

PÊVAJO Û ÇARESERÎ

Abdusamet Yîgît

weşanên

.
. .
. .
. .

*Pêvajo û çareserî@
@Abdusamet yigit
Weşanên civakî
Çapa pêşî 1.
2025-Almanya-Berlin
Grafik: zendi şîyar*

.
ISBN 968-4-940996-30-0

Pêşgotin:

Gotina pêvajoya çareseriyê wê ji salên 2010an ve wê di nava jiyane me de bê. Di wê demê de wê rayadarên tirk wê dema ku wê pêvajoyê destpêkir wê di rengekê de wê dest bi avakirina qarakolan wê bikin wê di cih de wê amadekariya pêvajoya hêrîşên DAÎŞê ku wan hê demên berî destpêkirina pêvajoyê û vekîşîna hêzên kurd ku wan amadekariya wê dikir wê dest pê bikê. Piştî wê ku wê destpêkir û pê de wê êdî wê pêvajoyek ku wê bi şitt a hêrîşan wê li çar beşên kurdistanê wê li kurdistanê wê destpê bikê. Gelek kesan digotin ku ev pêvajo armanca wê ew bê ku wê bi tememî wê temenê pêşveçûnên kurdan wê ji holê wê rabikê wê diyarkirin. Rast jî bû. Rejimên herêmê ên weke tirkiya ji wê pêvajoyê hêvîyek wan ya mazin hebû ku wê bi tememî wê êdî wê piştî wê bahsa kurdan û statûya kurdan wê newê kirin. Ardogan bixwe diçû ber sînorê kobanê di wê demê de digot “kobanê ket, dikeve.” Bi wê gotinê wê bendewariya xwe wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Piştî wê di rengekê de wê pêvajo wê dema ku wê tevî hêrîşên giran û mazin ku nekari kurdan bi şikênê wê ardogan bixwe wê derkeve ber çapamanîyê û wê bibêjê ku “deerfeta domandina pêvajoyekê nemaya” û wê piştî wê dawiyê wê li wê bênê. Ev pêvajo wê piştî wê çendî ku wê rûxandinên mazin wê bi xwe re wê bênê wê qazancên mazin jî wê ji kurdan re wê bênê. Berî wê li rojava wê rewşa kurdan a weke serdestîya wan û rêveberîya xweser wê nebê. Li şengelê wê nebê. Wê ev wê weke aliyên kurd wê li rex başûrê kurdistanê wê êdî wê bidest bixin bin. Li bakûrê kurdistanê kurdan wina kir yek û her bijartinan de wê rêveberiyên xwe yên herêmê ên şaradarên xwe wê bidest bixin. Di wê temenê de wê kurd wê di rengekê de wê di aslê xwe de wê weke bi wê yekê li her çar beşên kurdistanê wê weke bina iktidar û an desthilatdar.

Rejima tirk wê bo ku wê rewşa kurdan a bakûr a rêveberiyên ji holê rabikê wê rewşa rejima kayyuman a metinger wê bikê dewrê. Wê bi wê re wê weke rengê hêrîşan wê li kurdan wê bi wê re wê weke ku wê pêşbixê.

Piştî wê, dema ku wê rejimên herêmê wê nikaribin derbeyê li kurdan bixin wê di wê temenê de wê bidest hevdîtinan bi birêz ocalan re wê bikin. Di aslê xwe de wê hevdîtinên bi birêz ocalan re jî wê di rengê de wê ne bi armanca pêşxistina çareseriyek mirovane a di çerçoveya pirsgerêka kurd de bê. Wê çawa wê minaq wê rewşên weke çekberdanê û an rojava wê bi wê re wê weke bixwezê bêçek bikê û wê rewşa wê ya xwesarî wê ji holê rabikê wê bi wê armancê bê.

Di wê temenê de wê di rengê de wê hêrîşî wê bikê. Armanca ardogan yekser wê ji holê rakirina wê bê. Ber vê yekê wê di destpêka pêvajoyê de wê gotina 'emê destûrê nedin rewşek weke ya li bakûrê iraqê' wê di wê temenê de wê rengê hêrîşên li ser rojava jî wê di rengê de wê bide diyarkirin.

Di wê çerçoveyê de wê komên weke bermehiyên hêrîşên DAÎŞê wê li deverên weke idlibê wê berhev bikin û wê piştî wê wan bina şamê û wê dênina ser rejima sûrî a ku wan bêşer ibdest xistin û an li wan hat radest kirin. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê armanca wê jî wê di rengê de wê ev bê ku ya ku wan bi şerê DAŞê bi dest nexistin wê îawa wê di rengê de wê bi hevdîtinên ramyarî wê bidest bixin. Di wê temenê de wê ev wê weke pêvajoyek di wê temenê de ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê werênê ser ziman bê.

Piştî namaya birêz ocalan a li ser dawî lê hanina şer ku wê di 28-sibate 2025an de wê were xwandin û pê de wê hêzên kurd wê agirbestê wê ragihênin. Tevê wê jî wê hêrîşên rejima tirk li rojava û başûr wê dawî li wan newê.

Rejima ardogan hertimî li ser gotina terorê û şer re wê manipulakirina wê bikê û wê di wê temenê de wê weke hêncetên hêrîşkirinên di her warê de wê bikarbênê. Ber vê yekê wê piştî wê xwandina namaya birêz ocalan weke ku ew hênceta wî ji dest çûbê wê bi wê ferasetê wê gotinên tehdidkirinê ên weke di çapameniyê de bi rengê "kulme hesin" wê bikarbênê. Û wê dawî ji zimanê tehdidkirinê wê newênê. Piştî wê çendî ku wê hemû dordor wê li bendê bin ku hukumeta tirk gavên bo pêvajoya çarseriyê û an çareserkirina pirsgerêka kurd biavêjê jî wê di wê temenê de wê çawa wê pêvajoyê w di rengê de wê di nava bêdengkirinê a ji aliyê xwe ve wê bide hiştin jî wê bikeve nava hasabên wê de.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê pêvajoya çareseriyê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bo ku ew di rengekê de wê çawa wê di şêwayekê de wê li ser esasê dîsa bêstatû hiştina kurdan wê li gorî xwe wê bi encam bikê jî wê ji gotinên wê yên weke “ti muzakareyên me nin in” re wê bikin ku ew di kirdeya wê gotinê de wê di rengekê de wê bênin ser ziman. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ji xwe wê di rengekê de wê hêrîşên li ser rojava wê hinekê jê wê bi wê armancê bin.

Di wê temenê de wê pêşketinên kurdan wê di rengekê de wê çawa wê ji holê wê rakin û wê weke bi hêrîşên li qadên hêzên kurd ên başûr wê bikê û wê li ser wê re wê bixwezê nakokiyên di nava kurdan wê bide çêkirin ku ew tifaqa nava wan xirabikê wê weke ku wê bikeve nava hasabên wê de.

Lê ya giring wê di gotinên hakan fidan de wê di dawiya hefteya pêşî a adarê de ku wê bi gotinên weke “divê HSD xwe fes bikê” re wê di rengekê de wê xwe bide diyarkirin. Ev wê di rengekê de wê rengê nêzikbûna wan a li gotina pêvajoyê jî wê di rengekê de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de ev wê dide diyarkirin ku wê heta ji wan wê were wê pêvajoyê wê bê ku ew gavekê biavêjin wê çawa wê, bi wê rengê wê weke ya demên pêşî wê bibin wê li ser wê bisekin in. Di wê temenê de aliyekê din jî wê ji niqaşkirinên wan wê ev wê xwe bide diyarkirin. Wê bi israri wê çawa wê mijare pirsgirêka kurd wê newê niqaşkirin û wê tenê wê niqaşê li ser ‘çekberdanê’ re wê bidina domandin û di wê temenê de wê gotinê wê tenê wê li ser wê re wê werênina ser ziman wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê karibê wê werênê ser ziman.

Gotinên weke “dewlet pêwîsta gavê biavêjê” jî wê weke gotinên ku wê heta wê demê wê weke yên ku ew bêbersiv mana jî bin. Wê di wê temenê de wê weke gotinên ku wê hê beremberê xwe wê ne dîtin bin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di serî de bo ku di çerçoveya mafên civakî de gav werina avêtin hebûna civakê were nasin. Di wê temenê de wê çendî ku wê gotinên weke ‘kurdistan’, ‘kurd’, ‘civake kurd’ û hwd wê werina ser ziman jî lê wê di rengekê de wê di israrkirina bêstatû hiştina wê de wê israra xwe wê bidina diyarkirin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di şêwayekê de wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Pirsgirêka kurd wê weke pirsgirêkek herêmî bê û wê di wê temenê de wê ji her demê

zêdetirî wê êdî wê di çerçoveya herêmê û ramyariya navnetewî de wê êdî wê were ser ziman. Êdî pirsgirêk ji nava sînoran derbaskiriya.

Wê dikarê wê bibêjê ku wê pirsgirêk wê asta wê ya gihiştîyê de wê êdî wê derfeta bê çareseri hiştina wê jî wê nebê. Ne herêm û ne jî rayagiştî û ne ji kurd wê êdî wê karibin wê bi wê rengê wê rakin. Birêz ocalan ji wê re xwest ku ew şanseke bide nişandin. Ev bi namaya wî re bû û herkesekê jî wê weke 'dîrokî' wê bi nav dikê. Wusa ji ya. Di wê demê de wê heri hindik em wê bibêjin ku pirsgirêk newê çareserkirin êdî wê derfeta çareserkirinê wê ji destê wan derkeve. Di serî de wê weke ku wê rewş wê were wê astê yan wê çareserîya ku birêz ocalan derfeta wê daya çêkirin wê bi wê re wê were kirin û yan jî wê çareserîya ku wê her demê wê weke bi mudahaleyên amarika û hwd re wê were kirin wê ew wê êdî wê were kirin. Di wê temenê de wê di nava rêyek çareseriyê de wê êdî wê pêwîst bin ku ew rêya xwe hilbijêrin.

Birêz ocalan bo ku ew li herêmê êdî şer newê kirin û rê û deerfetên mudahaleyan li ser pirsgirêkê ku wê weke 'qangrenê' lê bikê pêşîya wan bigirê. Di wê temenê de wê di asta giştî de li herêmê derfeta wê derketiya ku wê tirkiya û iran jî wê ji wê aliyê ve gavên pêwîst di temenê pêşxistina aşîtiyek mayinda a herêmê û civakî de ku ew were pêşxistin de biavêjin temenê wê afiriya. Lê di wê temenê de wê ev wê çawa wê bibê hê rengê wê ne diyar a.

Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê, di renekê din de jî piştî wê demê û namaya birêz ocalan di renekê de derfeta ji gelek aliyan ve a li pirsgirêkê mudahale lê kirina wê ji derve jî vebûya. ki çi bêjê bila bibêjê wê di wê temenê de wê, rêya amarika jî wê ji mudahaleyên wê yên li tirkiya jî wê bi wê re wê di renekê de wê vebê. Di wê temenê de wê yan wê ew wê di wê nûqteyê de wê çareser bikin û yan jî wê xwe ji wê re wê bidina hiştin.

Bêgûman ev ne gotinên weke tehdidi na jî. Wê weke gotinên ku bi nerinek objektiv ku wê karibin werina ser ziman bin. Rewşa herêmê û pêvajoya dîrokî ku ew li wê dihê jiyankirin a weke li sûrî û hwd wê weke ku wê ji wê demê û pê de wê were demdirêjtir kirin û berfirehtirkirin. Di wê temenê de wê, dema ku em li rewşa amarika jî dinerê û hewldanên di renekê de wê weke bi hêzkirina europa jî wê di renekê de wê weke ji aliyekê ve bingihê wê ramyariya hegomenikî ku ew mazintirin weke bingihê wê were çêkirin jî bê. Di wê demê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê feskirina NATO jî wê weke aliyekê wê yê din ku ew dihê axiftin bê. Di wê temenê de wê demê wê êdî wê di aslê xwe de wê zêdetirî wê

rewş wê bi telukeyên mazintir wê xwe di rengekê de wê karibin bidina diyarkirin.

Tirkiya divê ku wê jî wê bibînê ku wê rewşek bi derfet a weke ya feskirina NATO bi vekîşina amarika ji wê û li darxistinên civinên parastinê ên europa bêî tirkiya jî dikarê weke hinek nişanakên demên pêş jî bixwênê. Bi wê yekê pêvajoya pêşîya wê ya ku birêz ocalan wî daya dest pêkirin wê di aslê xwe de wê weke pêvajoya yekane ku ew êdî di destê wê de dimênê û derfeta dawî ku ew bi wê re weke rû bi rû ya.

Abdusamet Yigit

DESTPÊ: PÊVAJO Û ÇARESERÎ

Bi kinasî çerçoveya gotina pêvajo û çerçoveyê

Piştî ku nameya birêz ocalan ku wê bi destê xwe nivisandî ku ew hat xwandin û di wê de bahsa çekberdanê û PKK ku ew xwe «feshikê» ku ew dikê wê di wê temenê de wê gelek niqaş wê werina kirin. Di wê temenê de wê ev niqaşên ku ew dihên kirin jî wê di rengekê de wê çawa wê werina fahmkirin di aslê xwe de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê xwe de bide diyarkirin.

Birêz ocalan wê namaya wî di rengekê de wê gelek dordor wê ji aliyê xwe ve wê li ser wê niqaş wê werina kirin. Hinek ji wan jî wê bênina ser ziman ku wê berî wê di nava dewletê û rayadarên wê û ocalan de wê di rengekê de wê danûstandin wê hebin. Wê di wê temenê de wê hinek ji wan wê namaya birêz ocalan wê di encama wê de ku ew bûya wê bênina ser ziman. Di wê temenê de wê demê ku ew bûya û di encama levkirinek bi wê rengê a di encama danûstandinên nava aliyan de bûya wê demê pêwîsta gav jî werina avêtin.

Lê ji aliyekê din ve jî wê gotinên weke 'gel bi xwe wê çareserîya xwe wê pêşbixê' jî ku wê werina ser ziman ew jî wê weke aliyekê wê yê din jî wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê werina lê hizirkirin. Di dewama wê de wê di wê temenê de wê gotin wê werina ser ziman û wê di wê temenê de wê bi wê re wê direngê de wê hizir û raman wê werênina ser ziman.

Di aslê xwe de wê de wê, ji aliyekê ve wê di wê temenê de wê du rewş wê xwe di rengekê de wê bi temenî wê bidina diyarkirin. Yek wê di rengekê de wê weke hem ji aliyê kurdan ve û hem ji aliyê dewletê ve wê yên ku wan xwe li çekê girêdana û hertimî li ser wê re ramiyî meşandina û an di rengekê de wê piştî xwe bidina wê, di wê temenê de wê weke ku wê xwe di valahiyekê de wê bibînin. Ya ku wê di rengekê de ev valahi wê bi derûnî û hwd wê çawa wê were fahmkirin û wê çawa wê bersiv ji wê re wê werina dîtin wê, di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din jî bê ku wê karibê wê di wê temenê de wê li ser wê were sekin in.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare çekberdanê wê di wê temenê de wê ji civakê ve wê

gelek dordor wê di wê temenê de wê li wê bihizirin ku 'çek nebê wê dewket ti gavê wê neavêjê» û hwd re wê gotinê wê di dewama wê de jî wê werênina ser ziman.

Ji wê aliyê ve wê pêvajoyek niqaşê ku wê di mejiyana de wê were kirin û biqasî ya ku bi gotinên ku ew dihên ser ziman û ew gotin dihênina ser ziman wê wilqasî jî ya ku wê di mejiyana de wê weke bi derûniyekê û dilwaswasiyan ku wê newê ser ziman lê ku wê weke di mejiyana de wê weke hizirna nehatina ser ziman û an wê çawa wê werina ser ziman û ji wan re wê bersiv wê were dayin jî wê di rengekê de wê bibin.

Di wê temenê de wê biwasî ji pirsên ku ew dihên ser ziman ji wan re ku ew bersiv were dîtin wê wilqasî jî pirsên ku mirov ji xwe dikê û ji wan re weke bersiv nediyar û an wê çî weke bersiv wê bide wan jî wê weke aliyna giring bin ku mirov di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê gotina 'çareseriyê' wê di aslê xwe de wê gotinek ku wê dema ku wê çawa mirov dikeve nava avêjê de û simidek ku mirov xwe li wê bigrê weke ne xaniqê wê bibê wê di wê temenê de wê bi derûniyekê wê li wê xwe bigirê. Di wê de wê bigavên ku ew werina avêtin û an di temenê morfolojîya ku ew di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê weke aliyên ku ew bi wê re wê werina li lê hizirkirin wê bibê.

Di wê nûqtayê de wê dikarê wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê pêvajoya çareseriyê weke pêvajoyek ku wê weke di wê de wê li bersivan wê were lê gerin lê ew weke di wê de hê ne gihiştibê bersivan wê di rengekê de wê xwe bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê, di rengekê de wê ji wê aliyê ve wê dema ku mirov di hizirê wê gelek aliyên ku mirov werênê ser ziman wê bibin. Diserî de wê weke aliyekê wê yê giring wê çawa wê pêşdeçûyin wê bibê wê weke pirsê ku wê weke di serê herkesekê de wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din jî ku wê mejuya rayadarên dewletê ku ew heta roja me wê li ser temenekê inkarê wê gotinan wê bilêvbikin wê çawa wê ew wê ser wê re wê derbas bibin û wê gavan biavêjin? Ev wê weke pirsê ku wê bi zêdeyî wê di rengekê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê girng ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê li wê bihizirê û wê kaeribê wê fahmîbkê bê.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de em di pêvajoyekê de derbas dibin ku em wê çawa wê fahmbikin bê. Ev wê hem ji aliyê herêmî ve bê û hem jî wê ji aliyê gelemperî û an globali ve bê. Di wê temenê de wê dema ku em pêşî ji aliyê globali ve wê bibêjê wê weke keseyetên weke amarikayî ên weke Elon Musk wê di rengekê de wê li ser X'ê û an 'twitter' a berê re ku wê bi hinek gotinên ku ew wê hertimî wê rojevê wê bide diyarkirin wê were rojevê. Wê hertimî wê bi gotinên sansensyonal wê di rengekê de wê bibê. Di demên dawî de wê piştî hevdîtina Zelensky û trump li qasra sipî ku wê weke dîmenên niqaşkirinên nava herduyan de wê di rengekê de wê li ser ukrayna re wê hinek gotinên giştî jî wê werina ser ziman. Ji aliyekê ve wê çendî wê demek nû wê bo ukrayna wê were dayin destpêkirin ku wê bi wê gotin wê werina ser ziman wê ji aliyekê din ve jî wê gotinên weke «xwe vekişîna amarika ji nava NATO û netewên yekbûyî' wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê were ser ziman. Hebûna NATO wê di rengekê de wê hertimî wê ji yên hemberê wê ve wê bibê mijare niqaşan ku ew were feskirin û ji holê rakirin. Di wê temenê de wê ev niqaş wê bi rastiyeke bi wê aliyê û rengê ve wê herin û an wê çawa wê pêşkevin wê weke aliyna ku wê hê zêde wê ne diyarbin. Lê intibayên ku ew dihên ser ziman wê ne netewên yekbûyî û ne jî NATO wê weke xwe wê êdî wî nemênê. Ev wê yan di formna din de wê di rengekê de wê weke ku wê derkevina li pêş. Û an jî wê di rengekê de wê werina ji holê rakirin.

Di wê temenê de wê ji xwe wê gelek dordor wê bahsa NATO ku wê bikin wê bi gotinên weke ku ew di rengekê de wê piştî rûxîna yekitiya sovyet û pê de wê sedema hebûna wê ji holê wê rabê. Ber ku ew sedema hebûna wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê, bi wê ve wê girêdayî wê bibê. Piştî rûxîna sovyetê di salên 90 û pê de wê bi civina li romayê wê bê xwestin ku ew sedemekê bi hebûna wê were diyarkirin û wê mijare têgîna terorê û hwd wê di rengekê de wê were dîyarkirin. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov karibê wê di rengek de wê li wê bihizirê bê.

NATO wê di rengekê de wê di destpêka tekoşîna kurdan a kurdistanî de jî wê li rêx tirkîya wê li hemberê wê bisekinê û wê bi xabatên gladio wê di rengekê de wê, bikê ku ew derbeyê li wê bixê. Di wê temenê de

denezendina tevgera PKK weke terorê û kirina wê ya listeya terorê jî wê ji aliyekê ve wê weke ku wê bi wê aliyê ve wê di rengekê de wê weke ku wê girêdayî bê. ALiyên din ên ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê wê têgîna birdoziya wê bê. Di wê temenê de wê ev jî wê weke sedemek giyanî wê xwe di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê dema ku em li çerçoveya ramyariya herêmê dihizirê jî wê di rengekê de wê bi carekê tirkîya ketina wê ya nava tirs û fikaran û bi carekê nijadperestên wê ên weke bahceli wê gotina 'biratiya kurd û tirk' wê werênina ser ziman wê bi wê re wê bide diyarkirin ku wê aliyekê wê yê ku ew di nava xwe de niqaş dikin wê weke bi wê aliyê ve girêdayî wê weke ku wê hebê.

Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê gotina 'telukeya li pêşîya tirkîya' û an gotinên biratiyê ku ew di dewama wê de dihên bikarhanin wê karibê ji aliyekê ve di dewama hev de jî wê di rengekê de wê fahmbikê. Di wê temenê de ku mirov wê bi nerinek hesan jî wê bikê ku wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê dema ku wê NATO were feskirin wê welatê pêşî ku wê ji wê bi bandûr bibê wê tirkîya bê. Ber ku tirkîya di wê demê de wê hertimî wê di şerê xwe yê navxweyî de ê bi kurdan re bê û an di rengekê de wê li derve bê wê hertimî wê piştî xwe wê bide wê. Ber vê yekê wê xwe ji navikê ve wê weke girêdayî NATO wê hîsbikê.

Piştî gotinên ji NATO vekişîna amarika a ji aliyê Elon musk ve ku wê werina ser ziman û pê de wê, di rengekê de wê ji europa jî wê deng wê derkevin. Minaq wê berpîrsîyarê ragihandinê û an 'kommunikasyonê' ê europa **Ursula** Von der Leyen wê wê di civinek xwe ya bi çapameniyê re wê werênê ser ziman ku europa nexwezê ku ew êdî zêde bi amarika ve girêdayî bimênê. Di dewama wê de wê gotinên weke '800 milyar ji bo veberhênanên parastinê' ku ew hatina veqatandin. 'Di dewama wê de wê weke ku wê di nivisa Rakel Haugen Strand a di rojnemaya norwêcî a bi navê «aftenposten» wê, di 4ê adara 2025an de ku wê werênê ser ziman wê di dewama wê de wê bahsa wê bikê ku «armanc wê bê serbixwebûna europa bê» û di wê dewama wê de wê bi serokê nû ê almanya Fredrich Merz ku ew dihê ser desthilatê wê weke planae wî jî wê diyarîkê. Di dewama wê de wê bahsa wê bikê û wê bibêjê ku wê «êdî wê kêlî ya europa bê» re wê di rengekê de wê werênê ser ziman û wê bêjê ku «europa bi wê ve divê rabê» wê bîrê ser ziman. Wê dema ku mirov van gotinan bi hev re wê di rengekê de şîrove dikê wê di wê temenê de wê

weke aliyekê wê yê giring ku wê çawa wê europa êdî wê weke hêzekê dixwezê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê ji nûve dizaynkirin û sazkirin wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din wê derkeve li pêş. Di dewama wê de wê, serwerîya wê ya li hewirdora wê û an herêmên bahra sipî û hwd wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê bihasibênê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê dema ku wê NATO wê were feskirin wê welatitiya NATO wê nemênê û ew gotinên weke mertalê parastinê ê welatê NATO jî wê nemênê. Di wê temenê de wê ev wê weke hinek aliyên ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ji aliyekê din ve jî wê di wê temenê de wê pirsgirêka giravên ege' yê bê û yên ku wê di rengekê de wê weke aliyên wê yên ku wê weke aliyekê wê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê li wê bihizirê bê

Di aslê xwe de wê di rengekê de wê mijare NATO wê xwe feskirinek wê ya bi derfet wê hemû têkiliyên navnetewî ên ramyarî û aheng û an belanse ramyarî wê ji temen ve wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bigûharênê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku rewşek bi wê rengê wê berî ku ew bibê wê di wê temenê de wê çûyina wê ya bi kurdan de wê weke çêkirina têkiliya xwe ya bi kurdan re wê hinekê jî wê bi wê ve wê girdayî bê.

Di demên piştî şerê cihanê yekem wê dema ku wê tirkiya avabû wê di nava şertûmercên du qutuban a rojava û sovyetê kue w bûya de wê ava bibê. Wê ji encamên wê pîrr zêde wê sûdbigirê. Piştî bûyina endamê NATO û an kirina tirkiya weke endamê NATO wê bi xwe jî wê weke bi wê ve wê giirêdayê bê. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ku em di dewama wê de wê bibêjin piştî şerê cihanê ê duyem wê di rengekê de wê piştî ku wê demên 'şerê şar' wê destpêbikê di nava herdu qutuban de wê di rengekê de wê di wê temenê de wê bihemman rengê wê ji herdu aliyan wê sûd bigirê.

Piştî wê dema ku ew rewş ji holê rabikin wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê weke aliyên ku ew bi wê êdî wê wûcana wê ya ku ew wê bi wê sûd ji wan digirt jî wê êdî wê temenê wê jî wê weke ku wê ji holê rabê.

Ya ku wê di aslê xwe de wê di rengekê de ku wê tirkiya wê di wê temenê de wê bikê nava tirsê û wê bi wê bikê ku ew têkiliyê bi kurdan re wê dênê jî wê di rengekê de wê ji aliyekê ve wê weke ku ew bê.

Di wê temenê de wê gotina 'telukeyên li pêşîya tirkiya ku wê bahceli wê bi gotin bikê û an wê werê hanin li ser ziman wê di serî de wê ji

aliyekê ve wê di nava wê têgîna 'pêvajoyê' de wê di rengekê de wê weke ku wê pêwîst bê ku ew were salixkirin.

Ber ku ev wê weke aliyekê wê yê din bê ku wê di wê temenê de wê êdî wê rengê ramyariya wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê bide gûharandin.

Di wê pêvajoyê de tirkiya dixwezê ku ew kurdan di rengekê de wê bîne astek minimalize. Di wê temenê de wê dema ku wê birêz ocalan wê gotina demokrasiyê wê weke temenê hevgirtinê û an têkili daninê û wê weke rêgezekê wê bi kirpênê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bahsa têkiliyek ku wê bêgûman di mejiyê rayadarên tirk de ku ew bi kurdan re dikin ku ew bihizirin wê ne di wê rengê de bê.

Gotina biratiyê ku wê di rengekê de wê birêz ocalan wê werênê ser ziman jî wê ji ya ku wê di serê rayadarên tirk de wê li wê were hizirkirin jî wê di rengekê de wê weke ku wê cihê bê. Di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê biwê re wê di rengekê de wê weke karibê wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare gotina 'telukeyê a di mejiyê rayadarên tirk de ya û gotina pêvajoya çareseriyê wê di rengekê de wê ji aliyekê ve wê ji wê aliyê ve jî wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê li wê bihizirê.

Di civînên bo ewlehiya ewropa ku wê jinûve wê weke rewşna amaedeyê ji rewşek bi wê rengê a bi derfet re wê werina kirin wê tirkiya wê di rengekê de wê dervî wê werina hiştin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê weke nişanakên giring ên ku wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê bê.

Lê di wê nûqteyê de wê çareserîya ku wê tirkiya wê di rengekê de wê di mejiyê xwe de wê di hizirê wê çawa wê kurdan wê bêparastin wê bihêlê. Wê weke bi wê mihtacî xwe wê bihêlê. Di wê temenê de wê rewşa sûrî bixwe jî ku wê komên selefî wê birina ser rejimê û hewldanên kirina bin sehêta xwe a qada wê ya hewayê jî wê bi wê ve wê girêdayî bê.

Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê li wê bihizirê ku wê mijare kud wê diwê temenê de wê derkeve li pêş. Di demek bi wê rengê de domandina pirsgerêka kurd wê were çî wateyê? Di serî de wê weke pîrsek ku wê li bersiva wê karibê were lêgerin jî. Di wê temenê de wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku weke di demên destpêka komarê de kurdan bêparastin were hiştin û hemû rewşên wan ên xwe

parastinê ji destê wan bigirê û bi wê re ew weke li gorî xwe pirsgirêka kurd «ji holê rabikê» wê li wê bihizirê. Lê ev rengê ku ew bi wê dihizirê wê weke ku wê çawa di destpêka komarê a dema şex seîd de wê pirsgirêk wê ji holê ranekir wê di vê demê de jî wê ji holê wê ranekê. Di serî de wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê ne bi çareserîyek weke ku ew kurd bigihijina maf û azadiya xwe lê bi rewşek weke ya ku ew di wê temenê de wê weke encam wê li gorî xwe li ser kurdan girtî û bi wê pirsgirêkê di temenekê weke di bin ´maskeye çareserkirinekê ku ew ragihanê li çapameniyê´ de wê bide domandin de bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman bê.

Bêgûman gotinên birêz ocalan ên weke di nameyê de dihên ser ziman ên weke federasyon, xweserî û an hwd wê ne çareserî bin ji çavkaniya civakê re jî wê di renekê de wê nikaribê di temenê ji wan mafên wê weke muaf girtinê fahmbikê bê. Di renekê de wê gotina birêz calan wê dema ku ez li wê dihizirim wê di renekê de wê peymanî nava hittitan û mitanniyên de ku wê weke di bin çavdêrî û peymanîya **mitra**, varona û indira de ku wê bibê de wê di renekê de wê werênê ber bîra me. Di wê temenê de wê peymanî ku wê çêbikê û wê di renekê de wê, çawa wê temenê şerkirina wan ji holê wê rakê wê bingihê serwerîya yekê li yê din jî wê çenekê û wê ji holê wê rabikê.

Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku ev peymanî nava hittitan û mitanniyên wê herikina dîrokê a demên piştre jî wê bi hev re a sedsalan wê di renekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê din ku mirov wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayek de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di renekê de wê weke ku mirov wê karibê wê di renekê de wê fahmbikê wê di şewayekê de wê ya ku wê birêz ocalan li gotina ´çareseriyê´ wê bihizirê wê ne di temenê serwerîya aliyekê li yê din bê. Di wê temenê de wê farqe hizirkirina bi gotina çareseriyê a di nava ya di serê birêz ocalan de û ya di serê rayadarên dewletê de jî wê di renekê de wê weke ku wê di serî de wê weke ku wê ev bê. Ji wê aliyê ve wê gotina çareseriyê wê di nava şertûmercên wê û herdu ali ya ku ew di serê xwe de wê ji wê weke hevî dikin û li bendê na ku ew bo wan û li gorî wan pêkwerê jî wê di wê temenê de wê weke ji hev cihê bê. Di wê temenê de wê ev ali cihêbûna wan wê dema ku mirov ji wê aliyê ve binerê wê

karibê weke sedema serneketina pêvajoyê jî wê di destpêkê de wê bi hinek hizirna wê di serê mirov de wê bide çêkirin. Ya nava mitanniyan û hittitan bi serket ber ku ew bi yên di serê xwe de di nûqtetekê de ew gihiştina hev û ew cihêbûnên nava hizrên xwe de wê li gorî hev wê di rengê de wê weke ku wê di şewayekê de wê weke rastbikin û wê bigihênina li hev. Di wê temenê de wê piştê jî wê ya ku wê bibê temenê wê serkevtina wê pêvajoya aşîtyê a nava herdû aliyan jî wê di rengê de wê weke ku wê ev bê.

Di serî de wê di rengê de wê dema ku wê pêvajoyek bi derfet wê li tirkiya wê bibê, ku kurd weke bi hemû maf û azadiya xwe ne gihijin û ew statûya wan ya civakî newê dayin û li ser temenê xwe yê civakî rewşên weke perwerde û xwe pêşxistinên wan bi zimanê wan ê zikmakî nebê wê ti carî wê ti carî jî wê divê ku mirov wê herê bikê wê neçê sêrî.

Li vir di serî de wê dema ku em bahsa pêvajoyekê bi derfet bikin em di serî de wê gotina birêz ocalan a di nava namayê de ku wê bîrê ser ziman a bi rengê «rêyek dervî demokrasiyê tûna ya» û ya têngîna «netewa demokratik» ku wê berê di nava têngihên xwe de wê werênê ser ziman wan têkiliya wan bi hev re wê dênê û wê pêwîst bê ku wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare demokrasiyê wê di wê temenê de wê di rengê de wê di temenekê têngîna 'netewa demokratik' de wê di rengê de wê hilde li dest.

Di wê çerçoveyê de wê weke aliyên wê yên din jî wê gotinên weke «levkirina demokratikî wê weke şewayê bingihîn bê.» Piştî wê bi gotinên weke «cihê netew-dewlet, federasyon, xweseriya iderî û xweriyên çandê wê nikaribin bibin bersiv ji civaknasiya civakî a dîrokî re.»

Di wê nûqteyê de wê ev gotin wê weke hinek gotinên ku wê di serî de wê çawa wê werina fahmkirin bin ku wê di rengê de wê karibê wê hinekê li ser wan bisekinê bê. Di aslê xwe de wê civake kurd wê dema ku em li dêroka wê binerîn wê çaa wê weke civake kevn bê û wê di wê temenê de wê nikaribê bi awayekê sînorî ku wê temenê de wê bi têngihên ku wê ji wê re wê weke sînorekê wê bidina diyarkirin wê di nava wan de wê fahmbikê.

Ji wê aliyê ve wê ev wê, ne wê wê wateyê ku ew wê di rengê de wê ji hebûna xwe û maf û azadiya xwe wê feregatê wê bikê û wê xwe li tûnabûnê wê berdê û wê di wê temenê de wê ji wan wê bi şûn ve wê gavê biavêjê. Di awayekê de mirov bersiva wê aliyê wê di rengê de wê di destpêka namayê de wê bi gotinên weke dema ku wê bahsa ji salên 1990

û pê de wê bi hêzbûna PKKê ku wê çawa wê 'inkara nasnemaya civakê' ku wê bibê wê bigirê wê li ser wê bisekinê. Di dewama wê de wê piştî salên 1990 û pê de wê ev aliyên ku wê weke li ser temenê inkarê wê çawa wê ji hev bi felişin wê di wê temenê de wê di rengê de wê li ser wan wê di rengê de wê weke bisekinê.

Ji wê yekê wê dikarê wê di wê temenê de wê, bi wê yekê wê ji hev felişîna inkara nasnemayê ku wê çawa wê weke ji aliyekê ve wê bingihê wê pêvajoya iro ku wê weke bi ragihandina pêvajoyek li ser temenê 'levkirina demokratikî' wê ragihanê û wê bi wê re wê bi gotinên weke dawî lê hanina şer û xwe feskirina PKK wê di rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê ev feskirin wê di rengê de wê di wê temenê de wê bi wê temenê wê têtikiya wê ya bi ji hev felişîna inkara nasnemayê wê di rengê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê di dewama wê de wê karibê wê bi wê re wê di rengê de wê werênê ser ziman bê.

Mijare çivakê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Li ser wê temenê de wê bi têtigha netewa demokratik re wê di rengê de ku wê di nava sînorên xweserî, federasyonî û hwd re wê di rengê de wê newê dilgirtin wê di wê temenê de wê bi wê re wê bixwezê ku wê bi wê re wê werênê ser ziman. Di rengê de wê rewşa netew-dewletê ku wê weke sedema wê inkarê wê di rengê de wê werênê ser ziman wê bi wê re wê di rengê de wê kirpendinekê wê fahmbikê û wê karibê wê di rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Pirsgirêka civakê wê tenê wê bi çerçoveya têtînek çekdarî wê bêgûman wê nikaribê were fahmkirin. Di wê temenê de wê hebûna civakê û bi nasnema wê re ku wê were li wê hizirkirin wê çerçoveya wê û rêgezên wê yên jiyani û şewayê wê yê jiyani wê bêgûman wê weke aliyên ku ew wê weke aliyekê wê bi xwe re wê bihawênê û wê kaeribê wê fahmbikê û wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê di rengê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê wê di wê temenê de wê di rengê de wê dema ku wê, di nava sînorê xweserî û an federasyonek civakî û an ardnigarî de wê fahmbikê wê di serî de wê, li gorî wê têtigha ku wê bi wê re wê karibê wê fahmkirin wê di serî de wê beşên civakê ên dervî wê di rengê de wê weke ku wê dervî wê werina hiştin û ev bi serê xwe wê ji

aliyekê din ve wê weke ku wê derî li pêvajoyek din a tûnakirinê wê bi wê re wê vekê. Ber vê yekê wê di wê temenê de wê çawa wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giştî ku wê çawa wê were hildan li dest wê karibê wê li ser wê bisekinê bê.

Gotinek ku wê di sale 1999î de ku wê dema ku wê weke parsnemeyek ku wê weke 120 rûpelan wê binivêse û wê bide dadgeha tirk û wê weke destpêka wê pêvajoya gûharinê wê weke ku wê bi wê re wê werênê ser ziman wê gotinek wê weke di rengê wê dema ku em bahsa kurdên li kurdistanê bikin wê yên li herêmên in tirkiya weke li adana, istenbûl û an deverên din ên rojava bûna wê çawa wê karibê ew dervî wê werina girtin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Çendî ku wê civak wê di zikhev de wê bijin û wê di hev re wê derbas bibin wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê, bi nirxên xwe, çanda xwe û zimanê xwe û hwd wê bijî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê li wê were lê hizirkirin. Ya ku wê dema ku em di ahengekê de wê di pêvajoyek fahmkirî de wê xwe bide diyarkirin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Beşên civakê ên civakê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirin bin. Civake kurd wê, di awayekê de wê weke ku wê were dîtin wê xwediyê dîmenekê pîrr rengî ê bi civakî û an bi têgînên wê yên çandî û civakî. Di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê têgînek wê weke ku wê hemûyan wê di wê temenê de wê di rengekê de wê hilde li nava xwe wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Wê dema ku wê civak di nava sînore çerçoveyek weke ya federatif û an xweserî û hwd wê weke li gorî wê were girtin wê weke ji wê temenê wê yê dîrokî û pêvajoyên wê yên pêşketinê wê di rengekê de wê were sînorkirin li ser navê wê çerçoveya ku wê weke bi wê were jiyankirin.

Ev wê weke aliyekê wê yê ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê were fahmkirin. Piştî ji hef felişîna inkara nasnemayê wê êdî wê bi kkirina ramyariya civakê wê di wê çerçoveyê de wê li gorî wê were kirin û wê xwediyê çerçoveyek ku ew karibê hemû aliyên din hilde li nava xwe wê weke aliyekê ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayekê de wê

were li lê hizirkirin jî bê. Ev jî wê wê weke aliyekê wê yê din ê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Li ser wê temenê de wê têkiliya beşên wê yên kurdistanê û parastina cewherê wê bi wê re wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku ew bi wê re wê li ser wê temenê wê yê civakî û dîrokî ku wê çawa wê xwe bi wê re wê di rengekê de wê bide pêşxistin jî bê. Parastina cewherê civakê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê derkeve li pêş. Gihiştina ramyariya xwe hanina ser ziman bi ji hev «*felişina inkara nasnemayê*» re wê di rengekê de wê ev wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bibê. Ev pêvajoyê wê weke pêvajoyek teybet bê ku ew di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê li wê bihizirê bê. Ji xwe wê gelek aliyên wê yên ku wê bi pêşketina civakê û hwd re wê bibê wê bi çandî wê bîn kirin bin pêvajoyên hêrîşê de û wê hêrîşên bi konseptên di bin kisweya gotinên weke «*tekşîna li dijî terorê*» ku wê were pêşxistin de wê bi wê re êdî wê di rengekê de wê were dîtin ku wê ji aliyê rejimê ve wê were kirin. Ev ali wê weke aliyên wê yên ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Pêvajoyên wê yên fahmkirinê wê bi wê temenê wê bi wê re wê pêşkevin. Wê pêvajoya inkarê wê di rengekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Bi taybetî ji sala 2014' an û vir ve dimeşîne pêvajoya ku ew dihê pêşxistin bo çareseriya pîrsgirêka Kurd re kûrtir kiriye. Lê belê ev nêzîkatî bi ser neket û Tirkiye kişand nava krîzeke giran a aborî, ramyarî û civakî. Banga birêz ocalan di demekê de hat ku li Rojhilata Navîn şerên hêzên mezin ên weke Şerê Cîhanê yê Sêyemîn dihê binavkirin û geşedanên li Filistîn-Îsraîl, Sûriye, Iraq û Îranê herêmê ji nû ve şêkil didin, hat kirin. Tirkiye rasterast ji vê pêvajoyê bandûr bû û di ramyariya navxweyî de rastî metirsiyên mezin hat. Di vê nuqteyê de hat destnîşankirin ku çareseriya pîrsgirêka kurd a li Tirkiyeyê bi feraseta neteweya demokratîk ne tenê ji bo kurdan, ji bo hemû gelên Tirkiyeyê wê firsendê biafirîne.

Ji vê çerçoveyê ku mirov gav biavêjê û hinekê şîrovebikê wê karibê wê werênê ser ziman ku wê domandina pîrsgirêkê wê weke domandina van aliyên weke pîrsgirêk jî bê. Di aslê xwe de wê rayadarên tirk jî wê çendî ku wê tenê wê pîrsgirêkê wê weke 'pîrsgirêka çekê' wê werênina ser ziman jî di çapemeniyê de wê ji aliyekê ve ew bixwe jî wê dizanin ku ew ne rast a. Pîrsgirêka civakî ya. Ji xwe ya wê dema ku wê birêz ocalan wê

namaya wî were ragihandin wê gotinên weke çima bahsa mafên civakî û an statûyê wê nekê. Yan jî wê gotinên birêz ocalan ên weke li ser têgîna federasyonê, xweserîyê û an netew-dewletiyê ku wê çawa wê bersivê nedê li civaknasiya civakê a dîrokî re wê werênê ser ziman wê niqaş wê werina kirin. Di wê temenê de wê ev niqaş jî wê di rengekê de wê weke aliyên pîrsgirêkê ku wê çawa wê bi wê re wê di rengekê de wê werina niqaşkirin jî bin.

Pîrsgirêka kurd wê ji wê re gav avêtin û bi temenekê destûrî diyarkirina mafên civakê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku ew bi wê re wê li wê bihizirê bê. Diwê çerçoveyê de wê di aslê xwe de wê dema ku ev pêvajoya ku wê weke birêz ocalan wê dixwezê bigihênê çareseriyê ku wê fahmbikê wê, karibê wê bi wê re wê bibînê ku wê weke hemdemikirina pêvajoyek bi peymanî û levkirina bi temenekê destûrî a weke ya nava mitanni û hittitan jî wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman **bê**.

Li vir wê karibê wê bêjê ku wê dema ku PKKê xwe feskir û dawî li şer hani wê pîrsgirêk wê çareser bibê? Bêgûman wê nikaribê wê bibêjê û wê di wê rewşê de wê pîrsgirêk wê xwe bide domandin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê pîrsgirêkên herêmê wê ji aliyekê ve wê domandina wê bê. Li rojava jî wê pîrsgirêk ne hebûna bi hêza artişî a rojava bê. Ji wê zêdetirî wê pîrsgirêka civakî bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Wê dema ku wê, dewleta tirk û heta iranê jî ku wê bi wê nêzîk bû û got ku kurdan dawî li şer hani wê demê hewce nakê ku em ti gavê biavêjin jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê ji ya dema ku wê şer hebû wê xirabtir wê bibê temenekê pîrsgirêkî ê civakî bo wan. Di serî de wê dikarê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di demên salên 1980î de wê dema ku wê ti kesekê bahsa hebûna xwe nedikir ku ew temenê tekoşînê pêşket wê di vê demê de wê hay hay wê deh qati wê pêşkeve. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê ji wê zêdetirî wê weke aliyekê wê yê din ku wê bi wê munasebeta ku birêz ocalan di wê demê de ev bang kiriya ku şer bisekinê û temenê mudahaleyana li herêmê bê ji holê rakirin wê di serî de ew temen wê di rengekê de wê weke ku wê bê dayin domandin. Di serî de wê di rengekê de wê karibê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Li ser rewşa banga dawî li şer haninê û çekberdanê re ku wê birêz ocalan wê bikê wê bi gotinên weke êdî wê bi tememî kurd bêçekbûn û ev leystika amarika û an israil xira kir ku wê werina gotin jî wê di rengekê de wê weke gotinên xwe û an dora xapandinê bin. Ev wê vaji wê zêdetirî wê temenê mudahaleyên li herêmê wê xorttir wê bikê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman. Zihniyeta ku wê weke 'kurdan bêçekkirinê' dibînê wê di serî de wê ev wê weke ya ku wê di serî de wê ne tenê ya domandina pîrsgirêkê bê wê her wusa wê ya temenê mudahaleyên li herêmê ji her aliyê ve diafirênê bê. Yan jî wê weke ev zihniyet encama mejiyekê ku ew pêvajoyê bi pêşketinên wê re wê nikaribê hîç bixwênê û fahmbikê wê karibê dîyarbikê bê.

Pîrsgirêka kurd ku wê weke pîrsgirêkek herêmî wê çar dewletên herêmê wê hilde li nava xwe wê bi serê xwe wê ku mirov wê weke diyardeyekê wê hilde li dest wê karibê wê rastiye baştirin wê fahmbikê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê, di rengekê de wê ev jî wê were dîtin ku wê piştî salên 1990 û pê de ku wê çareserîya-statûya li başûrê kurdistanê hat pêşxistin wê ber ku wê li beşên din ên kurdistanê ew çareserî pêşnekeve wê temenê mudahaleyên şer ên bi zanin ku wê li wê herêmê jî wê werina barkirin û pêşxistin jî bê. Ev wê bide nişandin ku wê çareserîya her çar beşên kurdistanê wê bi hev ve wê girêdayî bê. Ev wê ne tenê wê ji aliyê kurdan û civake kurd ve wê wusa bê. Her wusa wê ji aliyê rejimên ku ev pîrsgirêk li wan hatiya kirin mal jî wê di wê temenê de wê karibê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Ji xwe ev 30 salên dawî ên bi pîrsgirêk kurd û rewşa başûrê kurdistanê ku ew derbas bûna wê vê rastiye bi zêdeyî jî wê karibin raxina berçavan. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê li ser wê re wê bi konseptên şer ên weke ji DAÎŞê û heta HTŞê û hwd wê li hemberê civakê wê di demên cihê û cûrbe cûr de wê werina pêşxistin jî wê karibê wê di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê weke encama wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê werênê ser ziman bê. Yan ji di nava tirkiya de ji pêvajoyên 'operasyonên PCK û heta yên dawî ên bi navê operasyonên HDK ku wê bikin ku ew werina pêşxistin wê di wê temenê de wê di çerçoveya wê zihniyeta ku ew inkarê li ser statûya civakê re dimeşênê ku ew çawa wê bi zihniyeta şerê bi civakê re wê bikê wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di destpêka sedsale 20an û pê de wê ji holê rakirina pêşketina herêmê bi pêvajoyên şer wê li ser pîrsgirêkên bi wê rengê ên civakî ku wê werina

afirandin re wê bibê. Ev wê bi pêvajoyên şer û hwd re wê di rengekê de wê bibê. Di wê temenê de wê ev di demên hemdem de wê di demek ku wê bi zêdeyî wê bahsa dema ku wê di wê de wê maf û azadi wê pêşkeve û wê dem wê weke dema maf û azadiyan wê di wê de wê were ragihandin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê, di serî de wê pêwîst bê ku mirov wê ji wê aliyê ve wê nêzî mijarê bibê. Di temenê «levkirina demokratîkî bi şêwayî» ku birêz ocalan wê bahsa wê bikê jî wê hinekê jî wê ji wê aliyê ve wê weke wateya wê hebê. Di wê temenê de wê maf û azadiya civakê wê bi wê re wê bi rengê xwe wê bi pêşketina wê re wê di rengekê de wê kaeribê wê fahmbikê bê.

Dîroka civakê wê weke xêw û temenê wê yê pêşketinê ên weke yên demê berê ku ew bûya wê di demên piştî jî wê bibê. Di wê temenê de ev wê ne tenê wê weke aliyê ku wê bi tenê bi çandî wê karibin werina hildan li dest bin. Di demên dawî de wê lêkolînên bi ziman û hwd re wê bi wê hebûna fizîkî a mirov re wê werina kirin wê aliyên wê yên ên fizîkî û bi têkiliyên wê yên fizîkî û hwd re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê bide diyarkirin. ..

Ev wê weke aliyên civakî û dîrokî ên bi wê re bin û wê li ser rewşên ramyarî û destûrî re jî bin. Di serî de wê karibê wê weke aliyekê wê yê giring wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser **ziman bê**.

Piştî demên ku ew di wê demê de dihên jiyankirin wê di rengekê de wê ji aliyê sîyeset û an ramyariya navxweyî û herêmî ku wê çawa wê bi şerê ku wê li hemberî kurdan wê rejim wê bimeşênê re wê bikeve nava tengezeriyekê jî. Di wê temenê de wê piştî salên 2014'an wê dawiyê li pêvajoya çareseriyê a wê demê wê were hanin û wê bi stretejiyek şer ku wê bi wê bê xwestin ku ew derbeyê li kurdan û tevgera kurd were xistin wê bii wê re wê were pêşxistin. Ev wê weke 'sttretejiya qatkirinê' û an 'stretejiya perçekirinê' ku wê li dijî wê bi şer wê were meşandin wê bê kirin. Lê bi wê demê re wê tevgera kurd û civake kurd wê gavên mazin wê bi pêşketina xwe re wê di rengekê de wê wekeku wê bide çêkirin. Di dema ku wê pêvajoya çareseriyê wê piştî salên 2010an wê were pêşxistin wê hingê wê rewşên weke li kurdistanê û herêmên wê ên weke şengalê, rojava û bi rewşa weke ya şaradariyan ku wê rejima tirk bi kawayuman wê rengekê hêrişan wê li wê pêşbixê wê nebê.

Piştî wê demê û pê de wê ev pêşkevin. Di wê pêvajoya duyem ku wê weke ya pêvajoya çareseriyê wê were bi navkirin û kurdan ji aliyê xwe

ve wê weke 'çareserîya civake demokratik' wê bi navbikin jî wê di wê temenê de wê bi van pêşketinan re wê were pêşwazîkirin. Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku ev ali wê weke aliyên wê yên ku wê di wê demê de wê bi wê re wê were diyarkirin.

Li ser ragihandinên rayadarên tirk ên weke ku wê berî ragihandina wê demê û pêvajoya di wê de wê bi gotinên weke bêçekkirina rojava û di wê temenê de wê çawa wê pêşîya statûya wê ya civakî wê bigirê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê gotinan bi lêvbikê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê çawa wê di rengekê de wê êdî wê ev wê di serê kurdan de wê weke cihê gûmanê wê biafirênê wê di wê temenê de wê bi wê re wê li wê bihizirin.

Di wê nûqtayê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê pêvajoya ku ew dihê meşandin wê weke ku wê çawa êdî wê pirsgirêka kurd wê ji nava sînorê welatekê wê li herêmê wê derbas bibê û wê herêmî wê bibê wê di wê temenê de wê çareserîya wê jî wê çawa wê herêmî wê bibê wê di wê temenê de wê di mantiqê vê pêvajoyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê rexnegirtinên birêz ocalan ên weke berî salên 1990î ku wê werênê ser ziman ku wê çawa wê li beşek kurdistanê weke li beşa başûrê kurdistanê wê statûyek nivçû wê bidina kurdan û wê li ser wê re wê bibêjin ku me pirsgirêk çareserker wê di wê temenê de wê li ser wê re wê di rengekê de wê pêwîst bê ku mirov wê di çerçoveyek giştî de wê di rengekê de wê çerçoveya wê pêvajoyê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê. Di wê temenê de wê li ser wê çerçoveyê û pêşketina civakî ku birêz ocalan bi gotina ji hev felişina inkara nasnemayê' re wê bi gotin bikê re wê weke derfetek û şanseke ku ew bi wê ji çareserîyek ramyarî re wê bi wê re wê çawa wê bide nasin û wê rê bikê ku ew ji wê re wê vekê û wê weke ku wê werênê ser ziman ku ew pirsgirêkê ji temenê nakokî û tundûtûjîyê li zeminek destûrî û ramyarî û an siyêsê bide barkirin wê di wê temenê de wê weke karibê mantiqê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê di demên berî hevdîtinan ku wê carekê di tabaxe 2024an de wê bikê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê birêz ocalan wê bibêjê ku "**Tecrîd didome**. Eger şert û merc guncaw bin, hêza min a teorîk û pratîkî heye ku vê pêvajoyê ji zemîna nakokî û tundiyê berbi zemîneke yasayî (an destûrî) û siyasî vebikim."

Di wê temenê de wê, nêzikatiya xwe wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê pîrsgîrêka kurd wê pîrsgîrêka civakek dîrokî û mazin bê. Wê di wê temenê de wê ev civak wê li ser temenê xwe yê dîrokî wê çawa wê bibê xwediyê mafê xwe û êdî wê li ser çarenûsa xwe wê gotinê vebêjê wê di wê temenê de wê weke fêrsek fahmkiirnê bê ku mirov wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Bêgûman gotinên birêz ocalan wê dihênê ser ziman wê di rengekê de ew ji aliyekê ve jî wê weke gotinên ku ew dixwezê bingihêkê niqaşê jî bi wê re wê bide çêkirin. Ev wê di rengekê de wê di rengên gotinên xwe de wê çawa wê bîrê ser ziman wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê.

Pêvajoyê û an vê demê bi têgîna pêvajoyê û çareseriyê wê di serî de wê dikarê wê di bin du ser navan de di dewama wê de wê werênina ser ziman. Yek wê bi **dîroka pîrsgîrêka kurd** û pêvajoyên wê yên şer re bê. Ya duyem jî wê bi **dîroka pêvajoya çareseriyê** û pêvajoyên wê û pêşketina wê û di rengekê de wê rewşên weke çareseriyê ên bi derfet wê di çerçoveya pîrsgîrêka kurd de ku wê karibin werina hizirkirin wê çî bin wê karibê li ser wê bisekinê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Pîrsgîrêka kurd û hinekê mejuya wê

Dîroka pîrsgîrêka kurd wê dema ku mirov wê hilde li dest wê bi zêdeyî wê demên wê yên hemdem ên ku ew zêdeyî bi wan dihê niqaşkirin wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê, di rengekê de wê werênê ser ziman wê werina ser ziman.

Pîrsgîrêka kurd wê mejuya wê di serî de wê heta demên destpêka ronasansê wê di rengekê de wê herê. Kurd wê dema ku wê bahsa wê bikin wê bi şerê çardiranê ê di nava sefewiyan û osmani de wê bibê ku wê di wê de wê herêmên kurdan wê weke bi wê werina di nava wan de qatkiri wê weke destpêka wê di rengekê de wê di şewayekê de wê were ser ziman. Ji wê demê û pê de wê osmani wê her dem wê şerên wê yên bi rdan re ku ew dikê wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman ku ew wê di rengekê de wê bikê wê hertimî wê bibin.

Di wê temenê de wê pêvajoya şerên osmani ên bi kurdan re wê piştî wê di sedsale 18min de wê bi zêdeyî wê zêdebûne wê bibê û wê derkeve li pêş. Di wê demê de wê tevgerên azadiyê ên kurdistanî wê xwe bidina diyarkirin. Di rengekê de wê raperînên herêmî û aşîrî wê di rengekê de wê bibê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê bibê.

Bi wê re wê alaqaaya hêzên derve jî wê li herêmê wê bibê û wê piştî şoreşa firansa wê di dema napolyon de wê seferên wî yên li herêmê wê bibê. Di wê temenê de wê herêmên heta misrê û ku wê rojavayê kurdistanê wê di nav de bê wê di rengekê de wê bikeve bin mandaya firansa de. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê ji aliyekê din ve wê bandûra xwe wê li kurdan wê bikê.

Kurd wê di wê demê de wê di rengekê de wê weke bi aşîrî û mirgehî wê di nava xwe de wê bijin. Lê tevgerên weke ku wê di rengekê de wê di rengekê xwe nûkirinê de wê di rengekê de wê di wê demê de wê li herêmê wê destpê bikê.

Di rengekê de wê dema ku em bahsa wê bikin ji nava wanqas rapêrînan wê rewşa botanê û an mirgeha botanê kku wê ji wê demê û pê de wê zêde navê 'mirgeha botanê' ku wê êdî wê zêde wê bo wê newê bikarhanin û wê zêdeyî wê ji salên 1835an û pê de wê navê 'komare botanê' wê di rengekê de wê li wê were kirin wê bi wê re wê di rengekê de wê derkeve li pêş. Di nava kurdan de wê çendî ku wê piştî jî wê di rengekê de wê ji mîrên botan re wê gotina mîrtiyê' wê were bikarhanin jî lê wê zêde wê nikaribê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê zêde wê bikarbênê. Di wê temenê de wê gotina bikarhanina mîrtiyê ji wan re û an weke ji malbata bedirxan û hwd re wê di rengekê de wê li ser wê kevneşopîya ku ew ji wê dihên wê bi wê ve wê girêdayî wê weke fêrsek bi karhaninê û kevneşopîyek ku ew bi wê weke di zimanê xalkê de bicihbûyî li kurdistanê wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Lê wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê piştî wê gotina komara botanê wê di wê temenê de wê bi wê re wê derkeve li pêş. Di rengekê de wê di wê temenê de wê gavên giring jî wê were dîtin ku wê werina avêtin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê kar û xabatên rewşenî û an rewşenbîrî wê di rengekê de wê bi zêdeyî wê li herêmê wê werina kirin. Di wê temenê de wê di şêwayekê de wê xabatên avakirinên saziyan wê di wê temenê de wê bibê. Wê di warê artişê de wê bi ber modernizekirina wê ve wê were dîtin ku wê gav wê di rengekê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê were dîtin ku wê were avêtin. Di dewama wê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wêkaribê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê dikarê wê di rengê de wê werênê ser ziman ku wê mijare komare botanê wê bi xwe re wê bi hinek fêrsên netewî ên kurdistanî ve girêdayî wê hem di wê demê de û hem jî wê di rengê din de wê di şewayekê de wê bi wê re wê di awayekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Di aslê xwe de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di rengê de wê gotina 'mirgeha botanê' wê di rengê de wê, di rengê de wê bikarhanina wê di rengê de wê weke rewşek sernûxûmandinê a ji wê rewşa weke ya ku wê karibê weke komara botanê wê were bikarhanin re jî bê. Di wê temenê de wê, ev wê di rengê de wê karibê wê di wê rengê de ew were ser ziman ku wê ya demên berê salên 1835an wê karibê wê di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê di rengê de wê werênê ser ziman bê. Wekî din wê di rengê din de jî wê piştî wê di rengê de wê karibê wê di şewayekê de wê di rengê de wê werênê ser ziman ku wê ne bi wê rengê wê were hanin li ser ziman. Wê bi gotina komarê re wê were ser ziman û wê weke ku wê hinekê jî wê di farqêbûna wê de bûyin wê bibê ku wê çawa wê di rengê de wê ji ya mirgehî wê were cihê kirin.

Di rengê de wê ev wê di rengê de wê heta salên 1850 û wan wê di rengê de wê pêvajoyek gûharinê wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Li ser rewşên weke modernizekirina artişê û pêşxistina temenê wê û di dewama wê de wê avakirina hukumetê û hwd wê di rengê de wê bi wezeretên wê re wê di rengê de wê were dîtin ku wê were ser ziman.

Di rengê de wê di wê demê de wê gotinên weke «hukumeta botanê» wê di wê temenê de wê werina bikarhanin. Wê piştî wê çendî wê ji malbata bedirxaniyan re wê di rengê de wê gotina mîrtiyê wê were bikarhanin jî lê wê di rengê de wê newê dîtin ku wê di rengê de wê gotina mirgehî wê bo botanê wê were bikarhanin. Di wê temenê de wê zêdeyî wê li ser têngîna komarî re wê weke bi fêrbûnên ku ew di wê demê de dihên kirin wê hin bi hin wê di rengê de wê were dîtin ku wê were bi navkirin û wê di rengê de wê were hanin li ser ziman.

Di wê temenê de wê ev pêşketina komara botanê wê di rengê de wê di şewayekê de wê heta salên 1850 û pê de wê di rengê de wê temenekê xwe yê tekûz wê di rengê de wê werênê ser ziman. Piştî ku wê weke desthilatiyek cihê wê di rengê de wê rewşa komare botanê wê derkeve li pêş wê piştî wê osmanî wê berê xwe wê bidina wê û di rengê de wê bixwezî ku wê ji holê rabikin. Lê di wê demê de wê di

rengê de wê dizanin ku ew nikaribin wê di rengê de wê, hêza kurd a komare kurdistanê wê ji holê rabikin. Ya ku wê di wê demê de wê weke rewşa ku wê hem wê weke rewşek ne fahmkirinê a bi keseyetî bê û hem jî weke kurd wê weke rewşek xiyaneî jî wê bi navbikin bi rewşa 'yazdanşêr' re ku wê weke bi osmaniyan re wê levbikê û wê bi wê levkirinê wê bêî şerkirinê wê di rengê de wê di wê temenê de wê, bixwezê ku wê ji holê rabikê. Yazdan şêrê wê ew 'xiyaneî' wî ya ku wê kurd wê bahsa wê bikin wê ji du aliyan ve wê karibê wê bi wê fahmbikê. Yek wê li ser temenê gotina mirgehtiyê re wê bi wê temenê komarî ê weke bi xwenûkirina wê bê pêşxistin bê û ji aliyê din ve jî wê bi wê re wê çawa wê, pêşîya wê pêşketina civakî wê li herêmê bi navê wê di rengê de wê were girtin bê. Osmaniyan wê fêrsa komarî a bedirxaniyan wê pêşdixist wê dîdit. Wê dema ku wê bi yazdan şêr re wê levbikin wê di berdêla ku wî weke 'mîrê botanê' nasbikin wê di wê temenê de wê di rengê de wê bixwezin ku ew serwerê herêmê bikê û bi wî wê rewşa weke ya komarî û hwd wê ji holê rabikin. Ber ku osmani ne dixwest ku ew rewşa komarî di nava kurdan de ew pêşkeve. Di wê temenê de wê di rengê de wê piştî wê di rengê de wê di heman de wê, hemê kesên ku wê bi têngîna hukumeta komarê a botanê ve girêdayî bûn ku bedirxan bixwe jî di nav de wê werina sûrginkirin ji herêmê. Yenê wê yazdan şêr ku ew wê weke yê temenê komarê weke ji holê rakirî û ew weke 'mîrê bota' hatî naskirin wê di rengê de wê bimênê û bi wê re wê weke derbeyek mazin wê di rengê de wê weke ku wê li komare botanê bo ji holê rakirina wê û temenê wê di rengê de wê li wê bi wê were lê xistin.

Gelek kurd wê dema ku wê bahsa yazdan şêr wê bikin wê bi gotina 'wî xiyaneî li kurdan kir û bû mîr' wê bi wî re wê werênina ser ziman. Yan jî wê gotinên weke 'levkirina bi osmani ku wî kir' re wê di rengê de wê di dewama wê de wê werênina ser ziman. Lê çerçoveya wê û mantiq û felsefeya di temenê wê de ku ew wê ber çî wê di rengê de wê weke mîrê bota wê were nasîn ku ew çendî osmani li dijî mirgeha botanê jî bê wê ew wê zêde ne weke nûqteyek ku ew di nava wê fahmkirinê de wê were dîyarkirin bê.

Di mijare fahmkirina mijarê de wê ji wê aliyê ve wê hê gelek aliyên wê yên ku ew pêwîst in ku ew werina ser ziman bin. Di wê temenê de wê di rengê de wê bi navê kurdistanê wê weşandinên ku ew weke bi rojnema û hwd wê werina kirin wê di wê demê de wê hemû wê werina berhevkin û wê werina windakirin. Wê direngê de wê werina ji holê rakirin. Di wê temenê de wê rayadarên komara botanê wê ne bi navê

botanê û an mirgeha botanê wê xwediyê gotinekê bin. Wê bi navê 'kurdistanê' wê xwediyê gotinê bin û wê di wê temenê de wê gelek pêşketinên ku ew dikin û didina kirin wê di wê temenê de wê salixbikin û wê werênina ser ziman.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê rewşa salên 1835an a weke ya komara botanê wê di aslê xwe de wê piştî wê encamên wê yên bi pêşketina wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê karibê wê di dewama wê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare komare botanê wê di wê temenê de wê bi gotinkirina wê di rengekê de wê bi isrârî û xesasiyetek mazin wê ji nava gotin û fahmkirinên bi wê demê ku wê werina kirin wê were dûrkiirn, Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê girinng bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê di şêwayekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê komare botanê wê di wê temenê de wê dikarê wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê piştî wê bûyina wê û sazkirina wê gotina mirgeha botanê wê di rengekê de wê li şûn wê bimênê û wê zêde newê bikarhanin ku wê çendî wê car bi car wê di ragihandinan de wê bo malbate bedirxaniyan wê gotina mîrtiyê wê bo keseyetên wê were bikarhanin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê piştî wê demê wê di rengekê de wê weke ku wê demek nû wê ji wê demê û pê de wê weke ku wê di rengekê de wê xwe di şêwayekê de wê bide diyarkirin. Botan wê weke navenda hişmendîya demê a kurdistanî wê di wê demê de wê zêdeyî wê derkeve li pêş û wê bi wê hişmendîya xwe re wê di demên piştre jî wê di rengekê de wê weke weynek xwe ya dîrokî wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bileyizê. Wê di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê mijare komare botanê wê di wê temenê de wê bi gotinkirina wê û di wê temenê de gavên ku ew hatina avêtin û pêşketinên ku ew hatina çêkirin û an hatina dayin çêkirin fahmkirina wê ne tenê bo wê demê wê giring bê û wê her wusa wê bo demên piştre ku wê çawa wê bi bandûra wê re wê

bibê wê karibê wê di wê temenê de wê di regekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di regekê de wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Di wê demê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê mijare çapameni û nivîsandina rojnema û kovaran bê. Di wê demê de wê çerçoveyek mazin û berfireh wê bi çapamaniya kurdistanî re wê hebê. Lê piştî hewldanên avakirina komare tirk û pê de wê, ev kovar û rojnema ku wê di navê wan de navê 'kurdistan' derbas dibê wê hemû wê werina berhevkin û wê ji jiyane wê werina dûrkin. Minaq rojnemeyên weke yên 'şerk û kurdistan', 'diyarî kurdistan', '**bangi** kurdistan' û hwd wê bi hemû hijmarên wan re wê werina berhevkin û windakirin. Wekî din wê piştî wê kovaren ku wê cemiya hêvî ku wê ji aliyê baban abduleziz ve wê were avakirin wê were derxistin weke roji kurd wê piştî wê ku ew dihê qadaxakirin wê bi navê 'hetawî kurd' wê di regekê de wê di dewama wê de wê, derxistin û weşandin wê bibin.

Di wê demê de wê 'cemiya'ên kurdistanî ên li ser çapameniyê bin û an rêxistinên weke yên bi rengê 'cemiya teali a kurdistanê' û hwd bê wê piştî wê li ser wê şûnpêyê wê werina avakirin û wê bi armanca bi şûn ve hanina wê rewşa desthilatiya kurd ku ew berê hatina avakirin û piştî wê osmaniyan bi hezar dekûdolaban ew daya rûxandin bê. Di wê temenê de wê piştî wê demek tekoşîna maf û azadiya kurdan wê di wê temenê de wê di regekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku wê karibê wê di wê temenê de wê di regekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Li kurdistanê wê di wê temenê de wê pêvajoyek nû wê piştî wê destpê bikê di wê temenê de wê di regekê de wê, di aslê xwe de wê encamên komare kurdistanê a wê demê ku wê were avakirin wê bi pêşketinên wê re wê ji pêşveçûnên piştî jî wê di regekê de wê weke ku wê bibê temenekê bingihîn. Li tirkîya piştî ku wê rayadarên komarê. Wê bi kurdan re wê tîkiliyê dênin û wê bixwezî ku ew bi hev re wê komarê avabikin jî wê di aslê xwe de wê çavkaniya wan wê di wê temenê de bê.

Gotinên ku wê weke di regekê M. kemal wê bi şexên kurd re wê di regekê de wê were cem hev wê, ne weke gotinên ku wê zêde wê karibin wê rastiyê wê di regekê de wê werênina ser ziman bin. Di regekê de wê di şewayekê de wê civînên kurdistanî ên weke li erzurumê û hwd wê bibin wê di wê temenê de wê weke pêşengên civakî ên ku wê bi wê hişmendiyê bin wê di regekê de wê werina berhevkin. Di wê temenê

de wê di rengêkê de wê di şewayekê de ku wê di rengêkê de wê ew wê derkevina li pêş.

Di rengêkê de wê pêşketinên ku wê di wê demê de wê weke di rengêkê de wê piştî wê weke bi navê osmanî wê weke bi dema pêşî û piştî a tanzimatê wê were diyarkirin jî wê nikaribê ji pêşketinên wê demê ên ku wê di wê temenê de wê werina ser ziman dur li wan bihizirê û wê karibê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê, di wê temenê de wê di rengêkê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Di awayekê de wê di demên hemdem de wê li ser malbata bedirxaniyan wê lêkolînên ku ew dihên kirin ku wê çendî wê hinekê wê bahsa wê rêveberiya wê demê a ku wan avakir wê were kirin jî lê wê di wê temenê de wê di rengêkê ku ew wê were diyarkirin û wê were hanin li ser ziman wê ji wê aliyê ve wê kêmesîyek zêde mazin wê xwe bide diyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de bê ku wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê weke mirgehêkê û mireteya wê di wê temenê de wê hanina ser ziman wê zêde ne vegotinbar bê. Di rengêkê de wê li herêmê wê kurdistanî wê bi sazîbûnên xwe re wê di rengêkê de wê derkevina li pêş. Wê ne bi şêxîyekê û an dergehên wê re wê di rengêkê de wê derkevina li pêş. Divê ku wê weke rêxistinên weke xoybunê û hwd wê, di nava wan de wê keseyetên bi wê rengê ên bi bandûr wê hebin. Lê mirov wê nikaribê wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê werênê ser ziman bê. Di nava wê de ku wê di dema serhildana şêx seid bixwe de jî wê rewş wusa bê. Şêx seid wê weke keseyetê li rêxa piştî bê. Wê ne keseyetek li pêş bê. Piştî ku wê keseyetên rêxistinê ên pêşî ew hatina girtin wê êdî wê ji neçarî ew wê di rengêkê de wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengêkê de wê di wê temenê de wê werênê ser ziman bê. Piştî ku ew derke li pêş êdî wê di wê temenê de wê weke 'serhildana şêxekê kurd' wê di rengêkê de wê reng bistênê û wê di wê temenê de wê di rengêkê de wê di dewama wê de wê di rengêkê de wê êdî wê di şewayekê de wê weke ku wê were hanin li ser ziman. Di wê temenê de wê dikarê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê, şêx seid di nava rêxistina demê de cih girtina wî di wê temenê de wê di çerçoveya kombûnek giştî a civakî ku ew were çêkirin bê. Wê bi wê armancê bê. Wê di wê temenê de wê karibê wê di rengêkê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Piştî wê di demên li dora 15'ê sibate 1925'an de ku wê bi komployekê wê serhildana

şêx seid bêî ku ew amaedekeriyên xwe temem bikê ku wê dest pêbikê wê weke bûyin zû ku ew bêamedekarî wê bibê û wê bi rehetî wê piştî wê di nava wê şaşmayin û rewşên weke nezaninên wê de wê êdî wê were tafisandin.

Di wê demê de wê serhildana şêx seid wê dema ku wê were rêxistinkirin wê berê wê serokên wê yên ku ew serhildanê rêvebibin û biserbixin wê ew wê bi awayekê komplogeri wê werina girtin û qatilkirin û an wê werina bi dervekirin. Piştî wê ku wê ti kesek wê nemênê ku wê pêşengiyê wê bikê wê weke kesê li pêş ê piştî wan serokên serhildanê ên hatina qatilkirin û hwd re wê di rengekê de wê şêx seid ku wê weke di rengekê de wê derkeve li pêş. Ew di aslê xwe de wê ne kesekê ku wê di wê temenê de wê xwediyê zaninekê û perwerdebûnekê bê. Wê xwediyê dergeh bê û wê di wê temenê de wê bi girseyan bi wê kariba gotina xwe bide herêkirin. Di wê temenê de wê bandûra xwe ya şextiyê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê bikarbênê.

Di wê temenê de wê êdî wê di şewayekê de wê ew wê êdî wê di rengekê de wê derkeve li pêş. Lê ew derketina wî ya li pêş wê di cih de wê wer farqkirin. Di wê temenê de wê piştî wê êdî wê serhildanek ku wê weke «jidayikbûneke pêşwext bi wê bibê» ku wê were kirin wê êdî wê bi wê re wê rêveberên tirk wê di wê temenê de wê herina bi ser wî de.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di aslê xwe de wê, di rengekê de wê derfeta serketina serhildana şêx seid wê zêdeyi wê hebê. Lê ji aliyekê din ve jî ku wê di wê demê de wê rojavayê kurdistanê di bin mandaya firansa de bê di nava sûrî de wê piştî wê fektora sovyetê ku ew bû û artişa sipî li hemberê ya sor a sovyetê têkçû li herêmê wê di wê temenê de wê li hemberê wê çawa wê koalisyonek wê wer çêkirin wê di wê demê de wê êdî wê di rengekê de wê, di nava wê de ku wê tirkiya ji xwe wê pêşkeşî rojava wê bikê di wê demê di rengekê de wê êdî wê di şewayekê de wê bi wê re wê di nava wê de wê cih bigirê û wê bibê xwediyê wê piştgriyê ji firansa, ingilistan û hêzên din ku ew bi alikariya wan wê çawa wê serhildanê wê têkbibin.

Di wê temenê de wê piştî wê parastina tirkiya wê bo weke aniyek li hemberî sovyetê dîtîne w bi mantiqê were parastin û heta ku wê kirina endamê NATO bixwe jî wê di temenê wê de wê di rengekê de wê ev mantiq û felsefe wê hebê. Di wê temenê de wê di şewayekê de wê, piştî wê ev aliyên weke bi şikandîna kurdan wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê, weke li

ser wê temenê wê di rengê de wê weke ku wê bo wê di şewayekê de wê were kirin.

Lê di demên berê de wê, di şewayekê de wê, pêşketina rewşa temenê komara kurd a li bakûrê kurdistanê wê di wê temenê de wê piştî wê, di rengê de wê di bin navê 'mirgeha botanê' de ku wê weke dîmenekê pêşî ê dema berî avabûna têgîna komara botanê ku wê êdî wê bi wê re wê were diyarkirin û wê di wê temenê de wê pêşketinên bi wê yekê wê piştî wê bi awayekê wê bê kirin temenê denezdinek komarî li tirkîya bixwe jî. Di demên berê wê de di serê rayadarên tirk ên pêşî de wê denezdina komarekê wê hebê û an nebê wê di aslê xwe de wê cihê lêpîrsîn û gûmanê bê. Di wê temenê de wê çendî ku wê bahsa bandûra firansa wê were kirin lê wê ji wê zêdetirî wê kurd wê di rengê de wê piştî dagirkirinên ku wê bi rojavayê kurdistanê roja me û hwd re wê werina kirin re wê piştî wê di rengê de wê zêdetirî wê kurd wê bi wê re wê rûbirû wê bimênin.

Di wê temenê de wê pêşketinên ku wê di rengê de wê di nava kurdan de wê di wê demê de wê bibin jî wê di şewayekê de wê vê yekê wê piştrastbikin ku wê çawa wê kurd wê piştî wê ne li ser temenê mirgehekê û an wê weke ku wê were gotin ku wê 'dewletek şeriatê' ku wê weke bi şêx seîd re wê propanganda wê were kirin bê. Ev wê weke gotinên manipulekirinê ên rastiyê bin. Di wê temenê de wê di rengê de wê di demên piştre wê dema ku wê bahsa 'dewletek bi wê hanina şeriatê' wê were kirin wê bi wê re wê çawa wê di rengê de wê bertekên koministên sovyetê wê di rengê de wê bê dayin ser wan û wê ji wan wê piştgiriyê wê bide vekîşandin. Ber ku wê di wê demê de wê ji xwe wê li herêmên sovyetê wê piştî denezdina sovyetê wê di rengê de wê ol wê direngê de wê were qadaxakriin. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê kiryar û rewşên weke yên olî wê ji wan re wê destûr wê newina hiştin ku ew bibin û wê di wê temenê de wê rejimek bi wê rengê ku ew li dijê wê ya wê êdî wê çawa wê newê hiştin ku ew piştgiriyê ji wan re nedê hiştin wê di wê temenê de wê di rengê de wê, newê û nebê wê êdî wê li ser wê were sekin in. Hinek pêşketinên piştre ên weke ku wê di rengê de wê bi piştî wê demê wê bi serhildana simkoyê şikakî li rojhilat û heta pêvajoya serketina bi komara kurdistanê a mihebadê wê karibê wê di rengê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman. Hişmendîya denezdina komarekê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê çavkaniyên wê xwe bigihênin demên salên 1835an ku wê li bakûrê

kurdistanê wê navenda wê herêma botanê û mirgeha botanê bê wê di rengê de wê bibê.

Di wê temenê de wê hişmendiya ku wê bibê wê piştî wê bi têngîna komartiyê wê re wê, di rengê de wê were tacidarkirin. Di wê temenê de wê komarî wê ne weke rêveberiyek ku ew bi olî were diyarkirin bê. Wê bi layiq bê û wê layiqîti wê weke rêgeza wê ya sereka wê were dîtin. Di wê temenê de wê di rengê de wê di wê de wê ne hizre şêxekê û an serokek aşîti wê di wê de wê dîyarker bê. Di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke xwediyê çavkaniyekê bê.

Ti çavkani û lêkolînên ku wê ji wê aliyê ve wê rewşa komara botanê a salên 1835an û heta ya komara mihabadê wê nebin ku em di wê xabatê de wan li berçav bigirin û derbas bibin. Di wê temenê de wê çavkaniyên min wê yekser wê xwendinên min ên ji nava civakê û vegotin û hisandinên ên ji nava civakê ku wê di derbarê wê demê de wê bi devkî wê werina hanin li ser ziman bin.

Di wê temenê de wê ev wê di rengê de wê weke demek teybet bê ku wê, çendî wê wusa giring bê bo pêşketina kurd û kurdistanê wê ewçendî jî wê ser wê zêde lêkolîn û nivisandin wê kêmbin. Wê ewçendî wê li ser wê nivisandin wê nebin. Yên ku wê li ser mirgeha botanê wê werina kirin û an malbata bedirxaniyan wê werina kirin jî wê ji vegotina rastiyê ku wê bi wê re wê karibin bi wê rastiya wê baş bi wê rengê werina fahmkirin wê pirr zêde wê dûr bin. Heta ku wê di dîmenekê de wê dema ku mirov li navaroka wan nivisandinan dinerê wê weke ku wê, ji xwe ne ji wê herêmê bahs dikin wê weke ji dînyayek din bahs dikin wê fêrs û hisiyetekê wê bi mirov re wê bidina çêkirin.

Ji wê aliyê ve wê ev dema dîrokê wê hanina wê ya ser ziman wê di rengê de wê pirr zêde wê kêmbin ser wê were ser ziman. Lê di roja me de wê gelek çavkaniyên ku wê ser wê demê wê lêkolîn bikin jî wê ji salên 1850 û wan deman wê di rengê de wê «netewbûna kurdan» li herêmê wê pêşketina wê di rengê de wê bi dîroka wê re wê di şêwayekê de wê were dîtin ku wê bidina destpêkirin û wê bi wê re wê di rengê de wê werênina ser ziman.

Di wê demê de wê gelek çavkaniyên weke yên li ser wê demê wê bahsa wê bikin. Minaq hizrên Robert olson wê di wê çerçoveyê de wê karibê hinek fahmkirinan bidina me ku mirov di wê temenê de mijarê wê hinek aliyan ve di wê temenê de wê fahmbikê. Olson ku di dîroka Osmanî-Tirkî de serdemeke ku neteweyên Tirk/Kurd (ligel neteweyên Ermenî û Ereban) pêşî bi hev re pêş ketine û piştê jî dijberî hev bûne, mînaqek

dide tēgihîştina dîrokê ya ku Wolf diparêze, ankû dîrokek ku tê de 'mirovên bêdîrok' wek sûcdarên dîrokê, dihênê ser ziman. Olson dibêje ku nivîsandina dîroka Tirk-Osmanî bêlêkolîna beşdarbûna gelê Kurd di dîrokê de, "wek nivîsandina dîroka Amerîka ye bêlêkolînkirina dîrok û bandûra reşikên Amerîkî, an jî dîroka Sovyetê bêlêkolînkirina dîrok û bandûra misilmanên Sovyetê ye" dikarê fahmbikê. (..) Olson her çiqas li ser dîroknasiyê nîqaşeke teorîk nake jî, dîrokê wekî qadeke guncav dibîne û bi vî awayî ji bo tēgihîştina mijarên xwe yên sereke, pêkhatina netewperestîya kurdan û Serhildana Şêx Seîd, di warên cuda de, ji tēkiliyên 1858-an de ji Kurdistan-Ermenîstan bigire heta tēkiliyên dewleta Tirk-Ermenîstanê, tevkarîyê dike û sentez dike.

Ew wê ji aliyê xwe ve wê mijare wê nûqteyê wê di rengekê de wê lêkolîn wê bikê û wê werênê ser ziman. Mijare şîroveyan ku wê ji aliyê tirkiya ve ku wê li ser kurdên wê demê û bi teybetî 'mir bedirxan' û malbata bedirxaniyan û an herêma botanê ku ew bi israri dikin û dixwezî bi gotina «mirgeha botanê» di rengekê de wê bi temen bikin û wê werênina ser ziman wê ji wê aliyê ve wê weke aliyekê wê yê giring bê. Aliyekê din jî wê were dîtin ku ew wê bi wê israra bi wê rengê salixkirin û bi navkirinê wê weke aliyekê wê giring ku ew di temenê mirgehê de wê salixkirin û bi wê rengê hanina wê ya ser ziman û di rengekê de wê gotina komara botanê wê ji berçav wê dîrkirinê wê li ser wê bê sekin in.

Ji wê aliyê ve wê weke ku wê were dîtin olson wê yek ji wan şîrovevan û an nivîskarê ku wê tēgîna netewbûna kurd wê di wê demê de wê bi gotin bikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de olson bi fahmkirina xwe ji kurdên me yên ku wê demê fahmdikin û an idia dikin ku wan fahmkirina wê pirr zêde wê li pêştir wê tēgihîştinekê wê bi gotinên xwe re wê werênê ser ziman.

Li ser vê dema dîroka kurd wê gelek lêkolînan wê hizrên xwe wê werênina ser ziman. Di rengekê de wê di wê demê de ku wê çawa wê xwediyê hizrekê netewî bin û wê bi hizrên bi wan li koka xwe dihizirin û dikin ku ew wê bi gotin bikin wê ji aliyekê ve wê nivîskarên weke DAVID McDOWALL wê di xabate xwe ya bi navê «A MODERN HISTORY OF THE KURDS» de wê hinekê li ser wan aliyan wê rawastihê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Lê dema ku min ev xabate wî xwand wê li deverekê wê hinek nîqaşên li dora demên ku wê hê weke komare tirk avanebûya ku wê weke bi wan re wê werênê ser ziman û nîqaşên wê demê wê weke ku wê werênê ser ziman wê bi gotin

bikê û wê di wê temenê de wê bi çend gotina wê bi wê rengê wê werênê ser ziman:

«Bi dîtina min kurdan bi rastî ji sala 1918' an û pê de weke civakeke etnîkî dest bi hizir û tevgerê kirin. Gelo ev tê wê maneyê ku berê miletekî kurd tunebû? Ji bo nasyonalîstên kurd çu guman nabe ku millet ji mêj ve heye, di xew de maye lê di dawiya sedsala bîstan de rabûye. Ji ber vê yekê netewperestên kurd îhtîmal e ku rabirdûyê bi rengê taybetî, bi efsane û sembolên kevnar ên ku nasnameya kurdî piştrast dikin bibînin. Di derbarê eslê kurdan de efsaneyên cuda hene. Ev efsaneya ku Kurd ji zarokên ku li çiyayan veşartibûn ji Zahhak, dêwek zarokan dixwe, wan bi awayekî mîstîk bi 'çiyê' ve girêdide û her wiha ji ber ku efsane ne ji yek zewacê behsa zarokan dike, dibe ku ew hemû ne ji yek eslê xwe bin. Çirokek bi heman rengî destnîşan dike ku ew ji zarokên keçên koleyên key Silêman hatine, ku ji hêla cinek bi navê Cesad ve hatine kuştin, û ji hêla keyê hêrs ber bi çiyayan ve hatine derxistin. Efsaneyeke din jî dibêje ku jina Îbrahîm Pêxember Sara, Kurd e û xelkê Harranê ye, û bi vî awayî nasnameya Kurdî di çarçoveya yekxwedatiyê de piştrast dike. Metirsî heye ku ji derve efsaneyên weha bêqîmet bihesibînin; Ew di avakirina neteweyê de amûrên giranbiha ne, her çend ji hêla dîrokî ve gumanbar bin jî, ji ber ku ew nasnameyek mîstîk a hevpar pêşkêşî gelê Kurd dikin (çav: DAVID McDOWALL; A MODERN HISTORY OF THE KURDS, First published in 1996 by I.B.Tauris & Co Ltd, p. 21).»

Di wê çerçoveyê de wê ji hêlekê ve jî wê bi gotinên xwe wê weke bi nîqaşên wê demê wê di wê temenê de wê weke ku wê balê bikişênê li ser hin pêşketinên wê demê ên di temenê têgînek netewî a wê demê de ku wê di nava kurdan de wê di wê demê de wê bibin jî. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê ji wê aliyê ve wê fahmkirinên wê demê wê di rengê de wê di wê temenê de wê, çendî ku wê li gorî rastiya wê nehatina ser ziman û di rengê de yên ku ew li tirkiya bi tirki hatina ser ziman jî ew di rengê de wê bi gûharandinek ku wê weke bi temenê ji wê rastiye dîr wê weke bê xwestin were hanin li ser ziman wê bibin. Ber vê yekê wê heta wê demê wê di derbarê rastiye wê demê de wê zêde fahmkirinek tam û baş wê bi civakî wê li herêmê wê nebê ku ew di rengê de ew bi wê re wê di şewayekê de wê karibê wê esas bigirê û wê werênê ser ziman bê. Yên ku wê piştî salên 1980 û pê de wê bi hin kurdan re wê bibin jî wê ber ku wê di şewayekê de wê dernekevina dervî wê çerçoveyê wê rastiye wê baştirin wê nikaribin ji wê çêtir û rasttir wê werênina ser ziman. Di wê temenê de wê çendî ew rastî werênê ser ziman û ne rast werênê ser

ziman wê weke 'rastiya ku ew dihênina ser ziman a civake kurd' wê êdî wê were bi gotinkirin û ev wê di temenê fahmkirina wê demê û di derbarê dîroka civakê a wê demê de wê weke bingihê şaş fahmkirinên bingihîn jî wê di rengekê de wê weke ku wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bidina diyarkirin. Di wê çerçoveyê de minaq em bo ku em tenê rastiya komara botanê wê fahmbikin û şîroveyekê wê baştirin wê bikin wê pêwîst bê ku em yekser bi mejiyê xwe derkevina dervî wê çerçoveya ku ew dihê hanin li ser ziman.

McDOWALL wê dema ku wê dema ku bedirxani wî şîrovebikê wê bênê ser ziman ku bedirxani ku ew firsendek mazin dît ku ew hêze mazin bikê û wê piştî wê li herêmê wê bidest kirina xwenûkirina wê bikê. Lê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wî fektora bandûra olê wî kêr nixand. An jî wê bi tememî weke ku wî fahm nekir. Wê di wê temneê de wê werênê ser ziman.

«Bedirxan di dor 1820 de, dema ku ew 18 salî bû, ji hêla malbetên din ve aciz bû û dibe ku ji ber vê yekê ew bi eşkereyî bédeng ma, hêza xwe di nav qada xwe de xurt kir. Di navbera salên 1834 û 1836'an de di navbera salên 1834 û 1836'an de, di sala 1839'an de ji bo ku leşkerên xwe yên eşîrî di şerê nêzik de bi hêzên Misrê yên Îbrahîm Paşa re bicivîne, di artêşa Osmanî de rutbeya fermî tê dayîn. Lê belê, şerê li Nazîb, nêzikî cihê wî li Cezîra bin, bi têkçûna hêzên Osmanî bi dawî bû û, ji ber valahiya hêza ya li herêmê, Bedirxan dest bi firehkirina qada bandûra xwe kir. Ew hişyar bû ku ji rûbirûbûna desthilatdariya Osmanî dûr ket, lê hesasiyeta olê di ramyariya herêmê de bi tevahî kêr nixand (çav: DAVID McDOWALL; A MODERN HISTORY OF THE KURDS, First published in 1996 by I.B.Tauris & Co Ltd, p. 62).»

Lê di wê nûqteyê de wê di rengekê de wê çawa ku wê derfetek mazin wê bikeve destê ku ew desthilatiya mazin bikê wê di wê temenê de wê di fahmkiirna xwe de wê weke ne têr bê. Ew wê di rengekê de wê dihênê ser ziman. Di dewama wê d ewê bahsa rewşên ku wê bi êzîdî, nastorî û an asûrîyên herêmê re wê bîji wê bahsa wan bikê.

Ji aliyekê din ve jî wê dikarim wê werênima ser ziman ku wê demek ku wê di wê demê de wê bi pêvajoya xwenûkirinên di temenê komara botanê de ku wê bibê û wê bê kirin û beremberê kêmbûna hişmendiyekê di wê demê de bi bedirxaniyan re jî wê di rengekê de McDOWALL wê werênê ser ziman û ev jî wê nerina wê di wê temenê de wê parve dikim. Nişanaka wê jî wê di wê temenê de wê hebê ku wê piştî wê, di temenê têkiliya bi pêkhatiyên kurdistanî de wê ne li ser temenekê ku wê li gorî

giyane wê gotinê bin. Tenê bi têngînek islamî ku wê nêz bibin û ev wê ew bixwe jî wê fahmbikin ku ew wê têrê nekê wê nêz bibin. Di wê temenê de wê xwe wê ev jî wê d irengê de wê weke ku wê bibê temenê têtçûna wan. Di rengê de wê ya ku wê wan têtçûnê wê ne di destpêkê de wê artîşek bê. Ew rengê nerina wan bixwe bê. Di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê di wê temenê de wê karibê wê fahmbikê.

Wê bahsa têtçûna bi dînya derve û fahmkirina wê û barkirina pêşketinên wê bi hişmendî li kurdistanê ku wê bikin jî lê wê di wê temenê de wê rêxistinî û hwd wê ji aliyekê ve wê kêmbin. Ji xwe wê piştî wê di demên piştî rûxîna komara botanê de wê li darxistinên civinên li deverên cihê ên kurdistanê ên periodikî jî wê di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê weke nişanaka wê jî wê di rengê de wê fahmbikê.

Lê wê dikarê wê fahmbikê ku wê têngîna komarê û fêrsên xwenûkirinê ên bi rêveberî û avakirina hukumetê û hwd wê di rengê de wê di serî de wê di wê temenê de wê encamên wê ji ya ku wê di rengê de wê weke bedirxanî wê karibin ragirin wê mazintir wê bibin. Ji wê re wê qadroyên pêşeng ên ku ew dikarin wê pêşengiyê bikin û rê şanî pêşketinan bidin wê di wê temenê de wê di rengê de wê weke ku wê di wê demê de wê kêmbin. Yê ku ew hebûn wan xwestin ku ew tiştêkê pêşbixin û tevî wê ne têrîya wan jî wê werina kifşkirin û sûrginkirin. Aliyekê din jî ew ne têrî wê tang bimênê. Di wê temenê de wê, di rengê de wê, çendî wê bahsa 'xwenûkirinê' wê bikê wê di rengê de lê wê, di rengê de wê, nikaribin bersivê bidina demê. Di wê temenê de wê tenê wê li ser yek û an du malbatan re wê hizirkirina wê, encama wê jî wê bi wê rengê wê weke ku wê piştî wê bibê bê. Di wê çerçoveyê de wê ji aliyekê ve jî wê ya ku wê bibê temenê têtçûna wê di awayekê de jî wê di wê temenê de wê weke ku wê ev bê. Ji wê aliyê ve wê dema ku mirov wê li wê binerê wê di wê temenê de wê xwe di şewayekê de wê weke ku wê di rengê de wê bi wê re wê di rengê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Lê ku mirov tevî kêmesiyên wê jî wê şirovîkê wê weke azmûnek ku wê piştî xwe wê ji gelek aliyan ve wê bi bandûrbikê û wê di rengê de wê bandûra wê zêdeyî wê xwe di şewayekê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê, di rengê de wê, bi têngîmek keyeni rêvebirina têngîhek weke ya hukumetî û komarî wê di rengê de wê weke wê temenê wê kêmesiyê wê biafirênê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê fahmbikê bê.

Şertûmercên dema berê û ya nûha

Bi gotina şert û mercên dema berî û ya dema nûha wê weke gotinek ku wê pêşîya wê vekirî bê ku wê ji gelek aliyan ve wê karibê wê di rengekê de wê şîrovebikê û an bi wê şîroveyan wê pêşbixê. Lê li vir emê çerçoveya wê bidina diyarkirin ku emê li ser çi temenê wê werênina ser ziman. Ber vê yekê wê ew çerçoveya ku em wê bidina diyarkirin wê ji aliyekê ve wê sînorê me wê di rengekê de wê bide diyarkirin.

Piştî şerê cihanê ê yekem û pê de wê kurd wê hertimî wê di rengekê de wê di nava pêvajoyên lêgerina çareserîyekê bo pirsgirêka kurd ku ew di wê temenêde bigihijina maf û azadiya xwe. Di wê çerçoveyê de wê piştî şerê cihanê ê yekem wê rewşa weke ya sewrê jî wê dema ku wê kurd wê nêzî wê bibin wê di wê temenêde wê di rengekê de wê nêzî wê bibin. Di wê temenê de wê piştî wê di niqaşên li ser lozanê re jî wê di rengekê de wê weke ku wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê rengekê wan ê ku wê were fahmkirin wê hebê.

Di wê temenê de wê çawa wê bi wê re wê ew çareserî bi lozanê ji destê wan hat girtin û bi wê re pêvajoyek şer di temenê tûnakirina hebûnê civakê de wê li hemberê wan ku wê were dayin destpêkirin û ev wê bibê temenê wê di rengekê de wê hertimî wê di wê temenê de wê rexneyên xwe wê di rengekê de wê werênina ser ziman.

Di wê çerçoveyê de wê şermezarkirina lozanê wê di temenê wê de jî wê ji aliyekê ve wê weke ku wê ev hebê. Pirsgirêkên ku wê kurd wê di wê temenê de wê bi wan re rû bi rû na wê direngê de wê bo sedema me wê di rengekê de wê weke li gorî nîrxên demê wê pirsgirêka demokrasiyê re ku wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman jî lê wê di rengekê din de wê weke di dîmenekê de wê pirsgirêkên civakî ên di temenê hebûna wê de bin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê hinekê jî wê weke pirsgirêkên şûnmayinê ên bi hişmendî û aliyekê wê yê din jî ê weke bi civakî û aliyên wan ên bi jiyane civakî û jiyankirina pêvajoyên wê yên civakî û pêşketina keseyetî û hwd bê. Di wê temenê de wê ev ali hemû wê weke aliyên ku wê ji destê civakê wê di rengekê de wê werina girtin.

Robert Olson wê dema ku wê bahsa 'netewperestiya kurd' û pêvajoyên wê ên demên piştî şerê cihanê ê yekem û berê wê jî wê bikê wê di rengekê de wê bahsa rewşên wê yên ku ew wê di wê temenê de wê çawa wê di rengekê de wê bi wan re wê rû bi rû bimênê jî wê bikê. Di wê temenê de wê mijare raperînên civakî wê di rengekê de wê di şewayekê

de wê werênê ser ziman. Di renekê de wê di dîmenekê de wê ji hêlekê ve wê mijare raperînên kurd ku wê werênê ser ziman wê çendî wê weke rewşên weke yên cihêyî û an xwecihi wê çawa wê werina fahmkirin wê weke aliyekê ku wê ji temen ve wê di xabate wî ya giranbûha de wê weke aliyên ku ew kêman ku ew di wê de werênê ser ziman bê. Weke aliyekê wê yê din jî wê mijarek ku dibê ku ew ji ber kêman zanînê bê wê dema ku wê bahsa pêvajoya rewşa 'komkujiyên koçgirî' wê bikê wê di renekê de wê gotina raperînê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, dema ku em bahsa raperînê wê bikin wê di serî de wê pêşî ku ew bi sazûmanî bê û an ne bi sazûmanî bê wê pêwîstiya hêzekê ku ew li hemberê karibê şer bikê wê pêwîstiya hebûna wê bê. Lê li wê herêmê wê rewşên weke wê nebin. BI awayekê mafdar wê bîrê ser ziman ku wê çawa wê weke aliyê kurd wê weke ji nişandina xosletên şerkiirne û şerkirinê wê weke kêman bin. ' Di wê nûqtayê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku em di wê nûqtayê de wê bi wê gotinekê li ser wê nûqtaya olson ve bikin û em bibêjin ku wê di wê nûqtayê de wê şerekê nava dû aliyên leşkerî wê nebê. Wê ji wê zêdetirî wê aliyê leşkerî ku wê weke hêrîşî xwecihiyên jiyânî ên civakê ku wê bikê wê di wê temenê de wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê piştî şerê cihanê ê yekem wê ne tenê wê li wê herêmê wê li gelek deverên din ên weke zilanê jî wê di renekê de wê jin û zaro wê bê ku ew li wan wê were nerin wê hemû wê werina qatilkirin. Di wê çerçoveyê de wê, di nava civakê de ku wê bahsa kuştinên kurdan ên wan herêman bi sivilane wê were kirin wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê, bi deh hezaran wê hijmar wê were dayin. Lê ti carî jî wê hijmarek ku ew zêde nayê diyarkirin wê di wê temenê de wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê di renekê de wê, hêrîşek bi pêvajoyên wê re wê li hebûna civakê wê were kirin. Herêm bi herêm rêxistinîyên aşîrî ên kurdan wê bikin ku ew bi hêza li hemberê wê biseki in û ev wê weke aliyekê ku ew wê nikaribin pêşîya wê bigirin bin. Wê di dewama wê de wê ew jî wê bi wan komkujiyên re wê rû birû wê bimênin.

Di wê demê de wê di renekê de wê piştî bûyina yekitiya sovyetê û pêşketina hizra netewî û sosyalîsmê wê bi hev re wê bayê wê li giştîya

cihanê wê bibê û wê di wê temenê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê, li gelek deveran wê tekoşînên netewî wê werina dayin. Ev li kurdistanê jî wê di rengekê de wê çendî wê kê m jî bê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di reng û awayekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Li kurdistanê di wê demê de wê piştî lozanê wê di rengekê de wê li ser wê temenê wê şerê bi kurdan dana herêkirinê a wê rewşa lozanê wê di temenê şerekê ku wê bi wê li hebûna civakê wê were kirin wê di wê temenê de wê were kirin. Di wê temenê de wê ev wê weke pêvajoyek şer a bi deh salan ku wê di rengekê de wê dewlet wê bi kurdan re wê weke heta roja me ku wê bi wê re wê bikê wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê, dema ku wê di lozanê de ew statû hatina diyarkirin ku ya kurdistanê û civake kurd di wê de hatiba diyarkirin û ew mafê ne hatiba ji nedîtî ve dîtî wê kariba wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov bigota dibîyabû ku ev pêvajoyên şer û komkujiyan ew di wê temenê de ew nehatiba serê kurdan.

Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman.

Di aslê xwe de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê rewşa kurdistanê û civake kurd wê di wê temenê de wê herdemê wê di wê temenê de wê bibê. Wê bi komkujiyan wê heta roja me wê were. Piştî firansa ji sûrîya roja me vekişîya û sûrî piştî wê avabû weke komarekê û berê wê ingilistan ji iraqê vekişîya û weke komarek bi heman rengê hat avakirin û di wê temenê de wê li iraqê wê kesên arab ên weke 'key faysal' û li sûrî wê di wê rengê de wê kesna leşker ên arab wê werina bijartin û wê werina danin li serê wan û bêî ku wê mafê ti kesekê civakî ên civakên cihê ên wan xalkan wê were naskirin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê êdî wê di dewama wê de wê bingihê van pirsgirêkên ku wê heta roja me wê werin jî wê di rengekê de wê weke ku wê were dayin çêkirin û domandin.

Bi ser wê de wê rewşên weke yên sovyetê û pêşketina şerê hegomenikî ên weke di nava rojava û wê de wê di rengekê de wê bandûra xwe wê di wê temenê de wê li rewşa kurdan jî wê bikê. Di rengekê de wê minaq wê li herêmê ku wê weke rewşên weke piştî wê bi tekoşîna kurdan a

kurdistanî weke PKKê wê bibê wê di wê temenê de wê li ser wê fêrsê re wê di rengekê de wê nêzbûn wê bibê û wê dema ku wê bi awayekê ji wijdanan dûr wê weke bê kirin listeya terorê û wê bi wê rengê wê were pênasekirin wê bi wê re wê temenê hemû komkujiyên ku wê piştî wê di bin wê navê de wê bête serê kurdan jî wê bi carekê wê biafirênê û wê herê bi herê ku ew kronolojiya wê were derhanin wê di encama wê de wê were dîtin ku wê bi deh hezaran kurdistanî wê werina qatilkirin û wê bi milyonan wê rastî zor û tûndûtûjîyê wê di encama wê de wê werin.

Di wê nûqteyê de wê di rengekê de wê ev dem wê weke demên ku wê di rengekê de wê piştî wê di rengekê de wê êdî wê werina diyarkirin wê, di rengekê de wê li ser wê were sekin in jî bê. Di wê temenê de wê şerê li hemberê civakê wê weke «di bin kisweya terorê» de wê di rengekê de wê were bi gotinkirin û wê di wê temenê de wê temenê wê yê bi gotinî ê destûrî, ramiyarî û hwd wê were afirandin û wê bi wê re wê herê bi ser civakê de. Her kiryar û rewşên civakî danişandina wê weke 'piştgirîya ji terorê' re wê di rengekê de wê were dîyarkirin û wê çawa wê civak wê were terorizekirin wê di wê temenê de wê minaqe wê ya bêhempa wê were jiyankirin.

Ji wê aliyê ve wê di aslê xwe de wê dîrokek ku wê li ser temenê kiryarên li hemberê civakê ku ew dihên kirin wê hebê ku mirov bi gelek awa û minaqên wê re ku wê karibê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li ser wê bisekinê bê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê gotinên ku wê di demên hemdem de wê bi wê re wê bingihê bêhijmar hêrişên li civakê wê li kurdistanê wê werina afirandin wê gotina terorê bê û ev gotin wê weke di rengekê de wê çendî ku wê civake kurd û tevgerên wê yên maf û azadiya civakê dixwezin û bi wê tekoşîn dikin wê wer bi karhanin jî lê wê di rengekê de wê terore dewletê wê di rengekê de wê bêhijmar wê bi wê re wê kiryarên dijmirovî wê werina kirin. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê ev gotin wê temenê terora dewletê û saziyên wê yên lihemberî civakê û wîna wê çawa wê were bikarhanin wê weke çerçoveya wê jî wê di rengekê de wê bi wê re wê biafirênê bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê çawa wê xwediyê reng û awayekê bê ku mirov wê karibê wê di şewayekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê

dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê demê de wê, pêvajoyên giring ku wê bibin wê bibin. Piştî rûxîna sovyetê wê bi civina roma a pêşî ku wê bo hêncetekê ji hebûna NATO re ku wê were dîtî de wê gotina 'terorê' ku wê bi wê re wê jiyane bi milyonan mirov wê êdî wê ji aliyê terorizekirinên sistemetikî ên dewletî ve wê were maxdûrkin wê êdî wê pêvajoya wê di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê were dayin destpêkirin. Di wê temenê de wê weke di hemû deman de wê bibê wê kurd wê ji wê weke civake herî zêde wê paya xwe wê bigirê û wê di bin navê wê gotinê de wê bi deh hezaran wê ciwanên wan wê werina qatilkirin ji aliyê dewletê ve. Di wê temenê de wê di şewayekê de wê di şerê li hemberê civakê de ku wê werina kirin de jî wê di rengekê de wê, rastarast bi çekên NATO wê hêrîşî jiyane sivil wê werina kirin û wê di salên 1990î de ku wê tekoşna kurdan wê bi girseyî wê bibê wê li deverên kurdistanê ên weke botanê ku wê gelek caran wê di çapameniyê de wê were diyarkirin û wê were ragihandin wê ciwan wê bi saxî wê li pey *tankên almanî* wê werina girêdan û wê bi ardê ve wê werina kişandin. Wekî din wê tankên almanî wê bên ajotin bi ser civakê û girseyîn civakî û xwepêşandinên wan ku ew dikin jî.

Kurd di her demê de wê maf û azadiya wan wê ji destê wan wê were girtin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê her pêvajoyên çareseriyê ku wê bixwezî bi temenekê aşîtiyane wê bidina destpêkirin wê di rengekê de wê ji aliyê dewletê ve wê were xirakirin. Wê di wê temenê de wê minaq wê di dema salên 1993'an de ku wê di dema agirbestê de wê, dema ku wê ozal wê pêvajoya çareseriyê wê bide destpêkirin wê bi awayekê bi gûman wê bimirê. Di wê temenê de wê piştî wê demek şer a ku wê di wê de wê bi deh hezaran kurdistanî wê di wê demê de wê bê destpêkirin.

Di wê temenê de wê ev wê weke kiriyerek dewletî bê. Di roja me de wê dema ku wê pêvajoya çareseriyê wê were dayin destpêkirin wê ji aliyekê ve wê gotinên bahcelî wê di rengekê de wê weke ku wê derkevina li pêş. Bi carekê wê piştî wê bi awayekê ku wê di wê rengê de wê pêvajoya mirina ozal wê werênê ber bîra mirov wê pirsgirêkên tendurustê ên bahcelî wê di rengekê de wê bên li rojevê. Di wê temenê de wê ev rewşên weke wê, di rengekê de wê di serê kurdan de wê, di rengekê de

wê weke bi pirsên weke gelo wê rewşek weke ya ozal wê dubarê wê were kirin û wê piştî wê carek din wê pêvajoyek şer wê were hanin li serê kurdan.

Di wê temenê de wê di wê demê de wê ev pêvajo wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê di rengekê de wê karibê wê hinek tiştan wê li ser wê werênê ser ziman. Di awayekê de wê hertimî wê ardogan wê di rengekê de wê bi gotina «kulma hesin» wê li hemberî kurdan wê biaxivê û wê her demê wê kurdan wê di rengekê de wê tevî ku wê pêvajoyek çareserîyê wê were dayin destpêkirin jî wê di rengekê de wê, kurdan wê di wê warê de wê bi şer û pêvajoyên şer û hêrîşên ku ew dihên domandin û hwd re wê weke «tehdid» wê bikê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê di şêwayekê de wê «zimanê ardogan ê şer» wê di wê temenê de wê di rengekê de wê ne tenê wê di pêvajoya dawî a weke ya çareserîyê ku wê birêz ocalan wê di wê de wê banga dawîlêhatina şer bikê û wê bahsa «xwe feskirina PKK'ê» wê bikê de wê ev zimanê şer wê di rengekê de wê ji aliyê ardogan ve wê di rengekê de wê were dayin domandin.

Ev wê di serê kurdan de wê weke gotinên ku wê di rengekê de wê dubendî di nava dewletê de heya û wê aliyek şer dixwezê wê bide domandin û aliyê din ew dixwezê aşîtiyê bikê wê dema ku ew dihê bi lêvkirin de ev dibê.

Ardogan wê di rengekê de wê di her demê de wê li ser encamên pêvajoyê re wê bikê ku ew xwe bide desthilatdar û di dewama wê de wê bi her rê û şêwayê wê pêvajoya şer wê bide domandin. Ya ku wê di rengekê de wê weke intibayekê wê bide diyarkirin jî wê di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Kurd tirs a xwe ya di wê pêvajoya dawî de ku wê rewşek weke ya duyemin a bi «kuştina ozal» ku wê bi derfet bi navbikin wê li ser gotinên «nexweşîya bahçeli» re wê di rengekê de wê werênina ser ziman. Di temenê de wê ev tirs wê di wê temenê de wê di wê dema ku wê bahs hat kirin û wê gotinên weke bi bangên weke gûharandinên destûrî û çêkirina temenê pêvajoyên ku wê bangên wê werina kirin de wê di rengekê de wê were kirin. Di bin hanina li bîrê a rewşa ozal wê hinekê jî ev fêrs bi hinek tirsan jî wê hebin. Di wê demê de jî wê di rengekê de wê pêvajoyên weke ku wê di rengekê de wê, di wê temenê de wê, bi rewşên weke kuştina bahçeli weke ozal bê û an rewşên weke wê dúbare wê pêvajoyek wê were jiyankirin û an newê jiyankirin wê li ser wê were sekin in. Piştî gotinên weke bi «nexweşîya

bahçeli» re wê ev gûman wê di serê kurdan de wê bibin ku ev gelo rewşek bi wê rengê dihê pêşxistin û an na.

Bêgûman di pêvajoyek bi wê rengê a weke bo pirsgirêkek herêmî û dîrokî de wê dema ku wê mirina bahçeli ku ew bibê jî wê dema ku dewlet cidi bê wê wê nekê hêncet bo gav avêtinê. Di wê temenê de wê di renekê de wê, di renekê de wê di her rewşê de wê gavê biavêjê. Lê di wê temenê de wê dema ku ew ne jidil bê wê demê wê di renekê de wê karibê wê di wê temenê de wê rewşên wusa weke bi mirina ozal re wê bi wê rengê li ser bahçeli û an kesên din re bide çêkirin û bikê hêncet ku ew gavê neavêjê û pêvajoya şer bide domandin.

Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê, di dewama wê de wê karibê wê li ser wê bisekinê ku ev rewş û dem wê bi zêdeyî wê li ser ardogan re wê gûmanê wê di serê kurdan de wê bide çêkirin.

Di wê temenê de wê di renekê de wê, hertimî wê ardogan wê bi zimanê şer bê û wê bi dijminatîyek bêsinor a ku ew li kurdan dide diyarkirin û nişandin de wê di renekê de wê pêvajoyê wê ji aliyê xwe ve wê bide domandin. Di wê temenê de wê çendî ku wê pêvajoya çareseriyê wê bê dayin domandin wê zimanê ardogan wê di wê de wê weke «pirsgirêka» mazin a weke ya ne li gorî pêvajoyê wê di renekê de wê di wê temenê de wê xwe di renekê de wê weke ku wê bide domandin.

Di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ev pêvajo wê, di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring ku wê çawa wê ji aliyê ardogan ve wê weke ku wê carna wê kurd wê bi gotin bikin û wê bibêjin ku ew dixwezê pêvajoyek weke ya salên 1993'an dúbare bi xwûn bi kurdan bide jiyankirin. Di wê temenê de wê desthilata wî li ser konseptên şer re wê ava bê. Di wê temenê de wê di renekê de wê di rewşên weke pêşxistina pêvajoyên weke DAÎŞê û pêşxistina komên selefî weke li ser serê rejimê û birina wan a li şamê bixwe jî wele Colanî û an el-şara û hwd wê di wê temenê de wê were hanin li ser ziman û wê were diyarkirin.

Ji wê aliyê ve wê dikarê wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê di dema ku wê destpêka pêvajoya çareseriyê di demên li dora salsalên 2010an de wê were dayin destpêkirin de wê bi gotinên weke «ardogan wê hertimî wê weke ku ew çareseriyê dixwezê wê xwe bide diyarkirin. Lê wê ti carê wê nehêlê ku ew pêvajoyek çareseriyê pêşkeve û serkeve» jî wê ji aliyê niviskarên kuncikên rojnemayan ên wê demê jî wê di renekê de wê were hanin li

ser ziman. Hasan camal wê yek ji wan kesên ku ew wê di wê demê de wê hizrên xwe wê di wê temenê de wê di rengekê de wê li ser ardogan wê di wê demê de û di demên berê û piştê de ku wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê ev jî wê di aslê xwe de wê weke aliyna ku wê diwê temenê de wê di wê dema ku wê pêvajoya çareseriyê wê dubare wê were hanin li rojevê û namaya birêz ocalan ku wê di 28-sibate 2025an de wê wer xwandin û pê de wê hem berê wê û hem piştî wê zimanê ardogan wê weke zimanekê ku wê mejuyê wê yekser wê di serê kurdan de wê dúbare wê weke ku wê werênê li birê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Di demên pêvajoya salên li dora 2014an de jî wê gotinên ardogan ên weke li dijê pêvajoyê wê di rengekê de wê werina ser ziman wê bibin. Di wê demê de wê di rengekê de wê ev gotinên ku ew wê di wê temenê de wê li dijê pêvajoyê bê û an wê manipula bikê û hwd wê di rengekê de wê li ser wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê bi fermana wê komkujiyên weke roboskî û an piştî wê bi fermana hakan fîdan wê komkujiya ku wê sê jinên kurd li parisê ku wê sakina cansiz jî wê di nav de wê were kirin. Î ro jî ev klikk wê li ser desthilatê bin û wê di wê temenê de wê dema ku em gotinên wan ên berê ku wan li ser temenê dijberîya wan a li kurdan ku wê bi lêvbikin û rengê diplimasiya wan ku wê were ragihandin li ser esasê dijberî kurdan hem li heerê mêmê û hem derve wê yekser wê ji aliyê ve wê gûmanên bingihên ên li ser pêvajoyê wê xwe ji temen ve wê di mejuyê kurdan de wê di rengekê de wê weke ku wê bidina diyarkirin û wê bidina domandin.

Di wê demê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê, dema ku wê ardogan wê were ser desthilatê ji demên wî yê destpêê û pê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê li herê mêmê wê pêvajoyek şer a ku wê di wê çerçoveyê de wê li hemberî kurdan wê were domandin wê di wê temenê de wê tevi pêvajoya çareseriyê wê di rengekê de wê werina diyarkirin û wê werina ser ziman.

Di wê temenê de wê deme ku wê di wê de wê kurd wê piştî namaya birêz ocalan û xwandina wê di rengekê de ku wê bikevina nava hêvîyek ku ew êdî statûya wan ya civakî were nasin û gavên esas êdî dewlet wê were avêtin pêşxistina rewşên bi wê rengê wê cihê gûmanê wê kûr biafirênê. Di rojên ku wê herkesek wê bi gotina "êdî divê ku dewlet gavê

biavêjê´ û an ´herkesek li bendê gavavêtina dewletê ya´ û hwd wê di wê temenêde wê di rengekê de wê rewşên ku ew bi derfet dihên pêşxistin wê weke aliyên gûmanê ên ku ew dihên pêşxistin jî bin.

Ardogan wê di rengekê de wê hinek sedemên wî yên dijmaneti ên li kurdan jî wê ji temen ve wê hebê. Di dema ku ew hat ser desthilatê piştî dil girtina birêz ocalan û radestkiirna li tirkiya hat kirin û pê de wê, ew wê were ser desthilatê û wê hemû demên wî yên li desthilatê wê çawa wê derbeyê li kurdan bixê û wê hêza kurdan wê bişikênê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê destpêka pêvajoya çareseriyê a li dora 2014an wê direngê de wê ji ber gav neavêtina dewletê wê di rengekê de wê dawî li wê were. Piştî wê di wê temenê de wê di demên ku ew di destpêka birêz ocalan hat dilgirtin û ardogan hat ser desthilatê wê li ti deverê wê rewşên kurdan ên xwe kirina desthilatî bi civakî wê nebin. Rewşa şengalê nebû, rewşa rojava nebû. Rewşên weke li bakûrê kurdistanê, rêveberiyên herêmî ên şaradariyên kurdan ku ardogan wê kayyuman wan bidê avêstin wê nebin.

Ev wê piştê wê weke rewşên civakî ên kurd û kurdistanî bin û Ev wê weke rewşên ku wê ji hadê wê zêdetirî wê ardogan wê bi hêrs bikê û wê bikê pozisyonê dijber û dijminatîyê a li dijî kurdan de. Wê weke rewşên bêhazmîyê ku ew bi wê re bidina çêkirin jî bin. Bi teybetî rewşa rojava wê di wê warê û rengê de wê derkeve li pêş.

Di wê temenê de wê di rewşa rojava de wê ji xwe re wê bikê wê weke pirsgirêkek weke ya nexweşiyê. Bêgûman ku wê hinek kes wê bibêjin ku wê ´rojawa derûnîya wî xirakir´ jî wê di rengekê de wê weke hinek gotinên ku mirov dikarê mafdariyekê bide. Di demên hêrîşên DAÎŞê de ew pîr zêde bi hêvî bû û di demên destpêka hêrîşên DAÎŞê de wê, herê hatayê û wê gotinên weke «kobanê jî ket, dikeve» û bi wê rengê û wan gotinan wê hêvîya xwe ya serketinê li herê wê di rengekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Lê ev nebû. Di wê temenê de wê ev di dîroka ardogan de wê weke şiketînekê wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê ev şikeştin wê, di wê temenê de wê bi dijminatîyekê wê di rengekê de wê bide diyarkirin. Piştî dawî lê hanina pêvajoya çareseriyê li bakûrê kurdistanê di sale 2014an de wê hêrîşên DAÎŞê wê bîn destpêkirin. Piştî ku wê bi wan wê encamek weke dixwezîn wê bidest nexin wê piştî wê ew wê hem li başûr û hem li rojava wê pêvajoyên weke operasyonên leşkerî wê li hem nêberî herê wê bidina destpêkirin. Pêvajoyên weke yên dagirkirina ezazê, cerablusê û heta afrînê û hwd bi dagirkirinê wê piştî wê bi wê mantiqê were

pêşxistin. Piştî ku ew jî wê têrê nekê ku ew encamekê weke ku ew dixwezin wê piştî wê bi li şamê bi cihkirina komên selefî ên weke di bin navê HTŞ de û bi serokatiya kesên weke colanî û an el-şara û hwd wê ev pêvajoyê wê weke konseptek şer a li herêmê û sûrî wê di rengekê de wê weke ku wê were dayin domandin. Di wê temenê de ku mirov colanî û an el-şara weke di wê çerçoveyê de di dewama konseptek şer de şîrovebikê wê ne şaş bê. Di wê çerçoveyê de di rengekê de bi dagirkiirên herêmên sûrî re zêdetirî piştî wê hewldanên xwe li wir bicihkirinê wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê, weke ku wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Di aslê xwe de wê, pêvajoya şer a li sûrî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi destpê tirkîya wê di rengekê de wê were domandin. Ev wê di wê temenê de wê piştî hanina van koma li sser serê şamê wê di wê temenê de gotinên weke 'dewletek yekpara' û an 'uniter' wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyên ku wê di wê temenê de wê werina diyarkirin bin. Gelek dordor wê modela tirkîya ku ew wê piştî şerê cihanê ê yekem û pê de wê li herêmê wê heta roja me wê temenê şer û pêvajoyên şer ên li herêmê bê wê weke barkirina wê bê li sûrî wê werênina ser ziman. Wekî din wê dikarê wê bibêjê ku wê dema ku wê ew rejim ji tirkîya wê were ixrackirin li sûrî wê demê wê hemû pirsgirêkên ku ew di nava tirkîya de wê bi wê zihniyetê bijî û an dijî wê ew jî wê di rengekê de wê weke ku wê li sûrî wê werina ixrackirin. BI wê re wê ser pirsgirêkên şer û rûxandina wê ya bi şer re wê ev wê weke aliyekê wê yê din ê di wê temenê de wê weke bi domandina wê zêhniyetê re ew pêvajoya şer û rûxandinê ku ew li wê were dayin domandin bê.

Ber çî birêz ocalan wê tégîna demokratikî bi şewayî wê weke temenê têtikiliyê wê bi kirpênê û wê di nameya xwe de wê werênê ser ziman? Ber ku ev modela rejimê a li tirkîya wê weke rejimek ku wê temenê pirsgirêkê ya û ne demokratik a. Ew pêwîsta ku ew were gûharandin. Vêca ew rejima ku wê li tirkîya bixwe di wê temenê de wê bi wê mihtacê gûharandinê li ser temenekê demokratikî û mafê mirovan wê ji wê re wê pêwîst bê wê ixrackirina wê rejima bi pirsgirêk li sûrî û an weke wê pêşxistina rejimekê wê di wê temenê de wê weke wê pirsgirêka rejimî kirina malê hemû herêmê û bi wê re domandina pirsgirêkê kirin wê di rengekê de wê bê kirin bê.

Rejima tirk wê ji destpêka avabûna wê ve wê weke rejimek leşkerî bê. Her demên wê yên weke yên «sivil» jî wê di demên pêşî ên dema «yek partiyê» de bê û an di demên piştre ên weke yên pîrr-partiyê de jî bê

wê di wê temenê de wê karibê wê di renekê de wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman. Ber vê yekê wê gotinên weke «her tirk weke leşker dihê dûnyê» wê di wê temenê de wê cewherê wê di renekê de wê biafirênin û ev gotin wê di wê çerçoveyê de wê di aslê xwe de wê rastiya wê werênê ser ziman.

Ber vê yekê wê mantiqê rejimek sivil û demokratik wê çî û çawa bê wê di aslê xwe de wê ew zêde newê fahmkirin û wê newê zanin jî. Di wê çerçoveyê de wê fêrsên kiu wê weke li hewirdorê û an li welatên ewropî wê were nerin ku wê were hanin li ser ziman jî wê di wê temenê de wê di nava xwe de wê weke «taqtikên domandina wê rejima şer» û an weke «maskeyên» ku ew bi wê karibin wê rejima şer wê di renekê de wê werina diyarkirin. Di wê temenê de wê di şewayekê de wê hertimî bi mantiqê ku ew weke rejimek ku ew pêwîsta hertimî xwe bi leşkerî xort bikê di wê temenê de wê li wê were lê hizirkirin.

Ji wê aliyê ve wê dema ku wê birêz ocalan wê di paraznemeya xwe ya di sale 1999î de ku wî care pêşî wî nivisand de wê gotinên weke rejim care pêşî ku ew avabû ew bê demokrasi avabû. Em wê bi demokrasiyê tacidar bikin' re wê di renekê de wê werênê ser ziman. Ev gotin wê di renekê de wê weke hinek gotinên ku wê bi rastî wê rastiya wê di renekê de wê weke ku wê karibin wê werênina ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê rejimek sivil û bi aqilekê sivil wê di renekê de wê ti carî wê di aslê xwe de wê li herêmê wê pêşnekeve. Ji wê aliyê ve wê ne tenê wê xalk û civakên herêmê wê rayadarên rejimên herêmê jî wê ji aqilekê civakî û sivil ku ew bi wê karibin bihizirin û bînina ser ziman wê dûr bin. Wê ew ji wan re wê beyeni wê were. Her wusa wê hertimî wê bi mantiqê şer wê bihizirin. Wê di wê temenê de wê xwe di pozisyona şerkirinê de wê bidina girtin. Ev wê hem li hemberê civak û komên civakî ên di bin desthilatdariya wan de bê û hem jî wê li hemberê derve ku wê bi aqilekê ku wê hertimî bi wê dijminan ji xwe re bidina afirandin û hwd re wê bê kirin. Ne zanina di derbarê jiyane civakî û sivilane de wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê bi rengê rêveberiyên herêmê re wê karibê wê werênê ser ziman bê. Wê ber vê yekê wê aqilê wan û hemû gotinên wan ên ser olê re jî wê bi wê weke yên şer û dijminatîyê û hwd **bin**. Ber vê yekê mejiyekê bi ew bi aşîtiyê û an jiyane civakî dihizirê û bahsa demokrasiyê dikê ew dikarê weke dijberê civakê were dîtin û an

weke xwe radestkirî û an teslimbûyî jî were dîtin. Ev wê weke aliyên ku wê ji rikhev dûr dikin bin û ev wê weke aliyên ku ew li gorî wê mantiqê nebê bin.

Ji wê aliyekê ve aqilekê civakî û sivil dervî yê şer ku ew li civakê û pêşketina wê bihizirê wê di wê temenê de wê ji wê re wê beyeni bê. Di wê temenê de wê civak ew hertimî di pozisyona şer de bê. Ber ku wê hemû nifş berê wê û ya wê demê di nava şer de mazin bûna. Bi wê bi fêrsa dijminatîyekê û dijberîyekê hatiya mazinkirin. Ji wê aliyê ve wê di aslê xwe de wê gelek kesên ku ew bahsa piştî çekberdanê ên hêzên kurd û 'rahabilitekirinê' wê bikin jî wê di awayekê de yên ku wan şer li hemberê meşandina. Herî hindik wê yan ji rewşek kuştinê re wê bina şahid û an jî wê bi destê wan û an bi wan wê ew kuştin wê werina pêşxistin. Di wê temenê de wê, bi wê mantiqê ew xwe weke yên ku ew di pozisyona xwe ya bi wê rengê biparêzên dibînin. Ber ku «ew di nava pêvajoyek şer de na.» Bi wê rengê dinerin. Rayadarên AKPyî ku wê ji devê 'hudapariyan wê gotinên weke "piştî çekberdanê ew li kampekê werina berhevkin bo rahabilitekiirî wê, bi wan nadina diyarkirin ku wan hudapariyan bi "girêdan baraz (hogtie)" mirov qatîl dikirin.

Bi mejiyê kesekê bi şer dihizirê wê heya kûderê wê karibê aşîti ya civakî û navxweyî wê karibê pêkwere? Di aslê xwe de wê di wê temenê de wê ev weke aliyekê din ê li pêşîya pêvajoyê ku wê di her demê de wê karibê li wê were hizirkirin bê. Gotinên ardogan ên di wê dema ku wê bahsa pêvajoya çareseriyê dihêkin ku ew bi rengê tehdidkirinê dikê û danişandina 'kulma hesin' dikê wê di cewherê xwe de wê şendromeke keseyetî û civakî jî wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Ev gotinên **sendromi na**. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê rewşên ku ew dihên diyarkirin di wê temenê de bi gotinên rayadarên dewletê û hwd re wê ji gelek aliyan ve wê rewşên sendromi ên weke di encama şer de bûna wê bidina diyarkirin. Lê ew kesê ku ew wê dijî wê di xwe de nabîne. Wê ev jî wê weke aliyê pirsgerêkê wê bi xwe re wê bide diyarkirin. Vajî wê bikê ku ew wê çawa wê xwe bide domandin wê li ser wê re wê bikeve nava hewldanê. Heta ku wê çawa wê bi wê mejiyê wê rewşên şer wê pîrozîkê û bi serdestîyekê bide nişandin û wê werênê ser ziman wê bi wê re wê bi hinek fêrsan wê bihizirê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyên ku ew bi wê re dihê dîtin bin.

Gotinek heya ku wê were gotin 'masî ji serî ve bêhn dide'. Di aslê xwe de wê gotinên Ardogan wê di rengekê de wê di wê temenê de wê çawa wê rewşa civakî a sendromikî wê li gorî xwe wê rêvebibê û wê bi wê an

xwe bikê desthilatdar û yan jî wê bi wê re wê pêvajoyên şer ên nû wê pêşbixê wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Ev aliyên ku wê li hemberê ti kesên bi zane, pispoir, û an bijişk wê gotinê nebêjin bin. Yan jî nikaribin bibêjin ji tirsê.

Dema ku wan gotin bilêvkirin û gotin wê weke 'haqaretê' wê werina bi lêvkirin û wê karibin werina cezakirin jî. Di wê temenê de wê ardogan bixwe wê bi sadan gotinên haqaretê li hemberê kesên sivil jî wê vekê. Wê ev wê weke tehdidekê jî wê were bikarhanin. Yan jî wê weke çawa bi rewşên dadî ên dozvekirinê wê weke çawa pêşgirtinê û an bêtengkirinê û hwd re wê bi wê armancê wê werê bikarhanin.

Civakên herêmê bi pêvajoyên dehsalan ên şer re wê di nava wê de wê weke gihiştibin wê rewşa sendromi a şer. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Pêvajoyên şer wê di nava civakê de wê bi gelek aliyan wê bêbaaweri wê bi hev re wê biafirênê. Di wê nûqteyê de ew gotina 'bi hev re jiyankirinê' wê di awayekê de wê li ser wê re wê dema ku mirov li wê dihizirê wê ji gelek aliyan ve wê weke bêbawerî wê li mirov wê were.

Piştî pêvajoya çareserîyê ji salên 2014'an û pê de ku wê destpêbikê wê kiryarên dewletê wê zêdetirî wê bi tûndûtûji wê di rengekê de wê xwe di awayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Pêvajoya çareserîyê wê di aslê xwe de wê aliyekê wê yê ku wê di wê demê de wê zêdeyî wê ardogan wê weke ne li pêş û bahçeli wê li pêş bê wê hinekê wê sedema wê ew bê. Ber ku ardogan wê di nava gel de wê bi hebûna xwe û kiryar û gotinên xwe wê bêbaweriyekê wê bide civakê. Bi teybetî di nava kurdan de wê ti kesekê ku wê bi gotina wî bawer bikin wê tûna bê. Ber vê yekê weke ku wê kesekê ku wê, zêdetirî ji wî bi bawertir û li ser navê dewletê ku wê karibê bi gotin bê kirin wê di wê temenê de wê bahçeli wê di rengekê de wê weke ku wê were derxistin li pêş.

Ardogan wê li ser olê re wê xwe bide diyarkirin û partiya wî bi zêdeyî wê bi wê rengê xwe bide diyarkirin. Ji wê yekê wê mijare olê bixwe jî wê bi sedemê wê ne tenê li ser Ardogan û partiya wî re wê bibê sedemê bêbaweriyê wê ji wê zêdetirî wê bê temenê dijberîyên ku wê bi wê li dijî olê wê were pêşxistin jî. Di wê temenê de wê ber ku wê bi awayekê bêwijdanî wê mijare olê wê li hemberê civakê wê di rengekê de wê were bikarhanin.

Ji wê aliyê ve mijare olê wê, karibê li ser temenê ola rêveberîyê û ya xwûdê ji hev cihê bikê. Di rengekê de wê, ola ku wê weke ya rêveberiyê

wê nikaribê wê weke ola xwûdê wê fahmbikê wê weke ola metingerî a desthilatî ku wê li ser esas û temenê wê û gotina wê û an bi gotina wê xwe di rengekê de wê bide **diyarkirin**.

Ji wê aliyê ve ku mirov wê bahsa wê, têgîhên weke yên olî û hwd jî wê weke têgîhên wê rejima şer wê werina diyarkirin. Di wê temenê de wê ol wê weke têgîhek ku ew tenê ji yên serdest re wê temenê wan çêbikê wê direngê de wê bibê wê were dîtin. Di wê temenê de wê di aslê xwe de wê ol wê weke têgînek bîrdozi a metingerkirinê wê were dîtin. Di felsefeya olê de wê ya ku wê tu ji xwe re rast nebînê jî yê din ê hemberê xwe re jî rast nebîne' wê ji wê dûr wê were fahmkirin. Olek ku ew tiştêkê ji yekê rast û ji yê din re ne rast bibînê wê demê ew ji olê xwûdê zêdetirî wê weke ola metingeriyê bê. Wê ew ol wê ne ola xwûdê bê. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê ol wê li herêmê wê di aslê xwe de wê ji ya ola xwûdê wê pirr berê wê derkeve. Wê êdî wê ne weke ole xwûdê wê bibê. Wê weke ola metinger ku ew ji yê ku ew bindest dikin re wê nebê wê weke olekê ku ew li hemberî wan dide şerkirin wê bibê. Minaq wê dikarê wê weke dîmenê wê yê rastî bi hêrîşên DAŞê û Piştî wê ku wê colanî û an el-şara wê were serê rejima sûrî wê pêvajoya dijberî û hêrîşên wan ên bi rengê dervî rejimê hiştina kurdan, durziyan û pêkhatayên din ji nava diyarkirina rejimê û hwd wê di dewama wê de wê karibê wê di wê temenê de wê weke fahmkirinekê wê fahmbikê. Di wê çerçoveyê de wê di aslê xwe de wê, ol wê hê di demên kevn de wê li herêmê wê bi navê olê wê were ji holê rakirn û kuştin. Di wê çerçoveyê de wê ola desthilatdar ku wê birêz ocalan jî wê bahsa wê bikê wê di wê temenê de wê olek ku wê ji rastiya mirov û dîrokê a rastin dûrketî bê û wê di wê temenê de wê çawa wê koletiyê wê di bin navê iteatê de wê bide pêşxistin û wê di wê temenê de wê li herêmê wê were kirin bê. Li tirkiya wê temenê wê di salên 1980 û pê de wê bi gotinên weke 'senteza islam û tirk' re wê ev wê bingihê wê bi temenekê wê were çêkirin û ev ol wê ne ola xwûdê lê wan ya metingerkirinê bê ku wê were pêşxistin bê.

Di aslê xwe de wê mijare olê wê bi serê xwe wê weke mijarek mirov wê bi teybetî wê ji wê aliyê ve wê di rengekê de wê di çerçoveya pirsgirêkên herêmê ên civakî de ku wê hilde li dest û wê li ser wê bisekinê bê. Ol wê ji ola xwûdê wê derkeve û wê weke têgînek bîrdozî a ku wê di wê temenê de wê di destê desthilatên herêmê de wê li hemberê wê weke têgînek olî a bi desthilatdarî wê di rengekê de wê bê dîtin. Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê di pirsgirêkên

herêmê ên civakî û desthilatî de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê were diyarkirin.

Ola xwûdê li lieyha ola desthilatê li herêmê hatiya kuştin û an hatiya ji holê rakirin. Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ya ku wê olê wê li herêmê wê bikê weke temenekê pirsgirêkê li herêmê wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê were dîtin.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê li herêmê wê li ser têtînen mezhebî ên weke sunni, şîî û hwd re wê dizaynkirinên ku ew di rêveberiyên de dihên kirin û an wê yekê ji ya din wê zêdetirî wê weke were tercihkirin û an bijartin jî wê di wê temenê de wê ji xwe wê nûqtêya herî dawî û asta bilind a vê rewşa pirsgirêkê a ku wê di temenê de wê ola desthilatî wê di rengekê de wê were dîtin bê.

Pirsgirêkê û an nakokiyên olî wê di wê temenê de wê, di rengekê de wê li hemberê civakê wê di wê temenê de wê werina diyarkirin. Ber ku wê di rengekê de wê nexwediyê rewşek pêşketinê a bi navê têtînek mirovî û an civakî û an jî demokratîkî wê rewşên bi wê rengê wê zêdetirî wê itibar wê bibînin û wê werina li ser wan sekin in.

Di wê temenê de wê ji aliyekê ve wê weke kijan mezheb wê piştgirî wê bistênê û wê were ser rêveberiyê û an wê weke hizra bîrdozi a rêveberiyê wê biafirênê wê, bi serê xwe wê, bi navkirina wê ji xwe wê di rengekê de wê weke bi navkirina rengekê pirsgirêkî ê herêmê û nerina bi pirsgirêk a herêmê jî wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê bê.

Ev rewşa mezhebî û rewşên weke ku wê bi wê re wê bi rêveberiyên weke tirkiya wê komên tundrew wê bi dehan kom wê li sûrî wê werina afirandin wê li iraqê wê di wê demê de wê newê dîtin. Diwê demê de wê mudahaleyê amarika a li iraqê wê di aslê xwe de wê pêşîya rewşên bi wê rengê wê girt û ev wê weke rewşek ku wê di wê temenê de wê, temenê pirsgirêkî wê newê diyarkirin. Çendî ku wê bi alikari û piştgiriya iran û tirkiya wê li wir jî wê li ser têtîna sunni û şîî û hwd re wê ev pirsgirêkê wê were xwestin ku wê biafirê jî lê wê bi mudahaleyê amarika wê zêde dernekeve li pêş. Di wê temenê de wê komên weke yên sistânî û an el-sadr û hwd wê di wê temenê de wê bibin û ev wê, piştî wê xwe di rengekê de wê entegreyî ramyariya welêt wê bikin. Wê di wê temenê de wê xwe di rengekê de wê bidina diyarkirin. Lê li sûrî ya ku wê ji wê cihê wê weke bikê qada şerê komên tundrew ji wê cihê wê bi alikariya tirkiya

bê. Wê sedemên wê jî wê çawa wê bi wê re wê pêşîya kurdan û statûya wan wê bigirin wê bi wê armancê bê. Ji xwe pêşxistina DAÎŞê bi xwe wê bi wê armancê bê. Di wê temenê de wê DAÎŞê û pêvajoya şerê wê, wê weke pêvajoya pêşî a şerê li sûrî bê. Wê ev komên ku ew iro berhevkirina weme bermehî û birina û danina ser serê rejimê wê hinekê wê bi wê ve wê ji aliyekê ve wê weke ku wê girêdayî bin.

Di wê temenê de wê ev kom wê ne xwediyê projeyek ku ew bi navê demokrasiyê û an mirovatiyê bin. Wê di wê temenê de wê tenê wê weke komên ku wê di wê temenê de wê werina afirandin û werina dayin şerkiirn ên li herêmê bin. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê direngê de wan fahmbikê û werênê ser ziman bê. Ji destpêka şerê DAÎŞê ê salên 2014'an û heta dema HTŞ'ê û kirina rêveberî li ser serê sûrî wê di wê temenê de wê pêvajoyek şer wê di wê temenê de wê di bin navê ola rêveberîyê ku wê bi wê hem li hemberî xwûdê û civakê wê di rengekê de wê li ser navê rêveberîyan wê şer bikê wê derkeve li pêş.

Li iranê jî wê li şûna ola xwûdê wê ola rêveberiyê wê rêngê wê bi dervekirinên li ser navê rejimê ku wê werina kirin wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê. Ev wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman. Weke ku Ali şeriatî dibêjê ku «wê dema ku wê mafek ji hinekan re wê 'helal' bê û ji we re wê 'haram' bê wê ew ol ne ola xwûdê lê wê ola metingeran bê» re wê werênê ser ziman. Dibê ku ew li ser wan rewşên ku ew wê li irane ku ew piştî wê dihê jinkirin ew li ser wê bi wê rengê digihijê encamekê. Di wê temenê de lê ev wê ne tenê wê weke pirsgirêka îranê lê wê ya hemû herêmên din ên weke tirkiya û herêmên jî bê. Ji wê aliyê ve wê dikarê ji aliyekê ve wê, temen û rengê pirsgirêkê di rengekê de wê karibê wê di şêwayekê de wê bi tengezeriyên civakî û pirsgirêkên di temenê wekneheviyê de ku wê li herêmê wê rûbidin wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Pirsgirêkên wekneheviyê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê li herêmê wê zêdetirî wê di demên hemdem de wê xwe di rengekê de wê bidina diyarkirin. Ji xwe, aliyekê wê yê giring wê di wê nûqtayê de wê dúbare wê bi nûqtaya weke 'bijartina di nava mezheban de' ku wê weke rengekê rêveberîyan bi wê were diyarkirin wê di vê dema hemdem a bi aqil, zanin û fahmkirina hiş wê pêşkeve wê di wê de wê ev rewş bi serê xwe wê weke rewşek ku wê ne tenê wê weke derbeyekê li herêmê û vê dema wê bê wê weke rengekê hêrişê ê li pêvajoyên wê yên pêşketinê jî

bê. Ber ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê pirsgirêkên wê li pêşarojê wê werina barkirin. Di wê temenê de wê weke ku mirov wê di cewher û parzemina sûrî de wê dibînê.

Di wê temenê de wê ev tangezeriyên civakî ên herêmê wê zêdetirî wê mazintir bikê. Di wê çerçoveyê de wê li herêmê wê bi temenekê aqilî û demokratikî wê nikaribê wê bahsa pergalek demokratî û mirovati a ku wê bi wê re wê di wê temenê de wê ji pirsgirêkên civakê ên hemdem re wê karibê weke çareser bibê û wê bibê bersivê wê hebê. Di wê temenê de wê ji xwe wê bi wê rengê wê li ser têngîna mezheban re wê di serî de wê ev wê di rengekê de wê weke ku wê di rengekê de wê ji holê wê were rakirin. Mezheb jî wê weke ne weke olên xwûdê lê weke olên metingeran wê li herêmê wê pergalek serdestî a metingerî wê ji her aliyê ve wê biafirênê û wê bi pirsgirêkên ku ew bi demê di afirênê re wê kûrtir bikê. Ji wê aliyê ve mijare pirsgirêka herêmê wê ji aliyekê ve jî wê di wê temenê de wê ev wê biafirênê.

Di wê nûqtayê de wê, di rewşek civakî de wê, têngînên civakî û hwd wê zêdetirî wê têngînên nijadî wê weke li iranê bi farisitiyê û li tirkiya bi tirkitiyê wê di cewherê wan nêzîkatiyên wan ên olên wan ên metingerî de wê xwe bicih bikê û wê bi wê re wê werênina ser ziman. Di wê temenê de wê, di rengekê de ev wê weke aliyekê wê yê giring ku wê rewşek rêveberî ku wê ti carî wê ne xwediyê temenekê civakî lê wê weke hinek temenê olek rêveberiya serdest ku wê herkesekê bi girêdanên weke dana iteatkirinê girêdana wê xwe di rengekê de wê di wê temenê de wê bide girêdan. Di wê temenê de wê mirovan wê di wê temenê de wê bo xwe wê bişênê mirinê. Di wê temenê de wê, rewşek teybet a ku mirov wê di wê rengê de wê di temenê tangezeriyên civakî ên herêmê de ku wê hinekê jî nezanî wê di temenê wan de wê hebê wê xwe bi wê re wê bide diyarkirin. Pirsgirêkên wê yên civakî wê di wê temenê de wê ne ji civakê bixwe lê wê ji rêveberî û desthilatiya ku ew ser serê wê serdest û serwer a wê ji wê biafirê. Di wê rengê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Mijare civakê wê li herêmê wê xwe

di renekê de wê di wê temenê de wê weke ku wê bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Bêgûman wê artarnatifa ji rêveberiya sûrî birina Esad wê ne colanî û an el-şara û rêxistina wî ya tundrew HTŞ û aligirên wê weke tirkîya bê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê mijare pîrsgirêkê û asta pîrsgirêkê a sûrî wê bi wê re wê ku bi şuntir ve kişandina wê di wê temenê de de wê weke ku wê xwe bi wê re wê di şêwayekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Ji wê zêdetirî wê pîrsgirêk wê civakî bê û wê pîrsgirêka maf û azadiyan û demokrasiyê bê wê weke ku wê di nava ragihandinên hêzên ewropî û amarika de jî wê were ser ziman. Ji wê aliyê ve pêwîstîya hanina rêveberiyek demokratik wê bi wê pêwîstî wê hebûna. Ne rêveberiyek ku wê pêvajoya şerên li sûrî wê ji wê demê û li demên piştî ku wê bide domandin bê. Rêveberiyek bi wê rengê ku wê ne xwediyê felsefeyek mirovî û demokratîkî wê **ne bo çareserkirina pîrsgirêkên herêmê lê wê weke domandina pîrsgirêkan** û zêdetirî kûrtirkirina pîrsgirêkan li herêmê wê tenê û tenê wê bo wê bê. Di wê temenê de wê karibê wê pêvajoya Colanî û HTŞ hatina ser rejima şamê wê bi wê rengê wê bixwênê.

Di wê temenê de wê, ji xwe wê dema ku wê ew li gotinên wan wê werê nerin wê bi rehetî wê di renekê de wê weke ku wê bi wê re wê were fahmkirin. Ew wê were diyarkirin ku ew ne bo çareseriyekê hatina hanin aser rêveberiyê. Di wê temenê de wê çawa wê di renekê de wê, pêvajoyên şerên li ser temenê bêstatû hiştina civakên herêmê bi rêveberiya esad re hatibû kirin wê bê dayin domandin wê tenê û tenê wê bi wê armancê bê.

Di wê temenê de wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi renekê wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê û wê karibê wê di wê çerçoveyê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê.

Pîrsgirêka sûrî wê di wê temenê de wê di renekê de wê ne bi sûrîyek navendî bê. Wê bi sûrîyek ku wê rengên wê yên cihê wê karibin xwe bidina diyarkirin bê. Di wê temenê de wê rêveberiyên navendî ên weke tirkîya wê di nava xwe de wê bi rêyên weke pergale perwerdeyê û asimlasyonê û hwd re wê herkesekê wê bixwezî ku ew bikina weke hev di statûqûyê de. Şerê wê didin. Di wê çerçoveyê de wê pîrsgirêka

herêmê jî wê ku wê ti demê wê bikê ku wê temenê şerên herêmê dawî li wê newê jî wê ev bê. Mejiyên nijadperest weke bi asimlekirinê û wekehevkinê ku wê, çareserîya pirsgirêkan wê weke wê bi wê werênê ku ew li wê dihizirê wê di wê temenê de wê dîroka herêmê wê bi wê rengê wê bikê weke dîroka şer. Di wê temenê de wê rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, li tirkîya bixwe wê li ser wê temenê çendî wê weke bahsa kemneteên weke laz, elewî, gurci, û gelek komên din wê bi saya zihniyetek bi wê rengê wê tenê navê wan wê di nava gotin û rêzên pirtûkan de wê hebê. Wê bahsa «72 millet» ku ew bi hev dijin wê bikin. Lê tenê yek jî ji wan wê hebûna wan bi rengê wan û hwd re wê ne diyar bê û ne hebê. Lê wê li ser rûyê ardê wê ti hebûna wan nebê û wê eseme wan newê xwandin. Di wê çerçoveyê de wê di rengê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ya kurdan wê ber ku ew civakî weke rêjeya wê zêde bê û wê gelek bê wê ber vê yekê wê zor bê ku ew bi tememî bi wê yekê û rengê were asimlekirin. Lê wê bo wê pêvajoyên şer wê hertimî wê li hemberê wê di rengê de wê di dewama wê de wê werina meşandin.

I ro, di temenê pêvajoyên şer ku wê bi alikariya tirkîya û an ew bixwe wê li sûrî jî wê were meşandin û an li tirkîya ku ev 50 sale bi şerê wê yê bi PKKê re wê hinekê wê ber wê yekê bê. Wê ber wê pêvajoya inkarê hebê. Çendî ku wê weke birêz ocalan wê werênê ser ziman ku wê, inkara nasnemayan wê ji hev bifelişê jî lê wê, di wê inkarê de wê bi politika û an ramiyarî û zihniyetî israrkirin û dana şerê wê hê didomê û di roja me de em bi şerê wê re rû bi rû dimênin. Pêvajoya şerê li sûrî û an li tirkîya û an li bakûrê kurdistanê wê nişanaka wê bê. Pêvajoyên şer ên ku wê bi wê zihniyetê dihê meşandin wê herêmê wê bikê gola xwûnê û wê di wê gola xwûnê de wê xwe bişoyê.

Ji wê aliyê ve wê dîrokek bi xwûn wê were nivisandin. Di wê temenê de wê dijminatî, dijberî û hwd wê weke rewşên ji rêzê ku wê werina pêşxistin bin. Ev wê bi politikayên rejimên herêmê ên weke rejima tirk û hwd wê werina pêşxistin û meşandin bin. Di wê çerçoveyê de wê rewşa sûrî wê di wê çerçoveyê de wê di encama wê de wê bibê. Ya ku wê piştî mudahaleya li iraqê ku wê herêmê wê bikê bi gola xwûnê bi taqînên piştî mudahaleyê li iraqê wê piştî wê li sûrî wê bikeve dewrê. Ev wê di wê temenê de wê di rengê de wê aliyekê zihniyetî ê nijadperestî ku wê di wê temenê de wê li ser temeneê nijadperestî wê xwe bide diyarkirin bê. Di wê temenê de wê, şerê nijadî wê di rengê de wê bidina meşandin. Di wê çerçoveyê de wê şerê rejimên herêmê weke iranê û sûrî wê di wê

temenê de wê bibê. Pêvajoyên weke minaq li hemberî kurdan û kêmanetewên din wê weke qadaxayên li ser zimanê kurdî bê û an ne hiştina ku wê ti kurd wê bi zimanê xwe perwerde bibinê û an dibistanekê ji xwe re wê vekê wê ne tenê mirov nikarê ji mirovatiya wan lêbipirsê wê her wusa bi wê re wê weke aliyekê wê yê ku wê rengê pêvajoyên wan ên şer ên li herêmê ku ew bi wê dihên pêşxistin û domandin jî wê bide diyarkirin bê.

PKK û Nirxitiya wê

PKK wê di rengekê de wê weke dîroka civakê bê. Di şêwayekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ji rêxistinekê zêdetirî wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê şrovebikê. Ber vê yekê wê çawa wê fahmbikê û wê werênê ser ziman wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê wê werênê ser ziman. Ji wê aliyê ve wê dema ku wê bahsa mijare dawî li şer haninê û an xwe feskirina wê were kirin wê di wê warê de wê gelek niqaş wê di rengekê de wê li ser wê were dayin destpêkirin. Ji wê aliyê ve wê di aslê xwe de wê weke aliyekê ku wê li ser wê mejuya wê re wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê hinekê wê li ser wê bisekinê.

Wê dema ku wê weke xwe feskikê ku wê bahsa wê bikê wê weke ji hemû mejuyê wê dîrkeve û an wê weke êdî wê ew meju wê êdî wê weke bo wê nebê wê bi intibayekê nêzîkbûn wê di serî de wê ji xwe wê ne rast bê. Di wê pêvajoya wê dîroka wê de wê weke rengekê jiyane, nirxekê pîvane jiyane û hwd wê karibê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê ji du aliyan ve wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê şrovebikê û wê werênê ser ziman.

Weke aliyekê wê yê giring wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare PKKê wê weke nirxekê ku wê di rengekê de wê weke xwe fes jî bikê û di rengekê de wê dawî li şer wê werênê jî wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê fahmbikê ku ew wê weke mejuyek jiyane her mirovê li kurdistanê ku ew bi awayekê kedek li wê dayî û an li wê korbaniyek dayî bê. Ji aliyekê din ve jî ev wê beşek û demek dîroka civakê bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê şrovebikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ev mejuya civakê ku ew redkirin wê ji xwe wê weke civak were redkirin. Ew wê ne bi derfet bê. Lê diwê temenê de wê, li şûna bi rengekê rêxistinî wê bi tenê

wê fahmkirina wê zêdetirî wê weke nirxekê û pîvanek jiyânê wê fahmbikê û wê, ne tenê wê weke nirxek tekoşîna şerê çekdarî wê weke temen û pîvane tekoşîna ramyarî jî wê di rengekê de wê karibê wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê. Ev wê di wê temenê de wê ji xwe wê, piştî wê, di rengekê de wê, karibê wê fahmbikê.

Di rengekê de wê di dîroka mirov û her rêxistinê de wê gûharin wê bibê. Gûharin wê weke xosletekê jiyânê bê. Lê wê gûharin wê li ser wê temenê û bi azmûnên wê re wê di rengekê de wê bi wê ku wê xwe çawa wê hê mazintir wê bikê wê di rengekê de wê bi wê re wê bibê. Pêvajoya ku wê weke ya tekoşîna demokratik û an wê di rengekê de wê feskirina wê û bi wê dawî li şerê çekdarî haninê wê di dewama wê de wê weke pêvajoyek ku wê ku wê li ser temenê ramyarî wê pêşkeve bê.

Di wê temenê de wê, karibê wê bi wê re wê bibêjê ku ew tekoşîna 50 salê a weke niv asrê a ku wê daya vala ya û an di wê temenê de ew êdî li şûn maya? Bêgûman ew nikaribê were gotin. Ber ku wê, di rengekê de wê ew nirxên ku ew bi wê hatina afirandin û ew berdêlên ku ew bi wê hatina dayin wê di rengekê de wê civakê wê biafirênin û îro ku em bahsa civake kurd dikin jî wê di rengekê de wê di encama wê de bê. Ber vê yekê wê ji wê aliyê ve wê di rengekê de wê weke ku wê pêwîst bê wê di şêwayekê de wê karibê wê fahmbikê. Li ser wê temenê bi tekoşîna demokratikî hê zêdetirî wan nirx û berdêlên ku wê di wê demê de hatina dayin ku ew werina bi watekirin û bîr kirin temenê dema tekoşînê a dema nû de.

Di rengekê de wê, dema ku mirov li wê aliyê wê bi wê re wê li wê bihizirê wê weke pêvajoyek ku mirov wê karibê wê bi wê temenê wê pêvajoyê wê weke ku wê çawa wê di salên 1960 û pê de wê li çînê wê şoreşa çandî wê bi pêvajoyek wê were dayin destpêkirin û wê were kirin wê karibê wê di şêwayekê de wê bi wê rengê wê di dîmenekê de wê fahmbikê.

Ji wê aliyê ve wê, ev pêvajoyê wê di serî de wê weke ku wê bi wê dîroka wê tekoşînê wê çawa ew şoreşa çandî wê were kirin û wê were mazinkirin wê bi wê yekê û rengê wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê di şêwayekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê mijare barkirina civakê li temenê destûrî û ramyarî û bi wê re pêşxistina pêvajoyek şoreşî a çandî wê di wê temenê de wê weke pêvajoyek xwe li gorî wê di wê temenê de wê afirandina wê bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku ew wê karibê wê di

rengekê de wê bi wê re wê hilde li dest û wê di şewayekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê din de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê fahmbikê bê.

Ji xwe di zane min de wê piştî wê dema dirêj a tekoşîna civakî ku wê were dayîn wê di her halukarê de wê weke pêwîstîya destpêka demek bi çandî û ramyarî ku ew di wê temenê de wê bi wê rengê bingihêkê şoreşî ê çandî û ramyarî bi wê re were pêşxistin. Di wê çerçoveyê de em ber ku em bahsa civakekê dikin. Em bahsa hebûna civakekê dikin. Ew dîroka wê û tekoşîna wê temenê afirandina wê bû. Ji wê demê û pê de jî wê weke bingihê xwe bi çandî û ramyarî afirandina wê jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê biafirênê.

Ji wê aliyê ve wê dîrok, meju û demên wê yên bûhûrî bin û ev dem wê ji her aliyê ve wê weke demna ku wê demên wê yên werin û temenê wan ên ku ew xwe di wan de biafirênê jî wê bi awayekê wê biafirênê. Di wê çerçoveyê de wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê dema ku ew nirx û dîroka wê nebûba wê ji xwe wê weke temenekê wê yê kku ew wê xwe li ser wê temenê biafiranda jî wê weke ku wê nebûba. Ber vê yekê ev demên tekoşînê weke demên ku ew piştî xwe bide wan bê. Wê weke demên ku ew xwe bi wan mazin bikê bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê salixbikê û wê werênê ser ziman bê.

Demên tekoşînê ên berê wê di wê temenê de wê demên tekoşînê ên piştî ku wê bibin wê ji wan re jî wê weke bibin temen û bingih. Ji wê aliyê ve wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Wê menewiyeta wê, nirxên wê, berdêlên wê çandî ku ew di wê demê de ew hatina bi wate kirin û manayên nû li wan hatina dayîn wê weke karibin barî demên nû werina kirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke demek tekoşînê a weke ku wê di dîmenekê ku ew civak bi wê şoreşek çandî dem û destpêka wê bide destpêkirin û wê bi wê bikê êdî wê bibê.

Di wê temenê de wê, piştî salên 1960 û pê de wê **li çînê wê destpêkirina pêvajoya 'şoreşa çandî'** wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê. Di wê temenê de mînaqên cihanê û deverên cihê dikarin werina lêkolinkirin. Lê cewherê herê mazin wê dîsa ew nirxên wê yên di nava 50 salê de wê afirandina wê biafirênin. Ji wê aliyê

ve pêngavek dîrokî dikarê bi wê yek û awayê were dayin destpêkirin. Ev wê ne tenê weke pêvajoyek bi watekirina wan nirx û wê dîrokê bê wê, her wusa wê weke pêvajoya xwe li gorî demê a afirandina civak û herêmê jî bê. Bêgûman wê li her dever wê pêvajoyên ku wê bibin wê bi xosletên xwe wê bibin. Lê di wê demê de wê demek bi wê rengê a di çerçoveya gotina şoreşa çandê de wê di rengekê de wê pêşxistina wê û derxistina bernemaya wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê bo pêvajoyek şoreşî a civakê weke nebê nabê jî bê.

Di wê temenê de wê pêvajoya nû ku wê birêz ocalan wê di rengekê de wê bide destpêkirin wê di rengekê de wê karibê wê ji aliyekê ve wê di wê rengê de wê fahmbikê. Wê di wê temenê de wê bi wê gotina şoreşa çandê û navaroka wê di şertûmercên xwe de û bi jiyane xwe û pêvajoyên xwe yên jiyane û tekoşînê û hişmendiya wê tişî bikê û pêşbixê wê weke aliyekê ku wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê, têra xwe wê temen û nirxbûn wê hebê ku mirov bi wê dîroka demdirêj a weke 50 salê re ku ew bûya wê karibê wê bîne ser ziman. Wê dîrokê wê weke wê jiyankirinê wê bêgûman wê nebê. Lê wê hê mazintir û bi mazintir bi awayekê jiyankirinê jî wê di wê temenê de wê bi têgînek şoreşî a çandî û ramiyariyê û pêvajoyên wê yên pêşxistinê û hwd re wê li kurdistanê wê ji wê demê û pê de jî wê karibê bi derfet bê.

Pêvajoyek bi wê rengê a weke ditemenekê çandî û hwd de wê bi têgînek şoreşî wê pêşxistina wê ne tenê wê kurd û kurdistanî û xalkên din ên herêmê wê ji wê sêdîbigirin. Wê her wusa wê civakên din ên herêmê jî wê di rengekê de wê weke temenekê wan ê ku ew di rengekê de wê bi wê re wê karibin xwe di rengekê de biafirênin weke nirxek mesopotamikî bi wê bibînin wê bibê. Em demên mesopotamya ku wê bi gotina mesopotamya re wê bitêgînek eksotikî wê weke wê newê jinkirin lê bi wê fêrsê demek nû a mesopotamikî wê pêşxistina wê di wê temenê de wê bi çand û jiyane wê û hwd re wê bi xalkên wê re wê weke ku wê bi derfet bê.

Wê jî em di dewama wê de wê dikarin wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênina ser ziman ku ew tekoşîna 50 Sali nebûya û nirx û berdêlên wê nebûban wê dibê ku me yê îro bahsa van aliyan jî nekiriba. Ber vê yekê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê weke pêvajoyekê wê li wê hizirkirinê û pêşxistinê wê di wê temenê de wê karibê wê di şêwayekê de wê li wê bihizirê bê.

Ji aslê xwe de li gorî min ji xwe şoreşek çandî bi wê çerçoveya tekoşîna maf û azadiyê a PKKê bûya. Lê wê domandin û mazintir kirin di wê temenê de wê çanda wê û hwd wê bi hemû aliyên wê dana diyarkirin û wê fahm û hişmendiya wê mazintir kirin wê bi wê yekê wê ne tenê wê weke pêwîstiyekê bê wê ji wê zêdetirî wê weke mecbûriyekê û zaroriyekê demkî jî bê. Wê ji wê aliyê ve jî wê di rengekê de wê weke karibê wê di şêwayekê de wê li wê binerê û wê di awayekê de wê fahmbikê.

Her pêvajoyên şoreşî wê ew wê pêvajoyên xwe yên çandî wê bi şoreşî û hwd wê, li gorî xosletên xwe yên demkî wê weke ku wê bijin. Kurdan û serokê wan bi wê yekê di çerçoveya têgîna hevbeşîya demokratîkî wê weke bi şêwayekê dihênina ser ziman. Wê demê wê li ser wê re wê, gihandina fahmkirinekê û wê zêdetirê wê mazintir kirina wê di wê temenê de wê weke nirxek mirovatîyê wê weke bi derfet bê. Şoreşa firansa wê piştî wê dema wê ku wê bi temenê xwe yê rewşenbîrî û çandî xwe pêşxist wê bingihê bandûra xwe ya li giştîya civakê wê bide çêkirin. Heman tiştê di sovyetê de jî bû. Piştî wê li çînê jî ew bû. Şoreşa firansa wê piştî kirina wê û şerekê navxweyî wê pêvajoyek çandî wê bi wê re wê bijî. Piştî wê ya amarika jî wê bi şerê navxweyî wê bibê. Piştî wê şoreşek çandî bi diyarkirina rêgezên wê li ser temenê rengê nirxên wê re wê were ser ziman. Wekî din piştî şerê cihanê ê duyem europa ku ew ji şer bi rûxandî derket wê bi wê yekê wê çandekê wê xwe pêşbixê û wê pêşî wê şoreşek zêhni û çandî wê di nava xwe de wê bikê û wê bi wê re wê pêvajoyên pêşketinê wê derbas bikê.

Ev pêvajo bo min ji gelek aliyan ve wê weke dema destpêkê a şoreşa amarika dihê ber bîra min. Di wê temenê de wê pêvajoyên şoreşa amarika wê di rengekê de wê di wê rengê de wê karibê wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman. Di dewama wê de wê dikarê bahsa ragihandinên li ser mafê mirovan ên ku wê piştî şoreşa amarika, ingilistan û firansa wê di rengekê de wê bibîrbikê. Di wê temenê de wê, xwediyê feresateka fahmkirinê bin. Pêşî dewlet bi têgihîştineke li ser bingeha zilmê dihatin birêvebirin. Magna Carta, deklerasyona ku di sala 1215'an de li ser keyê Îngilîstanê hate ferzkirin, ji bo ku dawî li vê ferasetê bê hanîn, weke belgeya yekemîn a têgeha mafên mirovan tê dîtin. Daxuyaniyeke din a girîng a li ser mafên mirovan, Danezana Serxwebûnê ye ku li Amerîkayê hat weşandin bê. Têgînên wekî azadî, wekhevî û biratiyê di "deklerasyona mafên mirovan" de ku piştî Şoreşa Fransa di sala 1789'an de hat weşandin de cihê xwe yê rast girtin.

Deklerasyon mafê mirovan piştê ji aliyê Komîsyona Mafên Mirovan a Neteweyên Yekbûyî ve di Hezîrana 1948' an de hatiye amadekirin. Piştî hin guherandin, di civîna Lijneya Giştî ya ku di 10ê Kanûna 1948an de li Parîsê hat lidarxistin, hat qebûlkirin.

Bi vê deklerasyonê re ne tenê mafên bingehîn, sivîl û ramiyarî yên ku bi makezagonên demokratîk hatine naskirin; Mafên aborî, civakî û çandî jî bi pênasayên giştî zelal bûne. Koma yekem a mafan, mafên jiyana, azadî û ewlehiya kesane, her wiha parastina ji girtin, û sirgûnkirina keyfî, mafê dadgehkirineke adil û giştî ji aliyê dadgehên serbixwe û bêalî ve, û azadiya raman, wijdan, ol, kombûn û rêxistinbûnê ye.

Mafên ewlekariya civakî, kar, perwerdehî, beşdarbûna jiyana çandî ya civakê û mafê sûdwegirtina ji berhemên pêşketina zanistî ji nûbûnên danezanê ne. Hikûmet xwe û gelê xwe bi tedbîrên pêşketî vedigirin ji bo ku mafên mirovî yên ku di Danezanê de hatine destnîşan kirin bi gerdûnî û bibandûr nasîn û bibandûr bikin. Her çend ji hêla qanûnî ve ne girêdayî be jî, Danezana ji sala 1948-an vir ve di piraniya destûrên neteweyî de hatiye pejirandin an jî bi bandûr e. Di heman demê de bingehê ji bo hejmareke zêde ya qanûnên neteweyî, qanûn û peymanên navneteweyî û her weha sazûmanek mezin a saziyên neteweyî ava kiriye (çav: Brown, Gordon (2016). *The Universal Declaration of Human Rights in the 21st Century: A Living Document in a Changing World*. Open Book Publishers).

Danezana her çiqas ne peymanek be jî, ji bo diyarkirina wateya peyvên "azadiyên bingehîn" û "mafên mirovan" ên di Peymana Neteweyên Yekbûyî de, ku ji bo hemû dewletên endam mecbûrî ye, bi eşkere hate pejirandin. Ji ber vê yekê, danezana Gerdûnî ya Mafên Mirovan belgeyek bingehîn a damezrandina Neteweyên Yekbûyî ye. Danezana bi berfirehî ji hêla hukûmet, akademîsyen, parêzvan û dadgehên destûrî ve, û ji hêla kesên ku prensîbên wê yên di derbarê parastina mafên mirovan ên naskirî de dipejirînin, berdewam dike. Her wiha di vê deklerasyonê de di hiqûqa navneteweyî de cara yekem di pêşgotina danezanê de peyva "serweriya hiqûqê" hat bikarhanîn (çav: Brown, Gordon (2016). *The Universal Declaration of Human Rights in the 21st Century: A Living Document in a Changing World*. Open Book Publishers).

Di wê temenê de wê ev wê weke nîrxên mirovatîyê bin. Di wê temenê de wê tekoşîna kurdistanê jî wê weke tekoşînek bi nîrxên mesopotamîkî û temenê wê yê dîrokî û hwd wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê fahmbîkê û wê werênê ser ziman. Ew dîrok û mejuya wê

bêgûman wê nikaribê bi sînorekê idarî û hwd wê were bi sînorkirin û fahmkirin. Wê bi çerçoveyek berfireh wê karibê were fahmkiirn û wê karibê were hanin li ser ziman.

Dîroka mesopotamya wê dema ku mirov wê dinivêse û wê dixwênê wê di wê temenê de wê bi rohnîya wê nerina tekoşîna hemdem re wê weke xwe bigihênê perspektifek nû a vê demê. Di wê temenê de wê karibê têgihîştinek mazin ku wê ji her aliyê ve wê bingihêkê afirandinê wê bide çêkirin û afirandin wê bi xwe re wê biafirênê.

Ji wê aliyê ve bi çandî wê ew çerçove wê bi civakên herêmê yên dîrokî û an dîroka wan re wê fahmkirina wê û hanina wê ya ser ziman wê bi wê re wê vejandina pêvajoyek şariştanî jî wê weke ku wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê pêşxistina pêvajoyek bi wê rengê a şariştanî wê du tişt wê ji wê re wê pêwîst bin. Yek wê hişmendî û nerina wê û ya din jî wê kes û qadroyên wê yên ku ew karibin bi wê yekê bi weyn û rola xwe ya pêşengî ve rabin.

Di wê temenê de wê hingî ev pêvajoya şoreşa mazin a dîrokî li kurdistanê û mesopotamya wê karibê wê di rengekê de were bi watekirin. Di wê çerçoveyê de wê di wê temenê de wê bandûra wê bi pêşxistina wê çanda wê û diyarkirin û hanina wê ya ser ziman û hwd re wê bide diyarkirin. Wê dema ku ev bû wê bi xwe re wê ji xwe wê rewşên xwe yên idarî ên ramyarî û hwd wê bi xwezayî wê werênê li holê.

Ji wê aliyê ve ku şer were domandin jî û dawî li wê hanin jî bi ya min wê pêwîstîya dayina destpêkirina pêvajoyek bi wê rengê li ser temenê dîroka kevner a herêmê wê weke ku wê pêwîst bê û heta ku wê mecbûr jî bê. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê ku wê civakên herêmê wê derketina xwe ya dîrokî û hebûna xwe wê di wê de wê bibînin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê, di rengekê de wê karibê wê di şêwayekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ber vê yekê li hemberê dîroka mazin û herêmê keseyetên mazin jî ên li gorî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê pêwîst bin. Wê destpêk û derketinên mazin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke pêwîst bin. Di wê çerçoveyê de wê fahmkirinek nûjen û hemdem wê di wê temenê de wê bi wê re wê pêşxistina wê û mazinkirina wê weke aliyekê wê yê giring ê ku weke nebê nabê bê.

Dema nû û nişanakên jinûve sazûna rengê pergale hegomenikî li giştîya cihanê

Ku mirov wê ji kijan aliyê ve wê li wê binerê wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê demek nû wê destpê bikê. Piştî demên rûxîna sovyetê û pê de wê ji wê demê û heta roja me wê weke demek bûhûrîner a li demên piştîre bê. Ev demên navberî û hwd wê di rengekê de wê êdî wê derbas bibin. Piştî rûxîna sovyetê wê weke pakta wê ya leşkerî 'warşowa' wê were rûxandin. Lê beremberê NATO wê di rengekê de wê hebûna xwe li demên piştîre jî wê bide domandin. Hêncetên NATO wê parastina europa û bi teybetî piştî civina li romaê a ku wê ji wê re wwê bixwezin hêncetekê wê bikin û wê li ser wê re wê gotina terorê' wê were derxistin li pêş wê piştî wê hêrîşên bi gûman ên li herdu kulleyên sazîya bazirganiyê a amarika û piştî wê operasyonên amarika bi wê hêncetê li afganistan û hwd wê di rengekê de wê weke reng û temenê wê demê wê di rengekê de wê bidina diyarkirin. Berê wê piştî rûxîna sovyetê wê di dema dawî Ronald Reagan ku wê operasyona li iraqê wê bikê wê di rengekê de wê weke bingihê wê biafirênê. Lê ev dem wê piştî xwe wê weke mirete wê ji rejimên totaliter re wê mireteyekê ku ew wê di nava xwe de wê bi gotina terorê wê çawa wê muxalafetê û an civakên din wê bi tafisênin û bédeng bikin bo xwe wê ji wan re jî wê ew wê derfet wê çêbikê. Di wê temenê de derxistina 'destûrên terore' û an 'destûrên tekoşîna li dijê terorê' ku wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê weke destûrên yekkirina dengên navxwezayî û şerê ne denezendî ê rêveber û an desthilatîyan li hemberê muxalafetên xwe jî wê bi xwe re wê di rengekê de wê bide diyarkirin.

Ev pêvajo wê di aslê xwe de wê bandûra wê zêdeyî wê di wê temenê de wê li deverên pêşneketî ên weke rojhilat û afriqa û hwd wê bikin. Di wê temenê de wê rêxistinên tundrew ku wê weke bisk û baskên wê şerê bi xwezayî wê werina teşwikkirin jî wê bibin. Di wê temenê de wê pêvajoyên şer wê direngêkê de wê weke şerekê global hwd re wê were domandin. Ev pêvajo wê piştî wê di rengekê de wê di şewayekê de wê rêxistinên bi hizirên cihê ku minaq wê weke yên kurdan ên weke PKKê ku wê bi hizra sosyalist wê bibê wê di rengekê de wê bi wê felsefeya wê û an weke bo felsefeya wê ew wê were kirin li listeya terorê de. Girtina birêz ocalan jî wê weke ku wê di wê demê de wê di nava çapameniya rojava de wê were bi gotinkirin weke «sosyalistê dawî» wê di rengekê de wê were bi navkirin û wê di wê temenê de ew wê bi wê re wê wer girtin. Di wê temenê de wê ev pêvajo wê bo tirkiya û dewletên herêmê ên ku wê

kurd û kurdistan di nava wan de di konferanse lozanê de hati qatkirin û beşkirin jî wê weke nimetekê wê were pêşketin ku ew pêvajoyên xwe yên ji dîrokê birina civakê ên bi armanca jenosida civakê bibina sêrî jî wê firsendekê wê biafirênê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê rewşek din a teybet wê xwe bide diyarkirin. Ew jî wê di wê temenê de bê ku wê di rewşekê wê yên ku wê weke dervî statûqûyê hatina hiştin komên civakî wê tenê wê mafê wan ên asimlebûnê û an ji dîrokê çûyinê wê hebê. Di wê temenê de wê bingihê wê were çêkirin. Gotin û ragihandinên bi belgeyên weke di temen û parzemina netewên yekbûyî de ku wê piştî slaên 1948an û hwd wê werina kirin jî wê ji aliyekê ve wê weke rêgezên ku wê weke yên parastina mafên mirovan ku ew li ser qaxizê dimênin wê biibin. Di pretikê de wê ti wateya wan wê nebê. Wê di rengekê de wê her dewletê wê bi hêncetên parastina sînoran wê di rengekê de wê operasyonên sînoran wê di rengekê de wê li ser temenê pêvajoyên jenosîdkirina civakê û birina wê pêvajoya jenosîdê wê di rengekê de wê bidiomênin. Bi wê minasebetê dikarê wê bibêjê wê gotinên ku wê tirkiya li ser piştî şerê navxweyî ê sûrî wê weke hêncetên parastina sînorê xwe wê werênê ser ziman wê di wê temenê de wê weke gotinên bi wê konseptê ku ew dihên hanin li ser ziman bin. Wan gotina di temenê xwestekên wê yên ji kurdan û bi hewldanên bêstatû hiştina kurdan re wê karibê di rengekê de fahmbikê û werênê ser ziman bê.

Di rengekê de wê di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare civakî û demokrasi û an netewî û hwd wê di rengekê de wê weke pirsgirêkên ku wê di wê temenê de wê di demên piştî wê weke temenê tengezeriyên netewî ên demên piştî demên rûxîna sovyetê wê di demek kin de ku wê xwe bidina diyarkirin bin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê piştî wê rewşên weke ku wê bi rengê weke gûharandina rengê serwerîya hegomenikî ku wê werê kirin û hewldanên di wê temenê de dihên danişandin wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê karibê li ser wan bisekinê bê. Wekî din wê dikarê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê, di wê temenê de wê gûharandinên ku ew weke dihên kirin wê di rengekê de wê weke aliyên bi pêşî wê xwe bidina diyarkirin ku wê weke amadekariyek weke bi armanca ji holê rakirina NATO jî bin wê bi hêzkirina europa wê

bi gotinên dawî re wê derkeve li pêş. Di wê temenê de wê xwe bi hêzkkirin û di rengekê de wê weke diyarkirina muçeyên mazin bo mijare parastinê vaqatandina jî wê di rengekê de wê piştî wê di rengekê de wê werina li rojevê. Ev wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê xwe di dewama wê de wê weke ku wê kaeribê bide diyarkirin bê.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê din de wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê rewşa weke 'jinûve adilandina netewên yekbûyî' û hwd wê di wê temenê de wê bi niqaşên li ser wê re ku wê weke bi gotinên weke amarika dixwezê xwe ji wê vekişênê jî wê di rengekê de wê weke ku wê werina ser ziman bin. An jî bi formek nû a ji wê rewşa wê ya heyî cihê wê çawa wê bibê wê weke ku wê were dîtin wê di her halukarê de wê pêwîstîya wê hebê ew dihê dîtin û **hîskirin**. Êdî ev jî wê weke ku wê were dîtin ku ew statûqûya netewî ku wê di wê de wê were bi cihkirin wê di rengekê de wê êdî wê weke barekê giran wê xwe di rengekê de wê bi ramyarî jî wê bide diyarkirin. Ne tenê wê weke barekê ku wê were ser ziman ku wê tenê wê bi aborî wê weke li ser piştî amarika bê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê bêgûman wê di wê temenê de wê ev pêvajoya gûharînê wê dema ku wê bahsa rojhilata navin wê were kirin wê bi gotinên 'sazûmana dînya nû' re ku wê biheta ser ziman wê di wê temenê de wê weke têngînek ku wê di wê temenê de wê êdî wê bi giştî wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Ev wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê weke ku wê karibê wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê ev jî wê were dîtin ku ev şêwayê netew-dewletên roja me ku ew bi awayên wan ên weke netewî û hwd wê di rengekê de ku ew hena wê ew jî wê weke barekê din wê ji aliyekê din ve wê xwe di rengekê de wê bidina diyarkirin. Di wê temenê de wê weke nûqteya herî pêşketî a cihanê wê europa ku wê bibê jî wê ew jî wê di xwe de wê pêwîstîya gûharinekê wê di wê temenê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Vêca wê dema ku em ji wê gavê biavêjin û bahsa deverên din ên dînyayê bikin wê çawa wê were dîtin ku wê pêwîstîya wan a gûharînê wê hayhay wê hebê.

Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê zêdetirî wê li deverên weke rojhilata navin û afriqa wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin. Gelek gotinên weke li ser gotinên weke mudahaleya li iranê re ku wê werina ser ziman wê di wê temenê de wê di zane min de wê rengekê giştî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi xwe re wê bide diyarkirin û ev gotin wê peyamekê

wê ne tenê wê ji iranê re lê wê weke ji tirkiya û welatên din ên weke iraqê, sûrî û welatên din ên nivgirava arab û hwd jî wê di nava wê de wê karibê wê direngê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê dikarê wê bibêjê ku wê rewşa netew-deewletên kevn wê miade xwe wê tişî bikin û wê êdî wê ne weke çerçoveyna ku ew dikarin bersivê bidina pêşketina jiyane mirov. Wê tenê wê weke barekê bi toteliterî ku ew dimênin wê bibin.

Di wê çerçoveyê de wê ev di rengê de wê xwe bi wê re wê di şewayekê de wê were dîyarkirin. Ji wê aliyê ku wê weke gotinên weke xwe ji netewên yekbûyî vekişîna amarika û weke belavkirina wê awayê wê nûha wê weke dîmenekê aloziyê/kaosê jî wê di mejiyê mirov de wê karibê bi rehetî bide afirandin. Lê dervê wê dîmenê wê di rengê de wê di nava wê pêvajoya gûharandina wê dîmenê de wê yê nû wê çawa wê bibê wê weke pêwîstîya wê jî wê bi diyarkirina wê jî wê xwe di rengê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Herî zêde ev dem wê di wê temenê de wê encamên xwe wê weke ku wê li europa û rojhilata navin û anku li kurdistanê û yan jî mesopotamya wê xwe di rengê de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê ber ku wê bi dîrokî wê gelek nirxên ku wê ew bi wê bi demê re wê pêşkevin wê ji vê herêma mesopotamya wê bi ber wê herêmê ve wê biherikin. Di wê temenê de wê ev herêm jî wê weke herêmek giring wê xwe di wê temenê de wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê di rengê de wê bi aqilê xwe wê yên ku ew xort û xwediyê têgihîştina dema nû bin wê weke karibin weyne xwe wê bidina diyarkirin. Aliyekê din jî wê weke ku wê çendî wê weke li ser rojeve europa re ku wê karibê wê bibêjê wê çendî wê weke bi hewldana bo 'parastinê' pêşxistina makanismayên wê yên parastinê û bi çekkirina wê were kirin û wê bahsa wê were kirin jî lê wê di rengê de wê di wê nûqteyê de wê dîmenê civakî wê derkeve li pêş û an wê weke di demên kevn de wê zêdetirî wê bi makanismayên parastinê wê dîmen û rewşên parastinê ku wê weke rewşên di gelek waran de ên çewisendina civakê jî wê weyneke bileyizin wê derkevina li pêş bin. Di wê temenê de wê di wê dîmenê de jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di rengê de wê di wê temenê de wê di rengê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê di wê temenê de wê di rengê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Demên piştî şerê cihanê ê duyem û pê de wê dema amarika û derketina wê weke hêza super li pêş wê hin bi hin ber amarika-europa ve bi hev re wê di wê temenê de wê weke ku wê biherikê. Diwê temenê de wê weke hêzekê pêşketina europa

wê weke ku wê li wê çerçoveyê wê weke ku wê xwe daxil bikê wê were dîtin.

Çavkaniyên ku wê di wê temenê de wê bahsa rewşên ramyari bikin jî wê di rengekê de wê weke ku wê aliyê wê di wê temenê de wê bi wê re wê di rengekê de wê weke ku wê derxina li pêş. Di wê çerçoveyê de wê zêde temenê têgîna saziyên weke NATO wê di rengekê de wê nemênê. Ew wê di rengekê de wê ji holê wê werina rakirin. Di wê temenê de wê dîmenê ku wê weke herkesek wê ji aliyê xwe ve wê xwe bi çekkirinê û weke di wê warê de wê bi hev re wê di nava pêşbirkekê de bin jî wê di rengekê de wê weke dîmenekê ku wê di wê de wê bêgûman wê gûharin wê bibê bê. Ev dîmen wê bi wê rengê wê nebê û wê dînya wê bo ku ew di wê de jiyanekek hebê wê ji wan zêdetirî wê bi çekbûn wê mazintir wê ne pêwîst bin ku ew hebin.

Ev jî wê weke aliyekê wê yê din ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Di parzemina amarika û europa de wê di wê temenê de wê di temenê wê weke hêza nû a demên pêş bi hev re derketina wê ya li pêş wê di rengekê de wê weke di ahengên ramyarî ên hegomenikî de jî wê gûharandinan wê bi xwe re wê di rengekê de wê werênê. Ev wê bêgûman wê rewşa wê bi gûharê. Wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê nûqtayê de wê, gûharinên li sûrî wê hinekê jî wê weke di encama wê de wê weke rewşên şer ên ku wê di temenê hinek mudahaleyên li herêmê ên ku wê pêşî wê amarika wê bikê bê. Lê di wê temenê de wê di rengekê de wê hêzên herêmê ên weke tirkiya wê bixwezî ku ew wê bi aliyê xwe ve wê li hemberê wê li ser esasê statûqûya kevî israrbikin. Di wê temenê de wê ji wê aliyê ve wê hewldanên tirkiya ên li hemberî kurdan ku wê di wê temenê de wê li herêmê wê bi şerxwezaya xwe wê bide diyarkirin wê di nava wê dîmenê de wê xwe bi wê rengê wê di rengekê de wê bide diyarkirin. Ev dîmen wê di rengekê de wê weke dîmenê ku wê pêvajoyên gûharinê ku wê di wê temenê de wê amarika wê weke netewên yekbûyî ku wê weke ji wê jî wê bixwezê wê bide destpêkirin wê weke ku wê bi van hewldanên weke yên tirkiya wê li herêmê wê bi şer û pêvajoyên wê re wê derbas bibin. Di wê temenê de wan pêvajoyên şer ên li herêmê di wê temenê de wê bi dîmenê yê berê bi dîmenekê bi xwûn dana derbaskirinê wê weke hewldanên wê yên ku wê

tirkiya û rayadarên wê bixwe jî ku wan bi tememî ew hê fahmnekiriya jî bê.

Pirsgirêka kurd û kurdistanê wê di nava wê de bê û wê weke şerên wê bin. Ev pirsgirêk û şerên wê destpêka wan ji şerê cihanê ê yekem û heta yê şerê cihanê ê duyem û piştî wê heta roja me wê di rengekê de wê weke ku wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê bi wê re wê fahmbikê bê. Kurdan di wê demê de wê dîmen û tirs û dîmenê mirinê ê piştî şerê cihanê ê yekem ku wê li ser wan nûxûmandî bê bi tememî wê bi hişmendiyek nû wê di wê demê de wê ser xwe wê biavêjin. Di wê temenê de wê, bi awayekê wê weke hêza civakî a herêmî a mazin wê di wê temenê de wê derkevina li pêş. Di wê temenê de wê ji rêxistinekê û an weke şerê ser rêxistinên û bi wê xwe dana nişandinê zêdetirî wê bi civakî û rêxistiniyên wê yên demê re wê di rengekê de wê karibê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Kurdistan wê di wê temenê de wê di rengekê de wê dîmenê wê yê civakî wê di aslê xwe de wê ji du aliyan ve wê karibê wê bi giringî wê fahmbikê. Yek wê têgîna civakî û demokratikî ku wê birêz ocalan wê bi hev re wê, pêşbixê wê li herêmê wê weke çawa wê dîmenekê civakî wê ne tenê wê bi kurdan re lê wê bi tirk, faris û araban re jî wê di rengekê de wê bide diyarkirin û pêşxistin wê weke çerçoveya wê ya herêmî a giştî jî bê.

Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê di rengekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman ku wê pirsgirêka civakê û demokrasiyê wê di wê temenê de wê weke herdû ali jî ku wê li herêmê wê di dîmenekê li şûn hati hiştin de bê. Di wê çerçoveyê de wê wan derxistina wan li pêş. Di wê temenê de wê ne bi dîmenekê olî û an dîmenekê statûqûyî û an jî wê weke ku wê gelek caran wê bi rêxistinên tundrew re wê were dîyarkirin wê çawa wê dervî wê dîmenekê civakî li ser temenê xwe yê dîrokî wê were dîyarkirin wê weke aliyekê wê yê ku wê di wê temenê de wê karibê wê ji aliyekê ve wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê temenê dîrokî û civakî wê vaji wan aliyan hemûyan wê zêdetirî wê di wê gotina demokrasiyê de wê weke du aliyan ku wê bi wê werina lê hizirkirin bin di parzemina herêmê de. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku wê bi wê re wê pirsgirêkên wê yên pêşketinê û civakî wê di wê temenê de ewbi wê re ku wê rêveberî û dewletên wê yên ser wê ku ew ji wê re

weke sedemekê bûna ji bin perde û destê wan derbixê û ew wê weke diyarkerê wê di rengê de wê karibin xwe bidina diyarkirin û bibina xwediyê wîna xwe ya bi dyarî.

Di wê temenê de wê ev jî wê karibê wê li wê were lê hizirkirin ku wê di wê temenê de wê pirsgirêka civakî wê ne tenê wê bi kurdan re lê wê bi civakên din re jî wê di rengê de cihê wê de wê hebê. Bi teybetî wê di nivgrava arab de wê bi têngînek oryantalist wê dewletbûnên ku ew li wê hatina ixrackirin wê di nava wan de wê qatkirina wê di rengê de wê di wê temenê de wê bi awayekê wê ji pêşketina wê jî wê di rengê de wê weke dûrbikê. Heman tiştê wê di rengê de wê bo îranê û tirkîya jî wê karibê wê bibê bê.

Di wê temenê de wê li ser temenekê bi hêzê xwe jiyankirinê wê di zane min de wê êdî wê zêde derfeta wê nebê. Bi teybetî wê hêza teknikî û leşkerî û hwd wê weke rewşên ku wê di wê temenê de wê di rengê de wê pêşîya pêşketinek civakî a bi aram û rehetî wê bigirê bê. Di wê temenê de wê pêvajoyek ku ew ji civakên leşker wê weke bi ber civakên demokratik û asayî û hwd ve wê weke pêvajoyek di wê temenê de wê weke ku ew werina jiyankirin. Di wê temenê de wê bi wê yekê li herêmê di rengê de wê dervî wê têngîna bi gotina civakên leşker wê nikaribê wê bahsa ti rengên din ên civakî wê bikê. Li kurdistanê birêz ocalan di demên dawî de wê hizra wê pêşbixê. Lê ew jî wê weke hizrek ku ew ne hatiya pretizekirin û di dema pretizekirinê de wê çawa wê bibê û wê bêgûman wê li hemberê jî wê ji hemû aliyên ve wê bi rewşên weke kevneşopîyên serdestî û fêrsên nijadî ên ku ew heta nûha hatina serdest kirin wê weke aliyên ku wê di bin demênê olî de bê û an dîmenên din ên weke yên têngîhên desthilatî û hwd de bê xwe di rengê de wê bi rêya israren bi ne gûharina bi destûran û hwd re wê xwe li pêşîya wê weke astengiyekê wê weke ku wê bide diyarkirin. Pirsgirêka herêmê wê di rengê de wê were dîtin ku wê ne tenê wê awayên wê yên ku ew bi wê re wê hena û pêşketina wê temenê mudahaleyê li wê diafirênin. Her wusa modelên weke ku wê tirkîya li sûrî dixwezê jî wê weke ku wê bi wê çawa wê temenê mudahaleyên demên pêş ên li herêmê wê bi wê re wê biafirênin bin. Ji wê aliyê ve wê, binerê wê di aslê xwe de wê modela tirkîya bixwe jî wê di rengê de wê weke modelek rejimî a ku ew wê hertimî wê derfeta mudahaleyê wê li wê hebê. Di wê temenê de wê ev wê bi wê re wê were dîtin.

Pirsgirêka ku ew tenê wê çawa wê weke hêncet wê di hinek awayna de wê were dîtin jî lê dervî wê awayê wê bixwe wê di rengê de wê weke

bingihê wê biafirênê. Birêz ocalan di wê temenê de wê bi namaeya xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê derfetek mazin wê bide rejimên herêmê ên weke tirkiya û iranê jî ku ew pirsgirêkê di nava şertûmercên xwe de bi temenekê ramyarê, çandî û mirovane bigihênina çareserîyek mayinda a civakî. Lê ji wê zêdeyî jî wê, di wê temenê de wê, temenê mudahaleyên derve jî wê di rengekê de wê bi wê re wê zêdetirî wê weke ku wê li herêmê wê weke ku wê vebê. Ji xwe wê tefkirên li ser rewşa europa û rengê europa ku Trump bi gotinên xwe dixwezê wê bide diyarkirin wê di wê temenê de wê weke europeyek bi hêz ku ew weke dibê amarika û amarika jî dike europa wê di rengekê de wê bikê ku ew pêşbixê. Ev wê dîmenekê din ê hegomenikî wê weke ku ew dixwezê wê pêşbixê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê di aslê xwe de bi yekê weke ku ew dihê fahmkirin dixwezê bi hêztir bibê. Di wê temenê de wê italya, girêk, û welatên din êmn egeyê wê zêdeyî wê alaqaaya wan wê li herêmê sînor ê weke aliyên din ê avê weke anatolya wê pêşkeve. Di wê temenê de wê ev wê dîmenekê din bê û wê di wê temenê de wê di demên pêş de wê ev wê zêdeyî wê, di wê çerçoveyê de wê herêmek ku ew welatên weke iranê û tirkiya bi pirsgirêkên bi wê rengê ên navxweyî li herêmê dijin wê yekser wê temenê mudaheleyê jî wê bi xwe re wê biafirênin.

Lê çavkoriya ku ramyarî bi tirkiya û hinekê iranê re dihê dîtin wê ew bê ku ew modela xwe ya dewletî û rejimî wê bi rengê dîyarkirinên wê û awayê wê di wê temenê de wê bixwezê û nexwezê jî wê bingihê mudaheleyê yekser wê biafirênin. Di wê temenê de wê tenê wê di azmûna wê ya li sûrî ku ew dixwezê li ser colanî û an el-şara û hwd de wê modela xwe ku ew dixwezê di temenekê yekperest û uniter û hwd de ixracî wir bikê û çawa wê weke modelek were redkirin û rexnekirin û li hemberê wê ji europa û hwd wê gotin wê werina bi lêvkirin û hwd jî wê têra xwe wê fêrker bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Li herêmê hem kurdan, hem faris û hem jî araban, du sadsalên bûhûrî windayî derbaskirin. Di wê temenê de wê di wê demê de wê karibin ji wê dîmenê derkevin û ew di rengekê de wê perde û an axamirinê ji ser xwe biavêjin wê di wê demê de wê dîrok wê şani me bide. Lê wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di rengekê û dîmenekê de wê karibê wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê ev dîmen wê weke dîmenekê giştî bê. Wê bi ber aqilekê maqul û rasyonal de wê çawa wê pêşketinek civakî wê were jiyankirin û wê pirsgirêkên wê yên pêşketinê

wê werina çaresserkirin wê weke aliyên wê yên ku ew wê bi xwe re wê weke pêwîst in ku ew kifşbikin û derxina li pêş bi hebûna xwe ya civakî re bê.

Ji wê aliyê ve ku mirov binerê wê di rengekê de wê karibê bi rehetî wê bibêjê wê hêza yekser a demên pêşî wê modelek demokratikî bê. Wê têgihaa demokratikî bê. Di wê temenê de wê dikarê wê bi rehetî û hesanî wê kifşbikê. Di wê temenê de wê rejimek û an rêveberiyek ku ew pişt a xwe bi sipêrê civakê û bi modelek civakî a ne uniter û an ne yekperest ku ew wê weke zêde navendî wê karibê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, modelên dema sosyalisma sovyetê wê zêdeyî wê çawa wê werina tengavkirin ku ew xwe zêdeyî werina navendîkirin û ji wê têgîna xwe ya 'adami' dûrket û weke dewletek navendî ku ew wê hemû ramyarî ji wê navendiyê wê were diyarkirin wê piştî wê temenê wê rûxîna wê biafirênê. Di wê temenê de wê navendî ku ew di rengekê de bi wê rengê bingihê mudahaleyekê biafirênê hewce nakê ku ew bi wê rewşa wê demê ya sosyalisma sovyetê bê û an rewşek din a weke ya otoriter a weke li tirkiya û an iranê û yan jî li welatê din ku ew pêşdikeve bê.

Lê ji wê aloiyê ve wê, dikarê wê werênê ser ziman ku ew navendîtiya ku tirkiya minaq li sûrî dixwezê wê gelek dordor wê bînina ser ziman ku ew bo xwe wê dixwezê. Ber ku ew wusa ya û bi wê yekê bingihê pîrsgirêka kurd a nave xwe jî diafirênê. Di wê temenê de wê bi wê modelê li dijî naskirina statûya civakî a herêmên din bê.

Ev model wê, weke modelek ku ew êdî nikaribê bersivê bide civakê û xwestekên wê. An jî di wê temenê de wê modelê wê weke li ser temenekê birdozikî ku ew ava wê nikaribê wê di wê temenê de wê weke modelek ku wê, pêşketinek civakî a pêşsarojê wê di rengekê de ku wê li ser esasê mafê mirovan ava bê û an di rengekê de wê rêgezên civakî wê esas bigirê wê bi yekser wê pêwîstî bi wê bide dîtin ku ev modelên nijadî û hwd ew werina derbaskirin. Di wê temenê de wê li ser temenekê civakî ku wê ne ji serî ve lê wê ji binî ve ew êdî didina diyarkirin û pêşveçûnek civakî ew dibê wê bi wê rengê wê bibê.

Têkiliya nava rêveberiyê a serî û ya temenê a civakê ji binî ve wê, pêwîst bê ku ew aheng û çawa wê sazûmankirin wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di şewayekê de wê li wê bihizirê. Ev wê weke aliyên ku wê, di rewşek herî hindik de ku ew karibê nebê temenê pîrsgirêkan wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê karibê wê li ser wê bisekinê bê.bi modeli wê weke rewşek ku em dikarin bişibênina rewşa

sovyeta ku ew di salên 1990 de ew rûxî wê rewşa modela tirkîya û îranê wê hev di wê temenê de wê di rengekê de wê temem bikin û ev model wê bi awayekê wê bi gûharinê bê û an rewşên din bê wê were derbarkirin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê, dema ku em rewşên piştî wê demê wê li wê bihizirin wê di rengekê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê.

Rûxîna sovyeta wê demê wê di wê temenê de wê bi îran û tirkîya ew li ser wê rejîma wan ya navendî û hwd re bê kirin wê ne rewşek ku mirov ne li bendê bê. Di wê temenê de wê di serî de wê di rengekê de wê karibê wê di şewayekê de wê di şewayekê de wê fahmbikê.

Di wê temenê de wê, dema ku wê, tirkîya wê li wê bihizirê ku ew ne welatekê sosyalîste a û welatekê NATO ya ew wê rastî wê mudahaleyê newê jî wê weke têgihên xwe xapandinê bê. Wê ji ya îranê zêdetirî wê bingihê mudahaleyê wê li wê hebê. Ji aliyê rejimê ve wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi hesanî wê ji wê aliyê ve wê kifşbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê çerçoveyê de di aslê xwe de wê, di rengekê de wê hewldanên bi şerê li sûrî û hewldanên rengdayina li rejîma sûrî a nû bi têgînek navendî ku ew hebûna kom civakên esas nagirê jî wê weke nişanaka wê bê ku wê zêde rewşa demê û hwd wê baş fahm nekiriya. Di wê nûqteyê de di aslê xwe de wê tenê pirsgirêka kurd çareserkirina wê jî wê ne têr bê ku ew wê di rengekê de wê ji rewşek bi wê rengê wê xilas bikê. Di wê temenê de wê ev bo îranê jî wê di rengekê de wê wusa bê.

Di dewama wê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare demokretîzebûnê wê ne rewşek weke ya ku ew weke maskeyekê û an perdeyekê wê bi karbênê bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê di aslê xwe de wê, di demên pêş de wê hemû rewşên dervî wê bi awayekê wê bingihê mudahaleyên ku wê werina kirin jî wê li herêmê wê bi wê re wê biafirênin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman. Ji vê aliyê ve wê dema ku em li nameya birêz ocalan binerê wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, ji hêlekê ve wê dîmenekê çareseriyê wê bide diyarkirin ku ew wê were kirin. Lê wê dema ku ew ne hatkirin wê di rengekê de wê, zêdetirî ji ya demên berê wê zêdetirî wê di aslê xwe de wê bingihê mudahaleyên li herêmê wê di rengekê de wê bi xwe re wê li herêmê wê werênê. Wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di şewayekê de wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê rewş wê were wê nûqteyê wê yan wê

werina çareserîya ku wê birêz ocalan wê dinê ser ziman bê û yan jî wê xwe bi awayekê ku ew bixwezî û nexwezî jî wê ji mudahaleyên bi armanca çareserîya amarîka û rojeva re wê di rengekê de wê amede bikin û wê bihêlin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke bikevîna rewşek weke ya bijartîna wê de. Lê di aslê xwe de wê temenê wê bijaertîna jî wê zêde li holê wê nebê. Ber ku wê, hin bi hin ji xwe wê dema ku em rewşa herêmê dinerîna hin bi hin ew temenê wê di rengekê de wê weke gav bi gav bi ber wê ve diçe. Û mudahaleyên li sûrî û rewşên weke tirkîya ku ew weke li gorî xwe ku ew dibêjê 'ez li herêmê politîka dikimî û di dizayna wê de rol digirim jî wê dihênê ser ziman jî wê weke rewşek ku wê bi ber çareserîya amarîka a bi mudahaleyê amarîka wê weke gav bi gav çûyîna jî bê. Ji xwe **aqilê ku wê birêz ocalan wê bigirê** û radest tirkîya wê bikê bo ku ew statûqûya herêmê ku ew heyî bo ku ew piştî wê li wê temenê wê yê mudahaleyê were parastin û ew bi wê newê guharandîna wê ew wê bi wê aqilê wê di rengekê de wê ew wê bikê.

Rewşên weke mudalaye tirkîya a li ser komên tundrew ên bi rejîma sûrî weke bi colanî û an el-şara û hwd re wê, di rengekê de wê, di rewşa amarîka û politikaya wê ya li herêmê de wê weke politikaya ku wê bi kevîrên niyetê rêya diçe dogehê ku ew dihên li rê rayîstîna jî bê. Di wê temenê de wê dikarê wê di rengekê de wê di deama wê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê, tirkîya di wê rewşê de wê, ne karîbîna leyîstîkê wê xirabîkê û ne jî wê karîbê bileyîzê. Di wê pozîsyonê de wê xwe di rengekê de wê weke ku wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê bide dîyarkirin.

Di nûqtayê de wê di aslê xwe de wê karîbê wê pîrsê wê bikê ku wê çawa û çi çareserî û an çareserîya kê wê di rengekê de wê karîbê wê bêne ser ziman bê? Amarîka nûha wê di rengekê de wê xwe ji rewşên weke yêna mazîntir re amede dikê. Di wê nûqtayê de faktora NATO weke ku ew dixwezê ku wê bi temenê wê ji holê rabikê. Wê di wê temenê de wê ewropa bi hêz bikê û wê bi wê rewşa wê ya bi hêz xwe li wê entegre bikê û wê li xwe entegre bikê. Bi wê rengê ew çerçoveyek bi hêz a hegomenîkî wê di şewayekê de wê pêşbixê. Di wê temenê de wê, tirkîyek ku wê heta roja me wê NATO ji xwe re wê weke bikê mertal wê êdî wê di wê temenê de wê ne xwediyê wê mertalê bê. Ji xwe ev mertal wê ji wê aliyê ve wê weke ku ew li gorî politikayêna ku ew bi wê dihizirin ku ew karîbîna bi wê baştîna mudahaleyekê bi xorttir li herêmê bikin wê gûharîna dikê û di rengekê de wê pêvajoyekê weke heta feskîrîna NATO

jî wê bixwezê ku ew wê di rengekê de wê pêşbixê û netewên yekbûyî bi formatekê nû j ivê formate wê ya nuha pirr zêde cûda wê werênê li holê.

Ev pêvajo di rengekê de wê di rengekê de wê bi entegreya Rûsya re jî wê bibê û di rewşên weke yên bi civînên amarika û rûsya ên weke li deverên cûr be cûr ku ew dibin wê li ser levkirina bi hev re diyarkirina pêşarojê di wê temenê de wê bikin. Di wê temenê de çin jî xwe amade dikê ku ew bi hêza xwe ya aborî zêdetirî xwe di rengekê de bêhtir derxê li pêş. Ev wê weke aliyên bi derfet ên rewşên ku wê rewşa hegomenikî a demên pêş ku wê di rengekê de wê di wê temenê de wê bidina diyarkirin bin.

Di civîna li siudi-arabiya a nava amarika û rûsya de bi hev biryarên weke di derbarê pêşarojê de bi hev diyarkirinê wê biryaran bigirin wê li ser wê levbikin. Ew di wê temenê de di rengekê de hat ragihandin. Lê di zane min de wê ji wê zêdetirî wê di wê gotinê de wê hebê. Ew jî wê di rewşên din û têkiliyên wan ên bi hev re ku ew li ser wê levkirina wê bi wê re wê di rengekê de wê bên diyarkirin. Rewşa ukrayna bi awayekê zûtirin dixwezin ku wê ji holê rabikin û li ser çareserîya wê ya ku wê weke rûsya xwestiya levkirina. Ev dihê dîtin. Ber vê yekê ev pirsgirêk êdî wê di rengekê de wê, piştî ku ew ji holê hatina rakirin wê di rengekê de wê hingê wê rewşa diyarkirina politikayên hegomenikî wê diyar bibin. Bi saya iran û tirkiya di wê demê de jî wê herêm wê ne weke herêmek ku wê pirsgirêkên xwe çareserkirina ku ew karibin di wê temenê de di nava sîyeset û an ramyarîya global de weyna xwe bo herêma xwe bileyizin. Di wê temenê de wê ne tenê bi xwe wê bi herêmê jî wê di wê rewşê de wê werina dîtin ku wê bidina windakirin.

Pêşî rewşa iraqê ku wê pêşî wê bikina qada pevçûnên ku wê bi wê herêm wê xwûnê wê winda bikê û piştî wê sûrî wê wusa bikin. Di wê temenê de wê, ev siyeseta wan wê bi tememî wê weke siyesetek ku wê çawa wê bi herêmê wê bide windakirin bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê teqez wê dikarê bi wê rengê wê di şewayekê de wê werênê ser ziman bê. Di dewama wê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di aslê xwe de wê, piştî rûxîna sovyetê derfet hebû ku herêmê hêngê pirsgirêkên xwe çareserbikira û weke europa herêmê di wûcana xwe de êdî weyne xwe bileyistiya. Lê ew dem hemû bi wê dana windakirin. Piştî wê ne tenê bi wê û xalkên herêmê dana windakirin. Wekî din wê bi wê rengê siyeseta klasik û rengê wê yê metingeriya kevn wê di rengekê de wê êdî wê di wê temenê de wê weke ku wê winda bikin û wê bidina windakirin. Bêgûman wê encamên wê di demên pêş de wê

bo herêmê wê zêde bi êş bin. Wê zêde bi xwûn bin. Di wê nûqteyê de ku em gotinekê bo sûrî bibêjin wê rewşa sûrî ji gihandina rejimeke zêdetirî wê weke rewşek ku wê di wê temenê de wê rejimên herêmê ên weke tirkiya û iranê wê li ser rewşa xwe ya têkçûyî ku ew di wê de siyesetê dikin wê dikarê wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê, sûrîya di rengê de wê weke rengê têkçûna wan jî di rengê de li herêmê wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman. Di wê nûqteyê de wê, israre rejimek yekperest û uniter wê weke dîmenekê spartakuswarî ku ew di ya kevn de israr dikê wê dikarê wê şîrovebikê û wê ya kevn wê di ya dema bûhûrî de bê û wê nikaribê di dema nû a pêş de xwe bide diyarkirin bê.

Ya dema pêş wê di rengê de wê ji wê zêdetirî wê pêwîst ba ku ew li ser ya tirkiya û iranê re jî ba. Di wê temenê de ev minaqe sûrî di aslê xwe de nişanaka iflasya rejima tirkiya û ya iranê jî dide diyarkirin. Wê di serî de wê di rengê de wê di wê temenê de wê dikarê wê werênê ser ziman. Di wê de israrkirin ku ew modelên yekperest ên weke ew xwediyê wê na ixracî wê bikin wê tenê wê di ya tekçûyî de wê weke israrkirinekê û pê de wê ne tişteke din bê.

Di ya tekçûyî de wê israrkirin wê di wê temenê de wê, di aslê de wê piştî şerê cihanê û duyem û pê de wê weke rengê siyeseta rejimên herê û pê de wê ne tişteke din bê. Di wê temenê de wê bi derbeyên piştîre ên weke li tirkiya di demên salên 71 û 80 li tirkiya kirina derbeyan û li iranê bi rewşên weke di şah û piştî wê xistina rejima şah a ji aliyê humeyni ve bê û di dewama wê de pêvajoyên derbeyê ên li duv hev li iraqe berê û piştî wê rewjima sûrî malbate esad wê bi derbeyek leşkerî ku wê were ser rejimê wê weke ku wê hîc ev rejim wê ji wan rewşan wê ti ders û fêran wê dernexin. Vaji wê, ev rewşên ku wê di rengê de wê weke encama rejimên wan ên otoriter bin û wê ne li gorî pêşketin û civakên herêmê bin wê ji xwe wê nexwezî ku ew wê bibin. Di wê demê de wê di wê de israrkirin jî wê di rengê de wê, destpêka wê bi rejima sûrî a xistina esad û hanina colanî wê weke ji wê dîrok dernexistina ti ders û fêran weke encama wê dikarê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, israrkirinên weke ya tirkiyê a rejimek weke ya xwe di nava wê de bi yekperest kku wê civakên herêmê komên wan wê çawa wê pêşîya statûya wan bigirê jî wê ne tenê wê weke girtina aqil bê wê weke ji aqil ketinê û bi aqilekê û dînitîyekê wê karibê wê şîrovebikê. Wê tenê wê nikaribê bi aqilê tekçûnê wê israrkirinê wê bi tenê şîrovebikê. Ji wê zêdetirî wê weke korbûnek bi aqilî jî wê karibê wê di rengê de ew fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê di aslê xwe de wê rewşên weke yên ramyariya navxweyî wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di wê temenê de wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, di rengekê de wê esas wê ramyariya mudahaleyê wê piştî wê di rengekê de wê were dîtin ku wê werê kirin. Di wê temenê de wê, di nemaya xwe de ne nivisandina ti xwestekê weke rêgez wê di wê nûqteyê de wê, weke rewşekê ku ew çareserkirina pirsgirêkê yan ji wê bijartinê re bide hiştin jî bê. Yan wê ew wê di rengekê de wê ramyariya çareseriyê wê di rengekê de wê bikina dewrê û ne tenê bo pirsgirêkên weke ya pirsgirêka kurd bi tenê wê bikina dewrê. Her wusa wê bi awayekê wê bo rewşên din ên pêşketinê jî wê di rengekê de wê bi plangeriyekê wê ramyariya çareseriyê wê bikin û yan jî wê di rengekê de wê xwe li wê çareserîya mudahaleya amarika a li ser herêmê ku wê ji nûha de bi sîyesete xwe ya li sûrî îranê û tirkiya temenê wê çêkirina wê li wê razênin. Di aslê xwe de wê di wê nûqteyê de wê pirsgirêk wê ne tenê wê çareserkirina pirsgirêka kurd bê. Rewşek wusa hatiya li holê ku ew wê hemû rejimên herêmê jî wê di rengekê de wê di bin wê de wê bide hiştin bê. Ya ku di zane minde hîç nayê ditin jî wê di rengekê de wê weke ku wê ev bê. Di wê nûqteyê de wê, dema ku mirov li wê dinerê ew gotin dihê hişê mirov ku mirov bibêjê ku çawa mirov wilqasî dikarê kor bê û bêaqil bê ku bi wê rengê herêmê hê jî ji temenê mudahaleyan re vekirî bihêlê bi pêşneketinên wê yên navxweyî u ew dibîyabû ku ew heta nûha ku ew pêşketiban.

Di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ramyariya herêmê ji xwe wê rengê wê bo navendên europa wê diyar bê. Ne tenê bi dêîmenê wê. Her wusa bi diplomasi û xwestekên ku ew bo dijberîya komên xalkên herêmê ku wê weke rayadarên tirk wê ji rayadarên europî û hwd wê bixwezin û hwd.

Di wê temenê de wê di karê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê ji xwe wê hê ev rejimên ku ew hena weke iran û tirkiya ku wê hê karibin ji herêmên komên tundrew biafirênin bidina şerkirin ku ew temen hebê wê dikarê wê bi wê temenê ku ew ji binê lingê wan çawa şamitiya wê karibê wê direngêkê de wê şîrovebikê. Di wê temenê de wê li kijan welatêmn europî wê karibê komekê bi çekdar wê biafirênê û li hemberê komek din bide şerkirin û an li hemberê dewletek din bide şerkirin. Wê ev tenê wê karibê rewşa herêmê bi serê xwe vebêjê û vegotinbar bê bo herêmê.

Rejimên ku ew li pêşketina herêmê ne hizirin û weke rejima ku ew tenê li desthilatiya xwe dihizirin û di wê temenê de wê bina xwediyê kiryanan

û wê komên tundrew û an hizrên tundrew wê biafirênin wê di wê temenê de wê weke yên wê bin. Wê ne weke kesên ku ew di temenekê mirovane de ku wê weke kesên pêşxistina çaresserîyek civakî û pêşxistina demokrasiyekê bin. Wê ne kesên wê bin. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê ji ti rejim û kesê dihê serê wê ji ya dema kesê din wê nikaribê bahsa pêşketinekê ku ew di nava jiyane civakê de ew didin kirin ku ew dibê wê karibê wê bahsa wê bikê. Wê di wê temenê de wê tenê wê weke kesên ku ew dixwezî bi wê nezaniya xwe weke ji hêza heyî sûdbigirin. Wê bi narsismekê wê tevbigerihin. Ev narsisma desthilatê bê. Di wê temenê de wê ev nexweşî wê weke nexweşîyek giştî a di rêveberiyên herêmê ê nya tirkîya iranê û heta yên welatên din ên weke iranê sûrî û welatên din ên arab de jî wê karibê wê kifşbikê. Ber vê yekê wê nikaribê bahsa pêşketineka dîrokî a civakî a li herêmê li gorî dîroka wê bikê ku wan daya kirin. Kesekê û an keseyetek ku wê di wê temenê de wê bihizirê wê nikaribê zêde rastê wê were.

Ev wê weke aliyna ku wê di wê temenê de wê temenê pîrsgirêkên herêmê ên civakî jî wê di rengê de wê weke ku wê biafirênin bin. Wê di wê çerçoveuê de wê di rengê de wê karibê wê bi wê rengê wê fahmbikê ku ev wê weke kesên ku wê, çawa wê, ajoya xwe serwerîyê wê têr bikin bin. Dikarê wê di aliyekê din de jî wê weke encamekê fahmbikê. Rejimên herêmê wê di dîmenekê di wê rengê de wê bi wê pêşneketina xwe wê di rengê de wê ji dîmen û fêrsên weke metinger hena wê xilas nebin. Di wê temenê de wê ji wê hêsta xwe piçûk dibînin û wê çawa wê dema ku ew mazin bûn û wan kesekê din bindest kir û an kuşt weke bi komên tundrew dibînin wê ew wê weke wê narsisma xwe wê di rengê de wê bi wê re wê bidina diyarkirin. Ew wê weke aliyekê wan ê ku wê xwe di wê temenê de wê bi wê re wê bidina diyarkirin bin. Pîrsgirêkên herêmê wê ji wê yekê ku wê weke pîrsgirêkên pêşneketina herêmê wê bibin wê ji wê aliyê ve wê bi keseyetiyên bi wê rengê jî wê temenê wê were afirandin ku ew pêşketin ew bi wê çerçoveya civakî re nebê. Di wê temenê de wê di rengê de wê ev hêsta bi kesên serdest ên herêmê re wê dibê wê weke hêsta têkçûyina wan bê û ew jî wê di encama wê de wê civake ku ew çawa wê weke têkçûyi bê wê biafirênin û pêşneketi bê wê di rengê de wê bînin li ser holê. Ew nexweş in û civakê dikin ku ew ji xwe nexweştir bikin. Di wê temenê de wê çawa wê karibin li wê serwer bibin. Di wê temenê de wê bi operasyonên nava sinorê xwe wê pêşveçûnên civakî jî wê temenê wan wê çawa wê ji holê rabikin wê karibê wê di rengê de wê weke encama wê zihniyetê wê di rengê de

wê şîrovebikê. Bi dervekirinên li îiranê operasyonên qirkirinên siyesî ên li tirkiya, rewşên weke yên bi komên tundrew ên li iraq û sûrî û hwd wê di rengekê de wê weke encama aqilekê bi wê rengê ê nexweş û narsismek nijadî a têkçûyi wê karibê wê fahmbikê û wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Ku ew çendî di bin navê rejima xwe de wê weke bi olê wê şîrovebikin û hêncet bikin û an çendê ew weke bi armanca bindestkirina xwe wê bikin wê weke encama wê bê. Ji xwe encama bindestkirinê wê di wê temenê de wê bi serê xwe wê encama narsismek têkçûyî wê ji wê bê. Wê weke encama wê bê. Wê dikarê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ji «serokê» vê demê ên weke yên iranê mesud peskeşiyân û yê iraqê mihemed Şiya el Sudani û heta Ardogan û çomezên wan ên weke colanî û an el-şara wê di wê çerçoveyê de wê karibê fahmbikê. Di wê temenê de wê ev wê weke kesên bi wê nexweşiyê bin û ev wê di wê temenê de wê ne xwediyê asoyekê bo pêşketina herêmê û civakê bi temenekê baş û mirovane bin. Xwe ji rewşên weke soytariyên ku ew di çopên roljhilata navin de dîgerihin wê xilas nekin.

Di wê temen de wê di rengekê de wê karibê dîmenê wan ê ku ew di wê temenê de xwediyê wê na wê di wê temenê de wê xwediyê wê bin. Di rengekê de wê di çanda wan de wê bindestkirin wê hebê û ew di wê temenê de wê bi wê fêrsê wê ne xwediyê ti hizrên pêşketinê ên ku ew karibin bikina pîretikê de bin. Wê ne xwediyê ti felsefeyê bin. Bêfelsefeti wê weke xosletekê herêmê wê bi wan re wê pêşkeve.

Di wê çerçoveyê de wê nikaribê bahsa kesekê demên wan ên bûhûrî wê bi felsefeyek civakî ku wê xwediyê çerçoveyekê bin ku ew karibn werina şîrovekirin û bi wê werina hanin li ser ziman bin.

Ji wê aliyê ve wê weke sevilên aqilan bin. Wê bi wê sevilîyê wê temenê pîrsgirêkên civakî ên herêmê hem bi rewşên weke bindest kirinê û hem jî bi rewşên weke rewşên pêşneketinê ku ew diafirênin û an bi pêvajoyên şer wê pêşketina ku ew bi wê û temenê wê ji holê dirakin re wê xwe li dîrokê wê weke soytariyên şer wê bidina diyarkirin. Ji wê aliyê ve ew rewş kirina weke rewşên ku weke baxtê herêmê. Di wê temenê de wê dîroka herêmê wê dema ku mirov li wê binerê wê çawa wê bikina weke rewşên şer ên herêmê wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Di dîroka herêmê de wê dema ku mirov wê li wê binerê wê li ser wan rejimên ku ew hena wê weke bi dehan kes wê werin û wê herin. Lê bi yekê ji wan re jî wê rastî hizrek baş a ku mirov di rengekê de wê di

çerçoveyek baş de hilde li dest wê nebê. Di wê temenê de wê tenê wê weke çerçoveyek hizrî a şer bê ku ew dihênina ser ziman. Wê çawa wê bi statûya herêmê wê bikin û wê bi wê re wê çawa wê rewşên civakî wê bi hev re wê li ser wê levbikin ku ew wê çawa w bi tafisênin. Rastîya wan ji wê û pê de wê derbas nabê û wê ji wê pê de wê tişteke din wê weke newênê ser ziman.

Ji wê aliyê ve wê çandek rêveberî ku mirov wê di rengekê de wê karibê wê hilde li dest di temenekê baş de û wê karibê wê bi wê re wê werênê ser ziman mixabin mirov nikaribê wê kifşbikê. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê ku wê bingihê pirsgirêkên herêmê ên civakî wê biafirênin jî wê di wê temenê de wê di rengekê de wê ev rewşa ku wê gotina cahiliyê jî wê ji wê re wê kêmbimênê bê.

Di wê temen de wê di şêwayekê de wê pirsgirêkên roja me ku mirov wê karibê wan werênê ser ziman wê hinekê jî wê encama wê bê. Di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê karibê wê werênê ser ziman. Di wê çerçoveyê de wê, dema ku wê iro ji min were pirsin ku wê li kûdere herêmê wê projeyek civakî û demokratikî wê hebê ku ew hatibê kirin pretikê ku mirov wê karibê wê bi awayekê wê baş wê werênê ser ziman wê nikaribê wê bibînê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê, bi ramiyarî û aqilekê maqul jî wê axiftin wê nebê. Wê di wê warê de wê felsefeya ramiyarî wê qariqatorên wê yên ku ew dihên kirpendin wê nikaribin rastiyek bo wan û bi wan re werênina ser ziman. Li herêmê giştî ku mirov wê bahsa tengezeriyên civakî, dîrokî û heta şariştanî bikê jî ji wê aliyê ve wê weke pêwîst bê ku mirov wê di rengekê de wê fahmbikê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman ku wê, li welatekê wê pergalek perwerdeyê a ku mirov wê bi rastin wê li gorî nirxên mafê mirovan û civakî û bi temenê wê yê dîrokî ku wê bi kirpênê û wê werênê ser ziman wê zor bê ku wê kifşbikê. Wê siyanê nikaribin bidina nişandin ku ew hebûna civakên herêmê bi rastin nêz bibin û wê fahmbikin û wê werênina ser ziman bin. Di wê temenê de wê vaji wê li dijî wê hertimî wê weke girseyina ku ew li dijî wan şerbiikin wê bibînin. Wê di wê temenê de wê nêz bibin. Iro ku em li pirsgirêka kurd binerîn wê ji van aliyan ve wê karibê rewşên herêmê û rêveberiyên herêmê ji hemû aliyên wan ve kifşbikê. Pirsgirêka kurd wê ji wê aliyê ve wê neynikek dîrokî, civakî û herêmê bê. Di wê çerçoveyê de wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê

Bi wê rengê rêveberiyê, rêveberan û aqilê wan wê hertimî wê herêm wê bingihê mudahaleyên ku ew li wê werina kirin bin. Wê nikaribê bahsa

pêşketinek civakî a bi hev re wê bi mirovane ku wê were jiyankirin wê bahsa wê bikê. Di wê temenê de wê gotina *ummetiyê* ku ew bahsa wê dikin jî wê ne bo rewşekê wê dikin. Wê çawa wê xwe bi wê weke bikina rêveber û bi wê bidina nişandin wê tenê wê bo wê bê.

Di wê temenê de wê ramyariya istismarê wê li şûna ya rêveberinê û çareseriyê wê bigirê û wê di wê temenê de wê di rengekê de wê li herêmê wê di rengekê de wê serwer û serdest bibê. Di wê temenê de wê di şêwayekê de wê, temenê pêşneketin û pirsgirêkên herêmê wê ji wê aliyê ve wê ji aliyekê ve jî wê rêveberiyên herêmê wê bi xwe û hebûna xwe re wê di şêwayekê de wê weke ku wê biafirênin bin.

Wê jî wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê mijare civakê li herêmê û ya demokrasiyê wê weke di wê temenê de wê hertimî wê hebê. Di wê temenê de wê nexwediyê fêrs û perspektif û zaninek dîrokî bin ku ew bi wê re wê karibin wê werênina ser ziman bin. Ev wê weke aliyên pirsgirêkên herêmê ên civakî û temenê tengezeriyên wan jî wê di rengekê de wê weke ku w biafirênin bin.

Di roja me de wê, ber vê yekê wê dema ku em iro bahsa pirsgirêka kurd li herêmê dikin wê di encama çî statûqûyê û zihniyetê de wê biafirê û wê bi deh salan wê heta roja me wê xwe bide domandin û wê werênê wê karibê wê ji wê aliyê ve wê li ser wê bisekinê û wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê dema ku em heta ku em wê zihniyeta ku wê temenê wê diafirênê wê fahmnekin emê, nekaribin bo wê çareseriyekê wê bînin ser ziman û an bi wê re pirsgirêkên pêşneketinê û demokrasiyê ên herêmê jî bigihênina çareseriyê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê di şêwayekê de wê bahsa wê bikê wê çawa wê pirsgirêkên wê xwe bidina domandin wê karibê wê li ser wê bisekinê. Gotina 'xwe ji demê bûhûrandina pirsgirêkê li demek din' û an ji demê heta demek din jiyankirina wê' û hwd wê weke gotinên ku wê di wê temenê de wê karibin di rengekê de wan şîrovebikê û werênê ser ziman bin.

Ev pirsgirêk wê di wê temenê de wê di rengekê de wê weke pirsgirêkên civakî ên ku mirov wê ji temen ve wê hinekê wê li ser wê bisekinê bê. Di wê nûqtayê de wê pirsgirêka kurd ku em bahsa wê dikin wê ne tenê wê pirsgirêka ji dest girtina maf û azadiyê civakê bi tenê bê. Wê ji wê aliyê ve û an ji van aliyan ve wê weke pirsgirêkên zihni jî wê di rengekê de wê di çerçoveya giştîya herêmê de wê weke dîmenekê wê bi rehetî wê bi xwe re wê bide diyarkirin.

Pirsgirêka kurd wê ji wê aliyê ve wê weke pirsgirêka hemû herêmê bê. Wê pirsgirêka hemû herêmê a maf û azadiyan, dîrokê, civakî, destûrî, mafê mirovan, wijdanê ahlaqê û hwd bê. Wê di wê temenê de wê karibê bi gelek aliyên din ên ku em dikarin di dewama wê de werênê ser ziman jî wê bi wan jî wê karibê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ji wê aliyê ve wê bi pêşneketina xalkên herêmê re wê biqasî wê têkiliya wê were danin wê di rengekê de wê bi zihniyeta ku wê temenê wê pêşneketinê wê çêkê û heta roja me wê di rengekê de wê bide domandin wê karibê bi wê ve girêdayî jî wê di rengekê de wê li wê bihizirê û wê di şêwayekê de wê werênê ser ziman.

Ji wê aliyê ve fahmkirina pirsgirêkê wê di rengekê de wê pêwîstiya wê hem bi civakî û dîrokî û hem jî bi zêhni û hwd wê hebê. Di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Pirsgirêk wê di wê temenê de wê ji wê aliyê ve wê weke pirsgirêka pêşketina herêmê û zihniyeta wê jî wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring jî wê karibê wê di şêwayekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê statûqûya wê ya ku ew van aliyên bi pirsgirêk ên civakî, zêhnî û hwd wê bide domandin ve jî wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Bingihê tûndûtûjiyê û herêm

Di aslê xwe de wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê mijare gotina 'bingihê tûndûtûjiyê' wê weke pêwîst bê ku wê li ser temenê hizrên ku me di beşa berî ve hani ser ziman re wê hinekê li wê lêbipirsê. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di dewama wê de wê di rengekê de wê hinekê wê li ser wê bisekinê bê. Ev alî wê di nava kurdan de jî wê di rengekê de wê piştî gotinên di namayê de ên weke 'PKK xwe feshikê' û hwd re wê xwe di rengekê de wê werina dîyarkirin. Ya kurdan wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bide diyarkirin ku wê herêma ku ew li wê dijîn wê demek ku wê bê tûndûtûji wê di wê de wê derbas bibê wê nebê. Mînaq wê di wê dema ku wê tevgera kurd wê agirbestê wê ragihênê jî wê nûçeyên li wê hêrîşkirinê hem li rojava û hem jî wê li başûrê kurdistanê ên dagirkir wê li wê bikin. Ev wê bi serê xwe wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê di dewama wê de wê di wê temenê de wê di rengekê de wê li ser wê bisekinê bê.

Piştî ku wê, di wê temenê de wê gav wê werina avêtin rayadarên tirk wê di wê temenê de wê weke bikevina bin bêdengiyê. Lê bêdengiyek weke bi mana de. Wê di wê temenê de wê ji wê bêdengiyê wê were fahmkirin ku wê çawa wê hêncetan wê peydebikin ku ew bi wê gavan neavêjin. Minaq wê gotinên piştî wê ên hakan fidan wê «HSD jî pêwîsta xwe fes bikê. Divê ku ew li holê nemênê» wê gotinên bi wê rengê wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê di rengekê de wê ev gotin wê ji aliyekê din ve jî wê weke gotinên ku wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê weke çawa wê hinek hêncetan wê çêbikin ku ew di rengekê de şerekê derxin û gavna demokratîkî û an di temenê radestkirina maf û azadiyên civakî de neavêjin. Di wê temenê de wê ji xwe wê tûndûtûji wê di temenê nebûna wan mafan xwe de wê xwe bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê heta ku ew maf û azadi nebin jî wê di rengekê de wê ew tûndûtûji wê weke hebin. Ev wê hem ji aliyê dewletê ve wê hebê. Ê hem jî wê heta ku ew ew tûndûtûji û terore dewletê wê hebê wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê ku ew di rengekê de wê bi wê re wê weke ku ew wê hebê. Wê jî wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Lê gotina bingihê tûndûtûjiyê wê ji wê aliyê ve wê karibê ji hêla giştîya herêmê û politikayên rayadarên dewlet û rêveberên herêmê ve jî wê karibê wê di rengekê de wê hilde li dest û wê werênê ser ziman.

Li deverê ku wê maf û azadi wê hebê wê ti kesek wê serî li tûndûtûjiyê wê nebê. Heta ku wê serî li wê hat dayin wê ne rêveber lê wê civak bixwe wê ji nava wê li hemberê wê bertek wê werina dayin nişandin. Ev wê weke rewşna xweza û rewîstî jî bin. Di wê temenê de wê li ser temenekî rastî û rastitiyê wê bûna xwe diyê bertekê bê.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê li tirkiya û kurdistanê wê yekser wê temenê pirsgirêka tûndûtûjiyê wê di wê temenê de wê ji dewletê zihniyeta wê û politikayên wê rûbide. Wê bingihê wê di rengekê de wê di gotin û politikayên wê de wê hebê. Di wê temenê de wê gotinên wê li ser esasê ji hev cihê kirinê û bi wê li hemberê komekê civakî û an civakek din wê çawa wê dijminatîyê wê sor bikê wê li ser wê temenê wê bikê. Nexwe ku ev nebûba wê ev 40 salin ku ew şer dihê meşandin wê çawa wê temenê wê çêbikiran. Ji wê aliyê ve wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê di rengekê de wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şêwayekê de wê

fahmbikê û wê karibê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê fahmbikê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê bi pêvajoya tekoşîna maf û azadiyê a PKKê w her kurd ku ew aligirê wê jî bê û ne aligirê wê jî bê wê di rengekê de wê bi hebûna wê di rewşek ewle de wê bibînê û wê di wê temenê de wê di xwe de wê baweriyekê bixwe wê hîsbikê. Wê hebûna wê ew bawerî bi mirov dide mirov. Di wê temenê de wê di wê rengê de wê dema ku ew wê weke xwe fesbikê wê weke ew ya ku wê baweriyê dide weke ji holê rabê wê dibînin.

Li vir di zane min de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di rengekê de wê ti carî wê ew rewşa ewlehiyê wê ji holê ranebê. Wê dema ku wê gavên çareserîyê dewletê biavêjê wê ji xwe ew temenê ku ew baweriyê dide mirov wê xwe bixwe wê di wê temenê de wê mirov wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê biafirê.

Di wê temenê de wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din jî wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di wê temenê de wê, mijare tûndûtûjîyê ji jiyanê derxistin wê newê wê wateyê ku wê xwe bê parastin wê bihêlê. Di rengekê de wê makanismayên civakî ên ewlehiyê ku wê yekser wê temenê wê tûndûtûjî û terore dewletê wê di rengekê de wê ji holê wê rakê wê di rengekê de wê pêwîst bê ku ew wê were afirandin. Ev wê bi makanismayên civakî wê di rengekê de wê biafirin. Wekî din wê bi saziyên civakê û bi temenê wan û di rengekê de wê, di şewayekê de li ser çarenûsa xwe bûna xwediyê gotinê re wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Pirsgirêka tûndûtûjîyê wê du aliyên wê hebin. Yek wê di rengekê de wê weke ku me li jor wê hani ser ziman wê dewlet, rayadarên dewletê û gotinên wê biafirênin bê. Di wê temenê de wê bi kirin û kiryar û nêzîkatîyên xwe wê biafirênin. Di wê temenê de wê bi cihêkariya ku ew li ser maf û azadiyan dikin re wê temenê wê çêbikin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê karibê wê di şewayekê wê werênê ser ziman.

Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman kiu wê mijare çareserîyê wê di rengekê de wê ne tenê wê weke mijare radestkirina mafan bê. Wekî din wê bi temenê wê re wê ji holê rakirina wê temenê ku ew tûndûtûjî ji wê afirênê bê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê di rengekê de wê karibê wê di rengekê de wê werênê ser ziman.

Di salên 1990 de wê rayadarên tirk wê çavkaniya tûndûtûjîyê bi gotina wan ya 'terorê' wê devera bi çamûr (svamp) bê. Wan ew devera weke çamûr jî wê weke hebûna civakê û pêşketina wê ku ew doza maf û azadiya xwe ya civakê bikê di dîtin. Di wê temenê de wê dema ku wan digot ku wê ava wê kortê wê zûwa bikin wê çawa wê civakê wê xilasbikin û wê di wê temenê de ku ew doza mafê û azadiyê nekê wê di wê temenê de wê dihanin li ser ziman. Di wê temenê de wê, ev wê weke renekê bi gotinî ê hêrîşkari jî bê. Wê çawa wê bi wê re wê temenê hêrîşê wê di renekê de wê weke ku wê biafirênin ba. Ev wê çavkaniya tûndûtûjîya dewletê û terore wê ya ku wê li ser civakê wê di meşand jî wê biafiranda. Di dewama wê de wê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare tûndûtûjîyê wê di wê temenê de wê piştî wê, gotinên dijber wê werênina ser ziman. Mînaq di roja me de gotinên biratiyê jî wê weke ku wê berê dihanin ser ziman li ser temenê ku wê çawa wê biwê kurd wê doza maf û azadiyê nekin û doza statûya civakî nekin wê li ser wê esasê wê bikarbihaniyan. Di wê renekê de wê bi wê yekê wê gotina 'biratiyê' ku rayadarên tirk wê di mejiyê her kurdî de wê weke gotinek dijberîya dewletê a li maf û azadiya civakê wê di mejîyan de wê cih bigirê. Wê di wê temenê de wê di renekê de wê çawa wê gavan wê neavjê û hwd re wê di renekê de wê were fahmkirin.

Di wê temenê de wê dema ku wê gotina biratiyê hat ser ziman wê di serî de wê di pêvajoyê de wê bi wê re wê zêdetirî wê gûmanên ne jildilbûna dewletê wê werina bi lêvkin. Di wê temenê de wê di renekê de wê gelek çavkaniyên ku wê bi gotinên rayadarên tirk wê xort dikin jî wê di renekê de wê weke ku wê hebin. Ev jî wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman bê.

Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê. Lê mijare gotina tûndûtûjîyê û temenê wê di renekê de wê pêwîst bê hem li ser esasê herêmê û hem jî wê li ser temenê civakî û politikayên wê di renekê de wê bi rewşên bi zanebûn ne hatiya hiştin ku pêşketinek baş li herêmê bi aborî û hwd li herêmê bikê ve girêdayî wê weke pêwîst bê ku mirov wê ji hinek aliyên weke van aliyan ve jî wê di renekê de wê weke pêwîst bê ku mirov wê li ser wê bisekinê bê.

Tabî aliyekê wê yê din jî wê ew bê ku wê hemû malbatên kurdan bi awayekê rastî tûndûtûjîya dewletê û rayadarên wê û her wusa destavêtinên rayadarên wê werin. Di wê temenê de wê di pêvajoya wê 50 salê de wê bi deh hezaran wê zaroyên kurd wê bi destê rayadarên dewletê û leşkerên wê werina qatilkirin. Ev rewş bi serê xwe wê weke ku wê ji

aliyekê ve wê temenê tirsî jinûve rûdana tûndûtûjîya dewletê wê biafirênê wê ji aliyekê din ve wê weke rûyekê dewletê ê tûndûtûjî wê hertimî wê bi hebûna civak û mejuya wê re wê di rengekê de wê bide parastin.

Wê di wê temenê de wê ji wê aliyê ve wê ev ali wê ji aliyê çerçoveya tekoşîna kurdan û hwd ve bê. Wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din jî wê, di encama wê şerê rejimê de wê miirnên aliyê tirk jî wê bi dîmenên ku ew wê bi weşênin di tv'yan de û gotinên rayadarên tirk wê di rengekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê weke ku wê wê hebûna tûndûyê wê di rengekê de wê hertimî wê zindî wê weke ku wê bixwezê bide hiştin. Di wê temenê de wê di rengekê de wê tenê dewletê yê aliyên xwe yên ku wê bi dana hêrişkirinê li ser kurdan û hatina kuştin wê dana nişandin û aliyê din ê ku wê bixwe dana kuştin û an windakirin û hwd wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê û rûyekê wê yê din wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Rûyê dewletê ê bi tûndûtûjî wê di wê temenê de wê hertimî wê bi rûtiya xwe wê xwe li hemberî kurdan wê bide diyarkirin. Wê di wê temenê de wê herê bi ser kurdan de. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê giring ê pîrsgirêkê wê di aslê xwe de wê biafirênê.

Ji wê aliyê ve divê ku mirov gazinên kurdan ên ku wê bi tirsî tûndiyê wê di rengekê de wê, di wê temenê de wê ji kiryarên dewletê, politikayên wê û dîroka wê ya bûhûrî a li hemberî wan re wê bingihê wê bi awayekê zelal wê hebê. Di wê temenê de wê ev dîrok wê cih wê, bingihê tûndiyê wê hertimî wê biafirênê û ev bi awayekê zelal di mejiyan de cih bûya. Ber vê yekê di wê temenê de wê di şewayekê de wê ti demê wê bi rayadarên wê baweriyê wê bi wê newênin.

Mijare tûndûtûjîyê wê di rengekê de wê weke têgînek bi pergali wê di nava civakê de wê bi gelemperî wê were bi temenkirin. Di awayekê de wê, di nava civakê de wê kesekê ku ew rasti wê newê nebê. Ev bi fizikî bê û an derûnî bê. Minaq wê dêûbavek li hemberê zaroyê bi deng bilindkirinê û an dest lê rakirinê bê, mêrek dest li jinê rakirinê bê, birayek bi gotinê xirab û an dest rakirinê li xwûskên xwe bê, û hwd ku ev liste dikarê were dirêjtirkirin wê di wê temenê de wê weke bi temen kirin. Ev wê di rengekê de wê bi gotinên weke «lêdan ji bihûştê dihê» re wê di rengekê de wê ev wê bi gotinên olî jî wê di rengekê de wê were bi temen kirin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê li herêmê ev wê weke «çandekê» wê di rengekê de wê were pêxistin.

Di rengê de wê di serê gotinê û binê gotinê ku ew dihê bikarhanin de wê tênginek tûndûtûjyê wê di rengê de wê were bikarhanin. Ev wê weke di nava jîyanê de wê were bicihkirin. Di wê nûqteyê de wê zêdetirî ev li kurdistanê wê di bin maskeya olî de bê û an ji ber kurditiya wan bê wê di rengê de wê were kirin. Di wê rewşê de wê mêrê kurd wê tûndûtûjya ku ew rastî wê dihê wê jinên kurd wê dûqatî wê rastî wê werin. Di wê temenê de wê ev tûndûtûji wê di rengê de wê di dîmenekê ku wê netewî û civakî wê di zikhev de wê were kirin wê bi wê re wê di rengê de wê were kirin.

Di wê nûqteyê de wê, di wê temenê de wê têngihên ku wê di wê temenê de wê, li hemberê tûndûtûjyê wê werina ser ziman wê zêde nebin. An jî li hemberê wê rabûn wê weke 'li hemberê rêveberiyê rabûn bê. Di wê temenê de wê di şewayekê de wê were dîyarkirin. Di rengê de wê çanda jinê wê bi tememê wê minaq ji jîyanê wê were dûrkirin. Di demên pêvajoyên DAÊŞê de wê li şengelê û deverên ên kurdistanê bi zêdeyî wê jinên kurd wê destavêtina li wan wê were kirin.

Di wê temenê de wê di mejiyê rayadarên dewletî ku ew wê didina kirin wê, ti xiret, namus û wijdan wê di şewayekê de wê bi wan re wê nebê. Ew wê bo ku ew civakê bişikênin wê her rê wê weke mubah wê were dîtin. Ev wê weke aliyên ku wê bi wê re wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê, pêvajoya tekoşîna azadiya kurd wê di rengekê de wê, di dîroka xwe û ya herêmê de wê ne tenê bi ya kurd re wê, pêvajoyek din a teybet wê bide destpêkirin. Ew jî wê têngîna azadiya jinê bê. Jin ne azad bê wê civak ne azad bê wê bi wê re wê li wê nêz bibê. Di wê temenê de wê li rojava jî û deverên din ên kurdistanê wê «artişa jinê» jî wê bi wê yekê wê weke tekoşîna civakî û zayendî wê were pêşxistin. Ber ku ev herdu ali bi hev re hena û di hev re derbas dibin.

Lê wê çawa wê pêşketina civakî wê wan aliyên wê were ji holê rakirin minaq wê li rojava wê dema ku wê bahsa bêçekkirinê wê bikin wê çawa wê, ew wê di bin sêwana komên tundrew de ku wê weke wan wê ali wê werina kirpandin û an maqaskirin wê di rengê de wê li wê were lê hizirkirin. Ji wê aliyê ve wê mejiyê têngîna statûqûyê wê di rengê de wê ji van aliyan ve jî wê çawa wê rengê pêşketinên cihê wê li gorî wê werina ji holê rakirin wê bi wê re wê, bi wê rengê wê were bikarhanin. Ev mejî wê berê wê di bin navê olî de wê weke yên ne ji wê baweriya wan bê wê weke 'destavêtina wan helal bê' wê li wê binerin û wê di wê temenê de wê hêrîşî wan bikin. Di wê çerçoveyê de wê bibêjin ew ne ji me ye wê

demê ew ne xwediyê wê mafê ku em xwediyê wê na û ew dikarê were kuştin jî.

Ev têgîn wê piştî wê di warê nijadî de wê weke ku wê di rengekê de wê were şirovekirin. Minaq wê li ser tirkitiyê re wê li tirkiya û li ser farisitiyê re wê li iranê û hwd wê were kirin. Yê ne ji min re ew ti mafê wan nin a. Di wê temenê de yê ku ew heya ya wê bi zimanê min biaxifê û yan jî wê hîç ne axivê. Wê mafê wan ê axiftinê jî wê nebê. Ti tûndûtûji wê ne weke ya ku wê zimanê kesekê wê li lê were qadaxakirin bê. Ev wê tûndûtûjiya herî bê wijdanî û bê ahlaqî a ku wê li mirov wê were kirin bê. Ti minaqên wê li ti demên dîrokê û li ti deverê wê nebin. Ev ji komkujiyên nazîyan ên di kampên konsentrasyonan de jî wê diwartir bê.

Ji wê aliyê ve wê tûndûtûji wê ji her aliyê ve wê di her qadên jiyane de wê were bi cihkirin. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê pîrsgirêkî ê ku wê li jiyane wê ji her aliyê ve wê karibê bi derûnî û hwd wê li pêşîya pêşketinên mirov wê weke aliyekê ku wê bi wê ê asteng bê. Wê di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê, ev pîrsgirêkên civakî ku wê werina domandin bi deh salan wê bi wê re wê ne tenê ew civake ku ew rastî tûndûtûjiyê dihê a weke ya minaq a kurd wê tenê wê bibîne. Di demên hemdem de wê ber ku wê teknik û weşan wê pêşkeve û wê ev bi dîmenî wê werina weşandin û bi wê re wê herkesekê ku wê dibîne wê di mejiyê xwe de wê weke ku wê rastî wê were wê bikeve rewşekê. Bi wê yekê jî wê weke hemû civak ji yê piçûkên wê û heta mazinên wê û ji hemû zayend û çînen wê di rengekê de wê rasti wê werin hanin.

Di wê temenê de wê rewşên bi wê rengê wê bi zêdeyî wê weke aliyên tûndûtûjiya hemdem jî biafirênin. Lê di wê temenê de wê tevî ya hemdem wê yên klasik ên weke bi tûndûtûjiyên fizikî ên weke êşkence, kuştin û hwd wê weke aliyên wê yên ku ew bi awayekê mazin li rojhilat wê di nava civakên wê de wê ji aliyê rejimên serdest û hwd ve wê di rengekê de wê werê bi cihkirin. Di wê temenê de wê pêşxistina komên tundrew wê bi serê xwe wê weke aliyekê ku wê karibê wê di wê temenê de wê, şirovebikê bê. Ev kom wê bo ku wê di awayekê de wê çawa wê civakan wê bi kirpênin û an wê pêşketina wan wê maqas bikin û wê bi ali û an awayekê wê pêşbixin wê tenê û tenê wê bo wê bê. Di wê temenê de wê weke rêyên çewisandinê ên li ser serê civakê jî bin.

Wê dema ku em bahsa civakê û pêşketinên wê bikin wê ji wan aliyan ve jî wê pêwîst bê ku ew werina hildan li dest bin. Weki din wê tekoşîna

jinê wê weke beşek ji ya civakê û tekoşîna kurdistanî bê. Wê bingihê wê hem di çanda wê de wê hebê û hem jî wê bi têgînek hemdem wê di wê temenê de wê were pêşxistin. Di wê temenê de wê, rewşên weke civakên girtî ku wê werina pêşxistin wê di wê temenê de wê çî di nava wê de wê were kirin ku ew girtî wê bimênê wê di wê temenê de wê di malbatê de jî wê wusa wê were hiştin. Yanî wê, çî di wê malê de hat kirin ew li wir bimênê. Ev wê weke aliyên wê bin ku mirov wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Ji wê aliyê ve wê dema ku wê bahsa gotina demokrasiyê wê were kirin wê di aslê xwe de wê ev gotin bixwe jî wê li ser têgihên tundrew re wê li herêmê wê weke gotinek sûcdar û bi potansiyal wê were dîtîn. Di wê temenê de wê ev gotina sûcdar wê çawa wê karibê wê weke renekê pêşketinê û têgînek rêveberî û an rejimî wê were diyarkirin. Di wê temenê de wê têgihên olî wê di demên hemdem de wê rejimên herêmê wê bo ku ew pêşîya wê bigirin û rejimên xwe yên otoriter bidina domandin wê bi zêdeyî wê gotinên weke «layiqitiyê», «demokrasiyê», «mafê mirov» bixwe jî wê weke gotinên sûcdar wê di renekê de wê werina diyarkirin. Di wê temenê de wê di renekê de wê ev ali wê weke aliyên pêşketina civakê û an pêşneketina wê werina dîtîn jî lê wê weke aliyna ku wê bi wan manipulasyon jî wê li hemberê komên civakê ên cihê ku ew bi wan werina çewisandin wê werina bikarhanin. Di wê temenê de wê, di renekê de wê minaq wê weke li tirkîya wê rêjeya girseyî wê çawa wê li ser yên kêmetewî wê weke temenê çewisandinê wê wer bikarhanin wê di renekê de wê were kirin. Ev li deverên din jî wê were kirin.

Di wê temenê de wê minaq wê di renekê de wê pêvajoyek tûndûtûjîyê wê bi ziman û rengê axiftinê ê weke çîrekirinê û an şewayê din ê bi gotinên rayadarên tirk wê hertimî wê li civakê wê rojane wê bi girseyî wê tûndûtûjî wê bi wê li hemberê wê were bikarhanin. Minaq hêrîşî nîrxên wê kirin û di wê temenê de wê piçûk xistin û hwd wê weke rewşên ku ew ji xwe êdî weke ji rêzê dihên dîtîn. Minaq birêz ocalan wê were serokê kurd a. Gotinên weke «serokê terorist», «terorist», «xilaskirina terorê» û hwd wê weke gotinên ku ew bi zimanekê qirêt wê werina bikarhanin. Lê tevi wê jî yên ku di aslê xwe de rastî terorê dihên jî dîsa wê civak bê û wê kurd û kesên din bin. Ev gotin bixwe wê weke gotinên ji rêzê ên bi armanca tûndûtûjîyê a li dijî civakê bin.

Di wê temenê de wê di renekê de wê weke gotinên di renekê ên hêrîşî nîrxên civakê kirinê ji bin. Ev wê di wê temen de wê dema ku wê

navaroka çapameniya tirk wê bi nerinek mirovane ku ew were lêpîrsîn û di berçav de were derbaskirin wê di wê temenê de wê hemû weşanên wê di rengê de wê weke bi zimanê tûndûtûji û hêrîşkariyê wê di rengê de wê were dîtin ku ew dikê. Ji wê zimanê çapameniyê û weşanê wê herkesek wê di wê temenê de wê di rengê de wê bibandûr bibê. Zimanê bi tûndûtûji wê di wê temenê de wê weke zimanekê ji rêzê wê li ser serê civakê wê were bikarhanin. Ev rewş wê di rengê de wê ji aliyê civaknasi, derûnî û hwd ve wê dema ku wê bi nerinek bêali were lê nerin wê çawa wê zimanê tûndûtûji bê wê karibê wê fahmbikê. Di encama wê zimanê de wê şikeştin, rewşên weke dawiyê li jiyane xwe haninê û hwd wê weke van wê gelek rewşên ku ew dibin wê her roj wê bibin. Rewşên weke destavêtinê wê bi wê temenê wan wê were çêkirin. Di rengê de wê di rengê hêrîşkirinê li keseyetên weke şîyesetmeder û an yên kurd wê di nava jiyane de wê bibê temenê hêrîşên fizikî ku ew wê êdî wê bîn kirin jî.

Di wê temenê de wê zimanê çapameniyê wê di aslê xwe de wê ji her aliyê ve wê li herêmê wê weke pîrsgirêke zêde mazin a civakî wê karibê wê ji her aliyê ve ew were hildan li dest û şîrovekirin. Di wê temenê de wê zimanê ku wê bi wê re wê çawa wê, temenê tûndûtûjiyê wê were çêkirin wê weke zimanê wê bê. Bi wê yekê tûndûtûjiya nava malbatan û an yên mêran li hemberî jinan bi awayekê bê wijdanî wê temenê wê were çêkirin û an wê were meşrû kirin. Di wê temenê de tûndûtûjiya nava malbatê ji xwe wê di rengê de wê weke rewşên ji rêzê bin û ev wê, ti kesek wê bahsa wê jî wê nebê.

Ji wê aliyê ve tûndûtûjiya dewletê û saziyên wê û her wusa weşanên wê yên li ser çapameniyê û hwd wê weke aliyekê giring ê pîrsgirêkên civakî jî wê di rengê de wê biafirênê. Ev wê, di şewayekê de wê di rengê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Pêvajo û çareseri

Pêvajo û çareseri wê di rengê de wê du gotinên ku wê karibê ji herdu aliyan ve wê di rengê de wê li wê bihizirê û wê şîroveyên cihê bi wê pêşbixê bê. Minaq wê dema ku wê bahsa gotina pêvajoyê û ji wê pêvajoya çareseriyê wê bikê wê di wê temenê de wê pêvajoyek ku ew li ser temenê çareseriyê dihê pêşxistin wê bi wê re wê wer qastkirin. Wê dema ku bi gotina çareserîya pêvajoyê wê were kirin wê di wê pêvajoyê de wê çî rengê çareseriyê wê were diyarkirin û an wê pêşwere dîtin û an

wê were xwestin ku ew were pêşxistin wê ew wê bi wê re wê were qastkirin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê werênê ser ziman ku ev pêvajoyê wê weke pêvajoyên ku ew li wê were lê hizirkirin bê. Di rengekê de wê dema ku em di dewama wê de gotina çareseriyê û aşîtiyê wê minaq wê werênina ser ziman wê bi têgihek weke ya minaq di encama wê çareseriyê de wê aşîtiya ku ew hatî lê ghiştin wê di şewayekê de wê were qastkirin. Di wê temenê de wê şewayên çareseriyê wê hebin ku wê di wê temenê de wê rengê wê bide diyarkirin ku wê aşîtiyek çawa wê pêşbibînê. Di wê temenê de wê çareserîya ku ew dihê hizirkirin jî wê di wê temenê de wê di mayindabûna wê de wê çawa wê bibê û wê mayinda wê bibê û an wê mayinda nebê û an demûbûhûr bo demekê bê wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê di rengekê de wê, ji wê aliyê ve wê bêgûman wê giring bê ku mirov wê karibê wê fahmbikê ku wê çî çareserî û çawa wê were hizirkirin wê giring bê. Ji wê aliyê ve wê dikarê wê di rengekê de wê werênê ser ziman ku wê şewayê çareseriyê wê ji wê aliyê ve wê giring bê ku ew were lê hizirkirin.

Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, di rengekê bi şewayê çareseriyê de wê weke ku me li jor wê li çend deveran wê hani ser ziman wê ya di serê kurdan de wê ew bê ku ew di temenê civakatiya wan de maf û azadiya wan û statûya wan ya civakî wê were nasin bê. Lê wê ya di serê rayadarên tirk de wê li gorî wê bê û an dervî wê bê wê di serî de wê weke aliyekê wê yê din bê. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê ya ku ew bi dijberîya xwe ya li rojava didina diyarkirin wê di wê de wê bi fêrsek weke li dijî statûya civakê wê di rengekê de wê hinek fêrsên fahmkirinê wê bi xwe re wê bidina diyarkirin.

Di wê temenê de wê, di rengekê de wê, dema ku em li ser rojava re wê bibêjin bêgûman wê ya ku wê helwesta rayadarên tirk wê di wê temenê de wê karibê neynika hizra wan ya di derbarê pêvajoyê de jî wê ji wê aliyê ve wê karibê wê fahmbikê û wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê.

Pêvajoyê çareserî wê du tiştên ji hev cihê bin. Wê pêvajoyê wê di rengekê de wê weke ku em li kurdistanê û tirkiya wê dibînin wê ji saln 2010an ve wê weke bahsa pêvajoyê wê were kirin û wê bi gotin weke «pêvajoyekê destpêkiriya» wê bi wê re wê were hanin li ser ziman. Lê çareserî bi wê re wê di rengekê de wê newê dîtin ku ew hatiya pêşxistin. Di wê temenê de wê ji wê newê hiştin ku ew çareseriyekê di pêvajoyê de wê pêşbixin.

Ber ku wê ya ku ew di serê xwe weke «çareserî» li wê dihizirin wê ji ya ku wê kurd wê cihê bê wê êdî wê nexwezin ku ew pêşkeve. Û heta ku ew ji wan dihê wê bixwezin ku ew pêvajoyê dirêj bikin. Di wê temenê de wê, di demên pêvajoya çareseriyê a demên dawî de wê çendî wê demek kurd wê bi xwandina namaya birêz ocalan re wê bê destpêkirin jî lê wê çendî ku wê kurd wê li bendê bin ku rayadarên tirk gav biavêjin jî wê ji ber wê çihê hizirkirinên wan wê xwe di nava bêdengiyekê de wê bi mitênin û wê nexwezin ku ew tiştê wê werênina ser ziman. Gotinên weke bêdengkirina çekan, hwd jî wê tenê wê weke gotinên ku ew di rengekê de wê, ji fêrsên weke xwediyê perspektîfek ku wê çareserîyek mayinda a civakî wê bi xwe re wê bide diyarkirin wê pir dûr bin.

Di wê temenê de wê, weke aliyekê wê yê din jî wê di gotinên weke «tû bazarî nin a» ku wê werênina ser ziman de jî wê di wê temenê de wê hinek fêrsên di wê temenê de ku wê werina manaya domandina mantiqê inkarê û di wê temenê de ew di rengekê de dîmenekê bidina diyarkirin wê bi wê re wê xwe bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê, dema ku em di pêvajoyê de wê armanc çareserîyek ku wê aşîfîyek mayinda wê di rengekê de wê bi xwe re wê werênê ser ziman wê, li ser wê re wê di rengekê de wê gotinên ku wê ji çareserîyek bi wê rengê re wê bina temen wê pêwîst bin ku ew werina ser ziman.

Ya ku wê di wê temenê de wê di aslê xwe de wê bi bêdengîya rayadarên tirk re wê xwe bide diyarkirin wê di wê temenê de wê vaji wê hisiyetê wê xwe di rengekê de wê bide diyarkirin.

Ji wê aliyekê din ve wê piştî xwandina nameya birêz ocalan a dawî li şer haninê wê weke zaroya ku ew şekirê wê ji dest hatî girtin wê weke çawa hêncetên wan ên kriminalizekirinê û ku ew bi wan hertimî weke hêncetên pêşxistina çareserîyekê di çerçoveya pirsgerêka kurd de ku ew weke ji destê wan hatina kirin û weke bi wê weke di nava tirs û nezaniyekê de tevdigerihin wê di şewayekê de wê tevbigerihin. Di wê temenê de wê, di rengekê de wê dikarê wê bibêjê ku wê rast bê ku wê dawî lê hanina li pêvajoya şer wê di wê temenê de wê weke hêncetên wan ên bo kriminalizekirinê û an di wê temenê de wê bi gotinên di bin kisweya terorê de ku wê werina kirin û wê bi wê hêrîşî sîyeset û an ramyariya kurd wê bikin wê di wê temenê de wê weke ku wê ji destê wan were girtin jî bê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê di dîmenekê wê weke çawa wê di rengekê de wê ji wê re wê bikin ku ew hêncetna bibînin wê bikevina nava lêgerina wê de.

Ev mejyê bi wê rengê dihizirê û dikê ku weke ku ew hêncetên din ji xwe re bo ku ew kriminalizekirinê pêşbixê û di wê temenê de bi wan temenê hêrişên li siyeseta civakê bikê ku ew bi wê di nava lêgerinekê de bê wê weke mejyê ku ew li şûna çareseriyê wê di bin navê çareseriyê de wê weke hinek tiştên din wê weke li wê bihizirê. Di wê temenê de wê, di renekê de wê ev xwe di şewayekê de wê bi kiryarên rejima tirk re wê di şewayekê de wê bide diyarkirin. Wê di renekê de wê, di wê temenê de wê, di wê temenê de wê pêvajoya minaq wê hêrişên li ser HDKê û an operasyonên qirkirina sîyesî wê li siyeseta kurd û bingihê wê bi wê re wê werina kirin wê di wê temenê de wê dîmenekê bi rengê hizirkirina wan a bi wan operasyonên siyesî re wê di renekê de wê weke ku wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din wê karibê wê li wê bihizirê ku wê çareserî wê di şewayekê de wê çawa bê wê awayê wê bêgûman wê giring bê. Di wê temenê de wê çareserî wê di temenekê civakî de bê û an wê weke ku wê bi gotinên tenê weke 'li ser çekberdanê' re wê nîqaşbikin re wê di renekê de wê biikin wê di renekê de wê ne weke çareseriyên civakî bin û wê di wê temenê de wê ya ku wê weke bi temenê civakî û statûuya wê re wê weke sedemên ku ew bûna bingihê wê bi çekbûnê û pêşketina wê û şerê wê jî wê weke ku ew bi renekê wê weke ku wê di cihê xwe de wê bimênin. Wê dema ku ew li sedemên şer ne hizirin û tenê wê li ser çekê re wê weke encama wê ya ku wê bi wê ve bi sînor bihizirin wê demê wê weke arabokê li pêşîya hasp bide bazandin bê. Di wê temenê de wê bêgûman wê ev nêzîkatî wê di renekê de wê ji çareseriyê wê pirr dûr bê û heta ku wê zêdetir wê weke renekê hizirkirinê ku ew zêdetirî wê rengê pirsgirêkê wê weke bi pirsgirîkî ku wê karibê bide domandin jî bê.

Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di renekê de bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di wê temenê de wê, sê gotin wê derkevina li pêş. Yek wê ya pêvajoyê bê ku ew bi destpêkirina wê û di renekê de biawayekê rêkûpêk pêşxistina wê bê. Du wê weke aliyekê duyem wê gotina çareseriyê bê ku wê çawa wê di renekê de wê bibê û wê bi şewayê re wê çareseriyek mayinda wê bi xwe re wê bîne û an newênê. Di wê temen de wê ev wê weke aliyekê wê ku wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê temenê de wê çareseriyek civakî ku wê bo aşîtiyek mayinda a civakî wê çawa wê bibê wê bi wê re wê karibê

wê li wê bihizirê bê. Aliyê sêyem wê weke ku wê bi aliyê duyem re wê were diyarkirin wê gotina aşîtyê bê û wê di wê temen de wê bi çareserîyê wê temenê wê ku wê were çêkirin û ev wê çawa wê were çêkirin wê weke aliyekê ku ew di wê temenê de wê ji gelek aliyên ve ku wê karibê wê li wê bihizirê û wê di dewama wê de wê karibê wê di renekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê dikarê wê weke aliyekê wê yê din wê di dewama wê de wê werênê ser ziman ku wê çareserî û aşîti wê di renekê de wê li hev rengê hev wê bi hev re wê bidina diyarkirin. Di wê temenê de wê, dema ku wê bi rastî di cidiyeta çareserîyê de were lê hizirkirin wê di encama wê de wê aşîtyek çawa ew dihê armanckirin wê bi wê re wê di renekê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê weke ku wê were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê di şewayekê de wê werênê ser ziman bê.

Wê jî wê di wê temenê de wê werênê ser ziman ku wê rengê çareseriyê wê rengê aşîtya ku wê pêk were bide diyarkirin. Di wê temenê de wê, di renekê de wê aliyên ku wê weke bi têtî û gotina 'mayindatîyê' re ku wê li şûn gotina aşîtyê heka wê were danin wê li gorî wê bergirên civakî di temenê çareserîyê û maf û azadiyan û statûya civakî de wê bi wê re wê pêwîst bê ku ew were lê hizirkirin. Ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê di wê temenê de wê bi wê re wê karibê wê li wê were lê hizirkirin bê.

Di wê temenê de wê pirsra çareserîyê çawa wê di wê temenê de wê weke aliyekê ku wê hema hemû kurd wê li wê bihizirin û wê bixwezîn ku ew bersivên wê bigihijina li wan. Di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê di wê temenê de wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Çareserî û şewayê û çawaniya wê weke aliyên wê yên giring wê xwe di wê temenê de wê bidina diyarkirin. Di wê temenê de wê di renekê de wê, dikarê wê werênê ser ziman ku wê, di renekê de wê, ti çareseriyên ku wê di bin tahakummê de wê hebûna civakê û rengê jiyane wê bide hiştin wê ne bi armanca aşîtyek mayinda bê. Di wê temenê de wê di renekê de wê, di şewayekê de wê bingihê gotina aşîtyê wê di renekê de wê rengê çareseriyê wê di renekê de wê weke ku wê bi xwe re wê di wê çerçoveyê de wê bide diyarkirin.

Di wê temenê de wê di renekê de wê weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê ku wê di wê temenê de wê di renekê de wê karibê wê bi wê re wê li wê bihizirê bê. Di wê çerçoveyê de wê çareserîyek ku wê di encama wê aşîfî wê were û herkesek xwe di wê çareserîyê û aşîfîyê de bibînê wê karibê di renekê de wê bi gotina mayindatiya wê re wê di renekê de wê şîrovebikê û wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê ev wê ji aliyekê ve wê bi fêrsên rengê jiyane û herêkirina wan re bê. Ne bi gotinên manipulekirinê ên weke ardogan dibêjê ku 'ti pîrsgirêka me bi rengê jiyane ti kesekî re nîn a' ku ew dihênê ser ziman wê ne gotinên ku ew bi wê rengê di dîmenekê ne rast de dihênina ser ziman bi wan bê. Bi rastin ku ew bela xwe ji rengê jiyane civakê vekin û mudahaleyên li wê nekin. Wê hingê wê karibê bi rastin bibêjê hingê wê ti pîrsgirêka wan bi jiyane ti kesekê re nîn a. Lê ev gotin di wê rewşê de wê hem derew bê û hem jî wê di renekê weke maskeyekê ku wê pîrsgirêka wan ya bi jiyane civakê re heyî ku ew bi wê bi lêvkinê bo ku ew ser wê binûxûmênin ew bo wê dihênina ser ziman.

Pîrsgirêka jiyane civakî wê di wê temenê de wê di renekê de wê weke ku wê berî xwandina namaya birêz ocalan ku wê çawa ku wê hakan fidan wê bibêjê ku emê li bingihê jiyane herêmê hêrîşên xwe bikin û piştî wê bombardimanan dikin. Ev bombardiman û hêrîş wê î ro jî wê di renekê de wê li temenê jiyane herêmê dihên kirin û dimandin. Di wê temenê de wê ev wê di renekê de wê weke pîrsgirêka wan ya bi jiyane yê dîn re ku ew heya wê weke rastiya wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman. Wê dema ku ew statûqûya civakî wê nasnekin û nehêlin ku civak xwe bi xwe rêvebibê û bi destûrî qadaxaya li ser zimanê civakê bidomênin û nehêlin kurd bi zimanê xwe yê civakî û zikmakî perwerde bibînin ev wê weke nişanaka pîrsgirêka wan ya bi wê re ku ew heya wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê.

Ji xwe pîrsgirêk wê ji ber ku ew mudahaleyê li jiyane civakê dikin û ber ku pîrsgirêka wan bi jiyane civakê û şêwayê wê û çanda wê û statûya wê re heya wê ev pîrsgirêk wê rûbide û wê pêvajoyên şer wê rûbidin. Wê di dewama wê de wê dema ku em werina ser gotina çareseriyê wê demê wê di wê temenê de wê çareserî wê ji wê aliyê ve wê, temenê wê pîrsgirêk dîtina jiyane civakê wê bingihê wê ji holê rabikê. Destûrên li gorî wê bînen sererastkirin. Di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê giring ku mirov wê karibê wê direnekê de wê di dewama wê de wê di renekê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê werênê ser ziman bê.

Di wê temenê de wê di regekê de wê, piştî ku wê banga çekberdanê wê were kirin wê weke ku wê berê wê bi devê bahceli wê were gotin wê gotina 'biratiyê' wê were diyarkirin. Ev gotin wê ji aliye çareserîya civakî ve wê ti wateya wê nebê. Wê di wê temenê de wê vaji wê karibê weke gotinek manipulakirinê û wê çawa wê pêşîya pêşketina statûya civakê a cihê wê bigirin wê karibin bi fêrsên hêrîşkirina li wê re bingihê wê wer bi gotinkirin. Di wê temenê de wê ji xwe wê, weke aliyekê wê yê giring wê karibê wê di regekê de wê li ser wê bihizirê bê. Birati jî û hemû nirxên mirovati jî wê di temenê wê de ku ew wekheviya destûrî hebê wê bi wate bê. Wê dema ku ew gotin li ser temenekê pênasîna statûya civakê bê wê bi wate bê. Weki din wê ti qîmeti herbiya wê nebê. Wê weki din wê ji derewekê û pê de wê ne tiştêkê din bê. Wê ji gotineka xapandinê û aqil ji rê birinê û pê de wê ti wateya wê nebê. Di wê temenê de wê karibê wê di regekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê û wê karibê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Ji xwe di mejiyê her kurdî de wê dema ku wê gotina 'biratiyê' wê ji deve rayadarekê tirk wê wer bihîstin wê çawa wê wê xapandinekê wê pêkbênê wê li wê were lê hizirkirin. Diwê temenê de wê gotina ku ew bi navê biratiyê bikar dihênin bi ya xapandinê û hwd re wê di heman wateyê de bê. Ji wê dûr û cûda wê ti wateyên wê nebin di serê ti kurdî de. Ev wê di serî de wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê karibê wê di wê temen de wê di regekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê li wê bihizirê bê û wê karibê wê werênê ser ziman bê. Gotina biratiyê wê di regekê de wê di wê temenê de wê di wê rewşa ku wê ti maf û azadiya civakê ne hati naskirin û li dijî statûya civakê gotin dihên bilêvkirin wê ev gotin ji derewekê û dîmenekê hêrîşkariyê zêdetirê wê ti qiyetê wê nebê.

Birati di wê temenê de wê kengî ku wekheve bûna xwediyê maf û azadiyê bê. Di dema ozal de wê rayadarên tirk wê bibêjin ku «ma çi kêmesiya wan ji ya tirkan heya, meyinênin kurd dibina serokkomarê tirkiya jî.» Wê gotinên bi wê rengê wê werênina ser ziman. Di wê temenê de wê ev gotin wê di cewherê xwe de wê, bi fêrsên li dijê statûya civakî û maf û azadiya wê weke gotinekê bê. Wê dema ku ew bû tirk û weke tirk bû wê bê xwediyê wê mafê. Di kirdeya wê gotinê de wê ew wê were ser ziman. Lê weke xwe bê wê ti maf û azadiya wan nebê. Hin islamistên ku ew di dîmenê de xwe weke 'demokrat' didina diyarkirin ên weke Rûşan çakir jî wê bi gotinên weke «çi kêmesîya kurdan li tirkiya heya» wê li ser wê temenê wê bîna ser ziman. Di wê temenê de wê ev gotinên ku wê

di wê temenê de ên weke manipulatif wê yên zihniyeta deweletê ku wê ev 40 salin wê dihani ser ziman û bi wê pêvajoya şer li dijî hebûna civake kurd dimeşand bin. Di wê temenê de wê gotinên inkarê bin. Wê gotinên ku wê çawa wê bi wê li dijî statûya kurd wê inkarê wê bidina domandin wê ji wê ne cihê bê. Ti farqe wan gotinên «ma çi kêmesiya kurdan ji ya tirkan heya» û ya gotina «biratiya kurd û tirk» wê di wê temenê de wê, bi heman ferasetê û têgîna inkarê û dijberîya li statûya civakê û di temenê dijberîya li maf û azadiya wê ya civakî de wê weke gotinên ku ew dihên ser ziman bin.

Li sûrî jî di dema nû a colanî de wê hinek islamistên ku wê werina kirin weke wezîrê karê derve ku wê bê gotin ku wê bi aslê xwe kurd hasan şeybani wê di wê temenê de wê weke kurdekê ku wê çawa wê bi wî di hema mantiqê de wê li dijî statûya kurdan wê şer bikin û wê di wê temenê de wê bikarbênin wê di rengekê de wê karibê wê fahmbikê.

Di wê temenê de wê di rengekê din de wê were dîtîn ku wê di nava rêveberiya ku ew li şamê hatiya bi cihkirin û bi tûndî li dijî statûya xweseriya civakî ya û heta ku wê li ti civinên wê kurd ne hatina dewetkirin wê di wê temenê de wê di temenekê xapandinê de wê hin kurdên u ew werina bikarhanin jî wê bibin. Heta ku wê di rengekê de wê di dema li dar xistina” kongira netewî a sûrî” de wê, bi heman mantiqê wê hinek kesên kurd wê bi wan re wê têkiliyê dênin û wê bixwezin ku ew werina hundurê «kongira niştimanî a sûrî» bi heman mantiqê. Di wê temenê de wê bi kurdan wê çawa wê dijberîya li statûya kurd wê bikin wê bidina çêkirin û temenê wê bi wê rengê wê biikin û wê bi wê re wê rêveberiya xweser wê vala derxin û wê temenê hêrîşên xwe bi wê li wê çêbikin wê bi wê yekê ew wê werina kirin.

Hêrîşên li kurdên rojava wê di wê temenê de wê ev çerçoveyên têkildaninê ên weke bi hin kurdan re dervî sazî û rêveberiya xweser ku wê bikina nava kongira nistimanî wê weke cûreyekê hêrîşê a li statûya kurd jî bê. Di wê temenê de wê bixwezin ku ew çend hasan şeybani ên din peydabikin ku ew bi wan pêvajoyên hêrîşê ên li civake kurd pêşbixin û bidina domandin.

Ji wê yekê û rengê wê bêgûman wê ti çareserî û aşîti wê dernekeve. Di wê temenê de wê karibê wê ev şewa û mantiqê ku wê bi wê rengê wê weke mantiqekê bi dehan salan weke mantiqê hêrîşên li kurdan ku mirov dikarê fahmbikê wê ji wê çareserîyek û bi aşîtiyekê wê nikaribê wê fahmbikê û wê werênê ser ziman bê. Di wê temenê de wê vaji wê ev hewldanên bi wê rengê wê bo ku ew pêşîya çareseriyekê û an aşîtiyek

mayinda a li ser temenê pênasîna statûya civakê û maf û azadiya ku wê bigirin wê tenê û tenê wê bi wê armancê bê.

Çareserî û aşîtî

Di renekê de wê dikarê wê di renekê de wê di dewama gotina pêvajoyê de wê di renekê de wê gotina çareserî û aşîtîyê wê pêwîst bê ku ew di dewama wê de wê hinekê wê li ser wê bisekinê û wê di renekê de wê karibê wê hinekê wê li ser wê bisekinê bê. Di wê temne de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê ti çareserî wê ne weke aşîtîyê bin. Di wê temenê de wê çareserî wê, karibê bê aşîtî jî bê. An jî dervî aşîtîyê û yan jî dijberî wê jî bê. Di wê temenê de jî wê karibê wê di renekê de wê werênê ser ziman. Minaq wê li tirkiya wê çawa wê pêvajoya ku ew hati destpêkirin wê di wê de wê çareserîyek ku wê bi aşîtîyekê bi encam bibê wê hertimî wê pêvajoya wê were girtin. Di wê temenê de wê hêncetên cûr be cûr wê bi wê re wê werina pêşxistin. Wê di wê temenê de wê ev wê weke aliyekê wê yê ku mirov wê karibê wê di renekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di şewayekê de wê bi wê re wê karibê wê li wê bihizirê bê.

Di wê nûqtîyê de wê ji salên 1999'an û pê de wê di nava kurdan de wê pêvajoya ku wê birêz ocalan wê bide destpêkirin wê bi gotina 'tekoşîna aşîtîyê' wê di renekê de wê bikeve ser zimanan. Di wê temenê de wê bi wê gotinê wê ya ku ew dihê hizirkirin wê çawa wê çareserîyek ku ew bi aşîtîyek mayinda bi encam bibê wê direnekê de wê bi wê re wê di renekê de wê were lê hizirkirin.

Di dewama wê d ewê dikarê wê di renekê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku ew pêvajoyê wê weke pêvajoyek ku wê çendî wê bi wê rengê wê gotinê wê û zimanê wê di wê temenê de wê ji aliyê birêz ocalan ve wê were pêşxistin jî lê wê ji hêla dewletê û rayadarên wê ve wê bê navber wê pêvajoya şerê li hemberê civakê wê di qada operasyonên siyêsî de bê û an leşkerî de bê wê xwe bide domandin.

Di wê temenê de wê ev bi fermana ardogan wê bibin û ji wê demê û heta roja me wê bi fermana ardogan wê ser sed hezarî re kurdistanî û ne kurdistanî wê di renekê de wê weke di pêvajoyek li demê belevkîrî wê werina qatilkirin. Di wê temenê de wê pêvajoyên hêrîşên li sûrî wê di renekê de wê karibê wê bi wê çerçoveyê wê werênê ser ziman. Di dema ku wê hêzên tirk wê hêrîşî afirênê wê bikin wê piştî hefteyekê bi ser wan hêrîşan de diçê wê di renekê de wê ardogan bixwe wê derkeve ber çapameniyê wê bahsa kuştinên kurdan ên ku wan di wê demê kirina wê

bênê ser ziman. Di wê demê de wê di wê axiftina ardogan de wê li xwe mikur wê were û wê bibêjê ku hijmar şaş newê bîra min wê bi rengê wê bibêj «3500 terorist bê bandûr kirin» Saddam li helebçê 5000 hezar kurdistanî qatilkirin bi gazê. Ew di aslê xwe de helebçeya ardogan ku wê bi kurdan û bi fermana wî dabû kirin bû. Ev wê tenê wê bi komkujiyên li afirinê ên wê demê bin. Ku huquqek mirovati û bêali hebûba wê di cih de wê li ser wan gotinên ardogan wê weke gotinên li xwe mikur hatinê û herêkirina komkujiyên di encama hêrişên wan de ku ewqas kuştin bûna wê weke kiriba sedema darizandinekê.

Lê di wê demê de ew gotin dinava gotinan de haliyan û ti kesekê wê ne hani ser ziman. Ardogan wê dema ku wê bahsa hijmara bi rêjeyek zêde a kuştinên kurdan ku an daya kirin wê bi şênaziyekê û hêzek narsist wê di rengekê de wê bênê ser ziman. Wê bi wê kêfxweşiya wê werênê ser ziman. Di wê temenê de wê bi zimanekê wê di wê demê de wê werênê ser ziman. Mirovekî nezan ancax dikarî di wê rengê de şênaziya xwe bi kuştinan di wê temenê de bihaniya ser ziman.

Di wê temenê de wê rewşên weke di rengekê de wê zêde wê hebin. Ev hemû wê weke rewşên ku wê di wê temenê de wê karibin werina ser ziman. Ev hemû wê weke rewşên ku wê bi kuştinên dewletê ên weke ku wê bi kurdan dana kirin bin. Di wê demê de jî wê bi zimanê heman fêrs û ferasatê wê di rengekê de wê herê bi ser kurdan de. Di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di şêwayekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman. Mijare aşîtiyê wê di rengekê de wê di rengekê de wê pêşî wê di şêwayekê de heka ji dilbûn hebê wê herdu ali jî wê pêwîst bê ku ew bi wê mejuyê re rû bi rû were. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê hingê wê kariba aşîtiyek mayinda ew di rengekê de were hanin. Di wê temenê de wê, diwê temenê de wê, ev ji aliyê dewletê ve wê nikaribê wê bi wê rengê wê di rengekê de wê di dewama wê de wê bi wê re wê di rengekê de wê werênê ser ziman bê. Ev jî wê weke aliyekê wê yê giring ê ku mirov wê karibê wê di wê temenê de wê di şêwayekê de wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman bê. Wê jî wê di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê mijare aşîtiyê wê weke aliyekê wê yê giring bê ku mirov wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê di dewama wê de wê werênê ser ziman bê. Aşîti wê di wê temenê de wê bi çareserîyek çawa wê were wê di wê temenê de wê weke aliyekê wê yê ku wê di dewama wê de wê bi wê re wê pêwîst bê wê hinekê li wê bihizirê û wê werênê ser ziman bê.

Dema ku em bahsa çarsserî û aşîtyê dikin em tenê wê bi tirkîyê re wê bahsa wê nakin. Wê sûrî jî û herêmên din ên rojhilat navin jî wê di nav wê de bê. Di wê temenê de wê, di aslê xwe de wê rejimên herêmê wê hertimî wê weke yên ku wê li hemberê wê bin. Çendî ku wê li gorî wan û zihniyeta wan bibê wê hêrîş dikin û ew wê weke 'aşîtyê' bi nav dikin.

Xosletekê ku wê bi statûqûya herêmê re wê bi rêveberî û rejimên herêmê re wê hertimî wê xwe bide diyarkirin wê ew bê ku ew piştî ku ew hat ser desthilatê û cihê xwe girt û bingih û temenê xwe xort kir û pê de wê bi dest operasyonên leşkerî û siyesî li hemberê komên cihê ên di nava sinorê desthilata xwe de wê bikê. Wê bi wê re wê bixwezê ku ew di rengekê de ew li wan serwer bê. Ew wan bikê bin sehêta xwe.

Ev li sûrî jî wê piştî «rejîma sûrîya nû» ku wê weke bi piştgiriya tirkîya û hwd wê hanina komên cihadist ên weke HTŞ û hwd re wê bi wê rengê wê pêvajoyek wê bibê. Piştî ku wan xwe bicih kir û bi konferansekê wê xwe serok komar wê denezênin û piştî wê bi têngîna kongira niştimanî wê bingihê xwe wê çêbikin û pê de wê, di rengekê de wê bidest operasyonên leşkerî li hemberî komên din wê bikin.

Berê wê dîrziyan li herêmên xwe meclisa xwe ya leşkerî denezendibûn û xweserîya xwe ragihandibûn. Heman tişt wê li herêmên elewiyan weke jî wê wusa bê. Herêmên weke yên Lazkiya, tartus, cebelle, lasket, ceble û hwd wê weke herêmên elewiyan wê di rengekê de wê bibin û ev herêm wê weke herêmên aligirên rejîma berê ya esad jî wê bîn diyarkirin. Lê rejîma esad bi dîmenê xwe ji ya colanî û an el-şara wê li pêştir bê. Wê çendî wê rejîmek otoriter û totaliter jî bê wê ne li ser temenê komek weke ya cihadist wê xwe avabikê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê, di şewayekê de wê di dîmenekê giştî de wê xwe bibê.

Piştî wê, li dora rojên 7ê adara 2025an wê di rengekê de wê were dîtin ku wê, rejîma colanî wê bi alikariya tirkîya wê hêzên xwe yên operasyonê wê amede bikin ku ew operasyonê li hemberê herêmên elewiyan wê bikin. Berê jî, piştî hatina komên HTŞ ser rejîmê wê rewşên kuştinê, dest avêtinê, revandina jinan û gelek kiryarên din ên kirêt wê li hemberê civake elewi a wê herêmê wê bikin.

Piştî wê wan meclisa xw eya leşkerî û xweserîya xwe denezend. Di rojên li dora 7ê, adarê de wê, di nava hêzên colanî û an el-şara û yên elewiyan ve wê li herêmên wan ên weke lazkiya, Lazkiya, tartus, cebelle, lasket, ceble û hwd wê şer û pevçûn wê di nava wan de wê dest pê bikê. Di wê temenê de wê ji herêmên weke idlibê û deverên din wê bi bangên cihadê ên li hemberî elewiyan wê bikin û wê hêzek mazin bo ku ew

operasyonê li herêmên lazkiya û yên çîyayî ên wê li hemberî wan bikin. Di wê temenê de wê êdî wê bi wê yekê wê rewş wê di şewayekê de wê ji bin kontrolê wê derkeve. Wê di wê temenê de wê di dewama wê de wê ji aliyekê din ve jî wê hêrîşên tirkîya tevi agirbesta kurdan wê li herêmên weke teşrinê, qaraqozaqê û hwd wê li gelek deverên ên rojava wê bidom in. Di wê rengê de wê herêm di dema «rejîma nû» wê êdî wê bi ber demek şer a ku wê bi kûve wê herê ku wê ne diyar bê wê rewşa wê destpê bikê.

Piştî ku dîrziyan xweserîya xwe denezendin wê piştî tehdidên îsrail ku ew rejîma sûrî a nû hêrîşî wan nekê wê ji wê bi tirsîhin ku ew hêrîşî dîrziyan bikin. Di wê temenê de wê nexwe ne ji wan tehdidên îsrail ba wê rejîma colanî wê zû de wê hêrîşî dîrziyan û kurdan wê bikira.

Di rengê de wê rejîma ku wê di şewayekê de wê hat pêşxistin li sûrî bi gotinên weke yên hakan fidan û ardogan ku wê çerçoveya wê weke ya tirkîya wê otoriter û totaliter wê xêzbikin wê di rengê de wê çawa wê di mantiqê yekperetî û navendî de wê ti hebûna civakên din wê nasnekê û wê bi wan re wê nekeve nava têkiliyê. Di wê temenê de wê dîmenekê rejîma tirk wê li wir wê di wê rengê de wê were avakirin. Di aslê xwe de ev rejîma şer a ku ew li sûrî bi colanî û an el-şara hat avakirin û hê di destpêkê de têkçû wê dikarê ne tenê wê weke tekçûna wê weke ya têkçûna rejîma tirk jî wê di rengê de wê fahmbikê. Ber ku wê ew dîmenê rejîmê wê li tirkîya wê di wê rengê de wê her demê wê di operasyonên weke yên şer de bê bi kurdan re.

Di wê temenê de wê di dîmenekê de wê dikarê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê rejîma sûrî wê di wê temenê de wê di demên wê yên nû de wê bi dest şerê mezhebî û li hemberê komên din ên civakî wê di rengê de wê bikê. Di wê temenê de wê di destpêkê de ew hewayaya weke «şoreş kiriya» ku wê were diyarkirin ew zêde ne doma. Ji xwe ne bi derfet bû ku ew bi domiya. Ji ber zihniyeta wê ya inkarker ku wê cewherê ardogan û hakan fidan wê bidîna diyarkirin û wê çerçoveya wê bi rengê politikayên wê bi gotinên ku wê bi wan bidîna gotin wê bidîna diyarkirin.

Di wê temenê de wê, bingihê şer û pevçûn û alozî û nebûna aşîtiyê wê di rengê de wê çavkaniya wê li her herêmê wê di rengê de wê rejîm û rêveberî û politikayên wan wê biafirênin. Ev wê li sûrî ya nû jî wê ne weke istisnayekê bê. Wê weke rastiyek wê ya ku wê di wê temenê de wê karibê wê di rengê de wê werênê ser ziman.

BI rastî kê bawer dikir ku wê bi wê zihniyetê wê li sûrî wê di dema nû de bi kesên weke colanî û an el-şara û hwd de wê mirovatiyek, demokrasiyek û an rewşek ku mafê mirovan biparêzê wê pêşbixê. Di wê temenê de wê bi wê yekê bawer kirin wê weke di rengekê bi aqilê mirov ve weke henekkirinê bê.

Ji wê rewşa sûrî di aslê xwe de wê dikarê rewşa bakûrê kurdistanê û kiryarên wê yên li hemberê kurdên bakûr ên ji aliyê rejimê ve wê karibê dîmenekê wê fahmbikê. Di wê temenê de ev wê wêneyekê wê jî wê bi xwe re wê di rengekê de wê weke ku wê bide diyarkirin. Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê werênê ser ziman. Yên ku wê di destpêka rejima nû a sûrî de wê gotinê bibêjin û wê ji aliyê tirkiya ve wê şanaziya xwe wê bidina diyarkirin ku wê bi alikariya tirkiya wê ew rejim wê were ser serê sûrî û wê di wê temenê de wê weke ektor wê tirkiya wê di wê de wê bidina diyarkirin jî wê, di gotinên wan ên piştire de wê mafê mirovan, demokrasi û parastina mafên civakî ên komên din ên civakî ên nava sûrî wê ti carî wê ji devê wan wê newê ser ziman. Ew tenê ji aliyê kurdan ve bi wê hizirîn ku wê rejimek ku wê êdî wê hebûna statûya kurdan wê nasnekê ve hizirin bi wê û gotinên xwe hanina ser ziman. Di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de bi wê zihniyetê jî wê rejimek cihadist ku wê li şûn ya rejima esad a berê jî bê wê bi wê re wê li ser bermehiyên DAÊŞê wê werina avakirin û wê bi wê re wê nakokiyên nava sûrî wê bi wê yekê wê diwartir wê bikin. Di wê temenê de wê berî wê, rejima esad a xirab wê derfeta ku wê xalkên sûrî bi hev re werina ba hev û sûrîyek nû wê avabikin wê bi saya wê rejima tûndrew a colanî û an el-şara wê dîmen û derfetê jî wê di awayekê de wê ji holê wê rakin û wê zêdetirî wê temenê dijminên ku wê bi temenê mezhebî wê kûrtir bikin re wê ew wê bikin. Di wê temenê de wê, sûriya bi wê yekê ji ya berê xwe pirr zêde bi şûntir dikeve û zêdetirî nakokiyên nava wê bi aloztir dibin. Di wê temenê de wê zêdetirî wê sûrî wê weke bibê qada şer.

Di wê temenê de wê di wê rengê de wê, mijare bi alikariya tirkiya wê komên di bin bangên cihadê li hemberê elewiyan wê bidina berhevkin û dikin bidina şerkin û bi alikariya hewayî a tirkiya wê bikin ku ew wê bidina hêrîşkin wê tenê wê bibê sedema kuştina bi dehan û sadan mirovên sivil ên herêmê. Di wê temenê de wê di rengekê de wê zêdetirî wê nakokiyên wan tûjtir bikin ku ew êdî nikaribin li rex hev jî bijin. Ev rewş wê di wê temenê de wê bi wê mantiqê rejima ku wê ardogan û fidan wê bikin ku ew ixracî sûrî bikin wê bi saya wê ew wê bibê. Di wê temenê

de wê, ev rejima ku wê li sûrî piştî li wê bi wê yekê hat pêşxistin û weke demek kin jî nekari aramiyê pêşbixê wê 40 salin bi kurdan re wê li bakûrê kurdistanê û tirkiya wê di nava şer de bê.

Di wê temenê de wê dúbare wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê li wir wê ev rejima nû weke ya piştî esad û têkçûna wê weke ya têkçûna rejima nava tirkiya ku ew ji salên 1923an ve wê li ser desthilatê jî bê. Wê di wê temenê de wê di rengekê de wê karibê wê bi wê rengê wê werênê ser ziman. Ber ku wê di wê temenê de wê bi heman mantiqê bê û wê di wê temenê de wê bingihê pirsgirêkên civakî û hwd wê bi wê re wê were afirandin. Li şûna ku wê di dema nû de wê bakina hemû pêkhatayên sûrî ku ew werina ba hev û têtikiliyê li ser temenekê civakî û cihêrengiyên wan bi wan re dênê û li şûna sûrîyek ne navendî û ya herêmî û an federeli wê di şêwayekê de wê avabikê wê di wê temenê de wê, çawa wê weke li tirkiya wê wer kirin wê rengekê wê li ser yê din hemûyan wê ferzbikê wê bi wê ferasetê wê bingihê şerên dema nû wê di rengekê de wê bi wê re wê di rengekê de wê biafirênê.

Di wê temenê de wê, sûrîya nû di wê temenê de wê di rengekê de wê, li şûna ku wê bi nakokiyên civakî û têtikiliya wan bi hev re daninê û baştir bikira wê li şûna wê ev komên ku ew hatina ser serê rejimê wê bi nakoki û dijberiyên wan ên olî û hwd re wê li hemberê yê din wê nakokiyên din wê li wan zêdetir wê bikin. Di wê temenê de wê di wê çerçoveyê de wê dîmenekê nû ê şerê dema nû ku wê di wê temenê de wê bi wê re wê êdî wê şerekê ku wê dirêk bikişênê wê bingihê wê bi wê re wê biavêjin. Komên elewî wê ji aliyê xwe wê pêvajoya şerê çekdarî wê wê bidina destpêkirin ku ew dibêjin ku ew wê sûrî bi tememî wê ji van komên hatina hanin li serê rejimê wê rizgarbikin wê bibêjin. Di wê temenê de wê di wê temenê de wê demek nû wê di wê rengê de wê ji aliyê xwe ve wê bidina destpêkirin.

Çareserî di rengekê de wê dema ku wê bi feresate civakî were kirin wê di rengekê de wê aşîtiyê wê bi xwe re wê werênê. Di wê temenê de wê li şûna ku wê ji serî ve wê bi ferzkinê wê ji temen ve wê bi awayekê diyarkirinê ku ew karibin xwe di wê de wê bibînin wê hingê wê weke demokrasiyê bê û wê weke bingihê têtikiliyek navxweyî a komên civakî ên cihê wê bi hev re wê di rengekê de wê kariba wê bêtê li holê.

Di wê temenê de wê ev jî wê weke aliyekê wê yê din bê ku miorov wê karibê wê di wê temenê de wê bi wê re wê werênê ser ziman ku wê mijare sûrî êdî di wê temenê de wê ji ya ku ew dihê pêşdîtin ji wê wirdetirî wê bi nakokiyên civakî û olî û an mezhebi di dema nû de bi

nêzbûna wê re êdî ew nakokiyên herêmê ên giştî ku wê di wê qadê de wê bina temenê şer wê weke cihê wê bibê sûrî. Di wê temenê de wê di dîmenekê de wê bibê. Ev wê, di rengê de wê, di rengê de wê, li sûrî wê bibê.

Ji xwe wê di rengê piştî civina ku wê colanê xwe di wê de wê weke serokkomar wê denezênê û ya civina piştê a weke ya 'kongira niştimanî a sûrî' wê bi wê re wê temenê van pêvajoyên şer ên piştê jî wê di rengê de wê wer dîtin wê ava çêkirin û pêşxistin. Di wê çerçoveyê de wê, di rengê de wê, rejimek ku wê çawa wê bi tafisênê wê pêşkeve û an wê were pêşxistin wê di wê temenê de wê were kirin. Tirkiya ku hertimî di got ku ew wê alikariya avakirina hêza parastinê û ewlehiyê wê bide rejima nû a sûrî wê di mantiqê de wê ev wê hebûba. Wan jî dizani ku wê di wê temenê de wê ew ya ku wê bi wê rengê wê li ser sûrî wê farz bikin wê ji aliyê pêkhatayên sûrî ve wê newê herê kirin. Ber vê yekê ji destpêkê ve wê çawa wê rejimek bi hêzê û leşkerî wê kontrol bikê wê di destpêkê de wê bi wê yekê wê bixwezin ku ew wê pêşbixin. Ev wê weke aliyekê wê yê ku wê karibê wê di dewama wê de wê bi wê re wê werênê ser ziman.

Bêgûman ev wê ne çareserîyek rast bê ku wê aşîtiyê wê bi xwe re wê werênê bê. Vaji wê weke ku wê di demên piştê wê were dîtin wê ya li dijberiyê di nava koman de wê pêşbixê bê û wê bibê temenê şerên navxweyî wê bibê. Di wê temenê de wê weke destpêka pêvajoyek nû a şerê navxweyî li sûrî wê di rengê de wê weke ku wê were pêşxistin û diyarkirin. Ev pêvajoya nû a bi navê sûrîya dema nû wê bi wê re wê wer pêşxistin bê. Di wê çerçoveyê de wê weke aliyekê wê yê din ê giring ku wê çawa wê tirkiya û rêveberên rejima nû wê bi hêrîşên israil û an dagirkirinên wê li sûrî re wê bixwezin bi temenê pêşxistina dijminatîyekê re wê salixbikin jî lê wê vaji wê ji wê temenê zihniyeta ku ew bi wê rengê hatî pêşxistin li ser serê sûrîya nû bi colanî û an el-şara ve wê girêdayî bê. Ya ku wê temenê şer wê pêşbixê jî wê ev bê. Wê ne hebûna israilê bê. Tenê wê weke kevneşopîyekê ku wê li ser hebûna israilê wê weke politikayekê wê dijminatî wê were pêşxistin wê ew wê di rengê de wê di temenê pêşxistina nakokiyên dijber de wê were bikarhanin. Lê ya ku wê bi zihniyeta xwe wê pêşbixê wê ya ku wê li ser israile wê dikê wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê. Ne bi israilê re wê karibê wê fahmbikê.

Ev rengê hizirkirinê ku wê rejima sûrî wê çawa wê li gorî statûqûya inkarê a berê wê di rengê de wê avabikê wê di şewayekê de wê weke

aliyekê ku wê bi her awayê wê li pêşîya pêşketinên civakî ên herêmê jî wê weke asteng wê hebê. Di rengekê de wê dikarê wê werênê ser ziman ku wê di temenê pirsgirêkên wê de wê ew wê hebê. Ku î ro herêm bi pirsgirêkên pêşneketinê re rû bi rû ya bê û an bi gelek pirsgirêk û nakokiyên civakî re rû bi rû bê û pêşneketina demokrasiya herêmê a civakî ku ew nebûbê wê di rengekê de wê karibê wê di wê temenê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê. Tenê ku em ji rejima esad û li ya colanê li wê dîmenê û politika û nêzîkatiyên wan ên li komên civakî ên herêmê binerê jî wê karibê wê bi rehetî fahmbikê. An jî wê di wê temenê de wê li şûna ku wê hebûna civakê wê esas wê were girtin û wê bi wê re wê rengê pêşketinê wê were dîyarkirin wê bi têgînek birdozi a ji ser ve dihê ferzkirin a statûqûya berê ku wê xwe bide diyarkirin wê vê rastiya wê zêdetirî wê karibê bide diyarkirin û fahmkirin.

Ya ku wê di wê temenê de wê tevi ku wê li bakûrê kurdistanê wê ji salên 2010an ve wê bahsa pêvajoyek çareseriyê wê were kirin û di wê de wê heta roja me wê her demê wê gotina 'pêvajoyê' wê wer bikarhanin û wê ti çareserî wê newê pêşxistin û wê aşîti wê pêşnekeve wê hinekê jî wê bi wê zihniyetê wê karibê wê fahmbikê. Pêvajoyek bi wê rengê ku wê 15 salan wê bidomê û wê di wê de wê ti gavên newina, nexwe avêtin wê çawa were fahmkirin?

Ji wê aliyê ve wê bi nivisandin û «nivisakarên aligir» re wê temenê wê di rengekê de wê bi gotinên manipulatif û hwd re wê were çêkirin û ew wê di wê rengê de wê were domandin. Di wê temenê de wê pêvajoyê wê wergerênina pêvajoyek bi gotinên manipulatif ku wê were rêvebirin. Lê wê li ser wê re jî wê di rewşên weke hijmartinan ên tirkîya ku wê weke ardogan û partiya wî AKP dikê wê çawa wê gotinên «pêvajoyê» wê bikarbênin û wê bikin ku ew ser wê xwe bijartinan qizinc bikin û xwe bikina desthilatdar. Ev wê weke rewşên destpêkê ên hatina ardogan ku wê çawa wê ziman û literatura çapê wê ji wan wê were dizin û wê xwe li ser wê re wê bikê desthilatdar û wê demek dirêj wê siyeseta maxdûriyetê wê bimeşênin wê bi wê rengê siyesetê ê istismarkirinê û manipulatif ve wê girêdayî bê.

Manipulasyonên li ser rengên civakî ên zayendî, çînî û hwd re wê bê kîrn wê di wê temenê de wê temenê domandina pirsgirêkan wê çawa wê bibê wê bi wê re wê were kirin. Di wê çerçoveyê de wê di rengekê de wê bi wê re wê karibê wê fahmbikê. Di wê temenê de wê ber çî wê kurd wê piştî xwandina nameya birêz ocalan wê bi wan re wê tîrs wê pêşkeve? Ber ku ew wê zihniyetê nasdikin û bi dehan salan re wê bi wê re wê rû bi

rû bimênin û wê weke encama wê bi şerên wê ve wê rû bi rû bimênin. Wê di wê temenê de wê pêvajiyê jî wê çawa wê li şûna ku wê weke destpêkek dîrokî a demokratîkî wê were esasgirtin û wê pirsgirêk wê were çareserkirin wê di wê kulwarê û çerçoveyê de wê xwe bêdeng bikin û wê di rengekê de wê bixwezin ku ew di şêwayê de wê pirsgirêkê wê bidina domandin. Ya ku wê tirsê diafirênê wê ev bê.

Li vir wê di rengekê de wê ew wê were dîtin ku wê gotina çareseriyê û ya aşîtiyê wê çendî ku wê werina bikarhanin jî lê wê weke du gotinên ku wê di rengekê de wê werina manipulakirin. Wê di wê temenê de wê bi çareserîyekê wê aşîtiyek wê newê hanin. An jî wê newê hiştin ku ew were. Di wê temenê de wê nameya birêz ocalan wê çawa wê bi gotina çareseriyê wê aşîtiyek bi rûmet wê ji civakê re wê werênê û wê pirsgirêk wê were çareserkirin û wê pirsgirêkên pêşketinê ên civakî wê ji wan re wê çareserî bi dinamikên civakî wê were dîtin wê li ser wê xwediyê fêrs û ferasetek pêşketinê bê. Di wê temenê de wê, di wê temenê de wê karibê wê di rengekê de wê bi wê re wê fahmbikê bê. Di wê temenê de wê mantiq û felsefeya gotina pêvajoyê jî û ya aşîtiyê jî wê di nava rêzên namaya birêz ocalan de wê zelal bê.

Abdusamet Yigit, kurdistan, cizirabota, adara 2025